

พัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทย พ.ศ. 2500 – 2540:

หลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาผู้หญิงสู่ความทันสมัย

โดย

นางสาวจิตตมาศ จิระสถิตย์พร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทย พ.ศ. 2500 – 2540:

หลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาผู้หญิงสู่ความทันสมัย

โดย

นางสาวจิตตมาศ จิระสถิตย์พร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE DEVELOPMENT OF FEMALE EDUCATION BETWEEN 1957 AND
1997: EDUCATION CURRICULA AND THE DEVELOPMENT OF
WOMEN TOWARDS MODERNITY

BY

MISS JITTAMAS JIRASATITPORN

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
MASTER OF ARTS IN PROGRAM OF HISTORY
DEPARTMENT OF HISTORY, PHILOSOPHY AND ENGLISH LITERATURE
FACULTY OF LIBERAL ARTS
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2017
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวจิตตมาศ จิระสถิตย์พร

เรื่อง

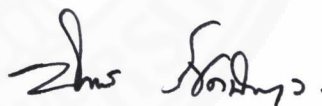
พัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทย พ.ศ. 2500 – 2540:

หลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาผู้หญิงสู่ความทันสมัย

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. 2561

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

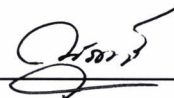
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิภาพร รัชตพัฒนากุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิชระ สินธุประมา)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร. ณัฐนารี โพธิ์ศรีทอง)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ อดุลยฤทธิกุล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทย พ.ศ. 2500 – 2540: หลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาผู้หญิงสู่ความทันสมัย
ชื่อผู้เขียน	นางสาวจิตตมาศ จิระสถิตย์พร
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	ประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิชระ สีนรุประมา
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500 – 2540 โดยศึกษาบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายทางการศึกษาและหลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาผู้หญิงสู่ความทันสมัย

จากการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาของผู้หญิงในปี พ.ศ. 2500 – 2540 ได้รับการวางแผนส่งเสริมและสนับสนุนผู้หญิงให้ได้รับสิทธิและโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานจากแนวนโยบายทางการศึกษาทั้งภายในและระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้การกำหนดหลักสูตรการศึกษาประกอบด้วยรายวิชาพื้นฐานทั่วไปที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงและความต้องการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ภายใต้รายวิชาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นรายวิชาที่สอดคล้องกับการส่งเสริมบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงด้วยการให้ความรู้ที่ทันสมัย ได้แก่ วิชาคหกรรมศาสตร์ วิชาประชากรศึกษา วิชาศิลปปฏิบัติและหัตถศึกษา และวิชาการงานและอาชีพ ต่างมีส่วนสร้างเสริมความรู้และทักษะที่จำเป็นกับผู้หญิงต่อการใช้ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพในแต่ละช่วงเวลา

คำสำคัญ: การศึกษาของผู้หญิงไทย, หลักสูตรการศึกษา, ความทันสมัย

Thesis Title	THE DEVELOPMENT OF FEMALE EDUCATION BETWEEN 1957 AND 1997: EDUCATION CURRICULUM AND THE DEVELOPMENT OF WOMEN TOWARDS MODERNITY
Author	Miss Jittamas Jirasatitporn
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Department of History Faculty of Liberal Arts Thammasat University
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Vachara Sindhuprama
Academic Years	2017

ABSTRACT

This thesis aims to study the development of Thai women's education between 1957 and 1997. The study is focus on political, economic, social and cultural perspectives, which influenced on the making of educational policy and curriculum, that reflected in the women's modernity development.

Results, the women's educational management between 1957 and 1997 was promoted and supported them to gain basic education rights and opportunities from domestic and international educational policies. As a results, the determination of curriculum consist of general subjects that relevant to the remodeling and desire milieus on politically, economically, socially and culturally. Furthermore under the courses, relevant to the roles and responsibilities of women in modern education such as home economics, demography, art of practices and occupation, which origin of knowledge and skill that essential for everyday life and career of woman.

Keywords: thai women education, curriculum, modernization

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วัชร สิ้นธุประมา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยดูแลเอาใจใส่ตลอดการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิด คอยให้คำชี้แนะต่อการเขียนงานและคำปรึกษาที่ดีทั้งทางวิชาการและเรื่องต่างๆ มาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิภาพร รัชตพัฒนากุล และอาจารย์ ดร. ณัฐนารี โพธิ์ศรีทอง ที่ให้ความกรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และความห่วงใยที่มีให้ในการถามไถ่ถึงตลอดเวลา ผู้เขียนขอน้อมรับในคำติชมและคำแนะนำจากการเขียน เพื่อนำไปพัฒนาตัวเองต่อไป

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศุภวิทย์ ถาวรบุตร อาจารย์ที่ปรึกษาสมัยปริญญาตรี ผู้ให้การชี้แนะและให้การสนับสนุนในการตัดสินใจศึกษาต่อปริญญาโท รวมถึงงานต่างๆ ที่ได้รับความกรุณาจากอาจารย์ให้ผู้เขียนได้มีโอกาสช่วย ถือเป็นการสร้างประสบการณ์การทำงานให้กับผู้เขียนเป็นอย่างมาก และขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกๆ ท่านในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ที่มอบความรู้ ความเมตตาและคำชี้แนะในการใช้ชีวิตตลอดการศึกษาและเปิดมิติทางโลกทัศน์และมุมมองใหม่ต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ให้กับผู้เขียนต่อการศึกษาเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณพี่ป๋ม พี่น้อย และพี่หวาน สามสาวประจำห้องงานบัณฑิตศึกษาสำหรับ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทุนการศึกษา ตลอดจนความช่วยเหลือด้านงานเอกสารหรืออุปกรณ์สำนักงาน ต่างๆ ไปจนถึงขนมของกินมากมายที่คอยช่วยเหลือเหล่านักศึกษาผู้หิวโหย และขอขอบคุณพี่เป่า เจ้าของร้านเป่าปรีนทร์ตั้งแอนด์พลับพลึงซิ่ง จำกัด (นามสมมติ) ในความช่วยเหลือจากการถ่ายเอกสาร และการเย็บเล่มอย่างประณีตได้ช่วยสร้างความสุขให้กับผู้เขียนในการอ่านเอกสารทุกครั้ง

ขอขอบคุณพี่โหนก ด้วยความช่วยเหลือของพี่และแนะนำน้องสาวคนนี้ได้รู้จัก กระบวนการจัดการความคิดด้วยวิธี “คิด/เห็น/เป็นภาพ” (Visual Thinking) จนสามารถสำเร็จวิทยานิพนธ์ได้ รวมถึงเพื่อนและน้องสาวกลุ่ม VAW ที่แสนน่ารัก ความสนุกสนานและความห่วงใยที่ได้รับจากทุกคนในรูปแบบอาหารอร่อยๆ ได้ช่วยเยียวยาร่างกายและจิตใจจากความเหนื่อยล้าได้อย่างมาก

ขอขอบคุณมิตรภาพปริญญาโทที่แสนดีจากพี่เตย พี่ดี๊ด พี่หลิน พี่เข้ม พี่เบล พี่คิน พี่ใหม่ จี พี่ใหม่อารยา พี่วี พี่โอม พี่บอล พี่บาส พี่แอ๊ด เพื่อนเป๊าะ น้องต๊อด น้องมายด์ และน้องเอม ในหลายๆ กิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน ทำให้ชีวิตของผู้ศึกษาประสบพบกับหลากหลายอารมณ์ทั้งความสุข ความสนุกสนานและความวุ่นวาย ตลอดจนการช่วยเหลือและความห่วงใยที่มอบให้แก่กันได้ก่อเกิดเป็นความทรงจำที่ดีและมีคุณค่าอย่างมาก ผู้เขียนขอประกาศว่ามิตรภาพผู้ช่วยสอน (TA) และมิตรภาพปิ้งย่าง (และตุ๋นแกม) จะยังคงอยู่ในความทรงจำและการนัดปิ้งย่างในครั้งต่อไป

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นรหัส 57 (เรียงตามอายุที่คาดว่าจะเป็) พี่แชมป์ พี่ดั่งเม พี่ส้ม จุ้ย เป็น ปอ กอล์ฟ และโก้ ที่คอยเป็นกำลังใจให้กันและความช่วยเหลือจากทุกคนไม่ว่าจะเป็นของกิน ของใช้หรืออื่นๆ ทำให้ผู้เขียนมีความสุขทุกครั้งที่ได้อยู่ด้วยกัน

ขอขอบคุณแมวมทุกตัวที่เข้ามาในชีวิตทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และที่ตายจากกันไป การคลอเคลียด้วยความนุ่มน้มของพวกท่าน ได้ช่วยเยียวยาจิตใจและมอบความสุขแก่ทาสนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะมุด อ้วน ขาว ตัวเล็ก แม่แมว ส้ม ต่าง ปีหนึ่งและปีสอง

ขอขอบคุณ GOT7 การได้พบกับ Im Jaebom ได้สร้างความหมายในการเสพความ บันเทิงผ่านเสียงเพลงมากขึ้น การได้ทำงานพร้อมกับการฟังเพลงที่ดีและสนุกสนาน ได้ช่วยสร้างขวัญ กำลังใจและความฮึกเหิมในการทำงานเป็นอย่างมาก 고마워.

ขอขอบคุณทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์เพื่อนำไปสู่การตีพิมพ์เผยแพร่ ประจำปี การศึกษา 2560 และขอขอบคุณพ่อ แม่ น้องชายและญาติทุกคน ที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ในการเรียนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตลอดระยะเวลาการศึกษา ความทุกข์และกำลังใจจากครอบครัวได้ กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญต่อการวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และจุ้ย (ศิวิลป์ จุ้ย เจริญ) ที่อยู่เคียงข้างในทุกๆ เหตุการณ์และคอยช่วยเหลือกันมาโดยตลอด

นางสาวจิตตมาศ จิระสถิตย์พร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญแผนภูมิ	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	3
1.4 ทบทวนวรรณกรรม	3
1.5 ขอบเขตของการศึกษา	17
1.6 วิธีดำเนินการศึกษา	17
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	19
บทที่ 2 การศึกษาของผู้หญิง: หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงก่อน พ.ศ. 2500	20
2.1 สถานภาพทางสังคมและการศึกษาของผู้หญิงก่อนการศึกษาสมัยใหม่	20
2.2 แนวคิดและปัจจัยในการจัดการศึกษาของผู้หญิงตามแบบสมัยใหม่	22

2.2.1 แนวคิดและปัจจัยภายนอก: การเข้ามาของคณะนักบวชและมิชชันนารี	23
2.2.2 แนวคิดและปัจจัยภายใน: แนวคิดทางการศึกษาของผู้หญิงโดยชนชั้นนำ	28
2.3 หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2464 ถึงทศวรรษ 2490	34
2.3.1 โครงสร้างและหลักการของหลักสูตรการศึกษา	34
2.3.2 วิชาพื้นฐานทั่วไป	36
2.3.3 วิชาเฉพาะของผู้หญิง	43
2.4 ผลการจัดการศึกษาและใช้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง	45
บทที่ 3 การศึกษาของผู้หญิง: หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2500 - 2520	50
3.1 บทบาทและสถานภาพของผู้หญิง	51
3.2 แนวคิดในการจัดทำหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2503 - 2518	51
3.2.1 นโยบายการศึกษาระหว่างประเทศ	52
3.2.2 นโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - 2519	54
3.2.3 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 - 2512	56
3.3 หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 และ 2518	60
3.3.1 โครงสร้างและหลักการของหลักสูตรการศึกษา	60
3.3.1.1 หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503	60
3.3.1.2 หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518	61
3.3.2 วิชาพื้นฐานทั่วไป	63
3.3.3 วิชาของผู้หญิง	65
3.3.2.1 แขนงวิชาคหกรรมศาสตร์	65
3.3.2.2 วิชาศิลปศึกษาและหัตถศึกษา	69
3.4 ผลการจัดการศึกษาและใช้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2500 - 2520	76
3.4.1 การอุดมศึกษาของผู้หญิง	77
3.4.2 สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงที่ได้รับโอกาสทางอาชีพ	80
3.5 สรุป	86

บทที่ 4 การศึกษาของผู้หญิง: หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2520 – 2540	87
4.1 บทบาทและสถานภาพทางสังคมของผู้หญิง	87
4.2 แนวคิดในการจัดทำหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2521, 2524 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533	88
4.2.1 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 - 2539	88
4.2.2 แผนพัฒนาสตรีระยะยาว พ.ศ. 2525 - 2544	90
4.2.3 แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และ 2525	93
4.3 หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2520 - 2533	95
4.3.1 โครงสร้างและหลักการของหลักสูตรการศึกษา	95
4.3.1.1 หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521	95
4.3.1.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524	96
4.3.1.3 หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2521 และพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)	97
4.3.2 วิชาพื้นฐานทั่วไป	100
4.3.3 วิชาของผู้หญิง	102
4.3.3.1 วิชาประชากรศึกษา	102
4.3.3.2 วิชาการงานและอาชีพ	107
4.4 ผลการจัดการศึกษาและใช้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2520 - 2540 และสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงที่ได้รับโอกาสทางอาชีพจากการศึกษา	118
4.5 สรุป	124
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	125
รายการอ้างอิง	129

ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	143
ภาคผนวก ข	153
ประวัติผู้เขียน	156

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 หมวดวิชาในหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 และ 2518	64
4.1 หมวดวิชาในหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2521, 2524 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2533	101

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
3.1 จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษา (ป.1 – ป.7) จำแนกตามเพศ พ.ศ. 2507 และ 2519	76
3.2 ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ และเพศ พ.ศ. 2503 และ 2513	83
4.1 ประชากรอายุ 10 ปีขึ้นไป ที่อ่านออกเขียนได้ จำแนกตามเพศ พ.ศ. 2503, 2513 และ 2523 ทวีราชอาณาจักร	92
4.2 ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ และเพศ พ.ศ. 2523	120
4.3 ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ และเพศ พ.ศ. 2533	122

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.1 ครอบครัวครูสอน	105
4.2 ช่วยกันจัดพื้นที่ ลอกท่อ ตัดหญ้า ในไม่ช้าก็จะนำเดิน	108
4.3 หน้าปกคู่มือการเรียนการสอนวิชางานบ้าน	108
4.4 การให้อาหารน้องหรือเด็กเล็ก	109
4.5 การช่วยเหลือแม่ขณะกำลังทำงาน	109
4.6 การปฏิบัติงานที่ถูกต้อง	110
4.7 เย็บผ้าสะตอก ซ่อมแซมผ้าได้ ถ้ารู้จักใช้อุปกรณ์	111
4.8 การเก็บรักษาเนื้อสัตว์	115
4.9 หน้าปกคู่มือการเรียนการสอนวิชางานเกษตรพื้นฐาน	116
4.10 หน้าปกคู่มือการเรียนการสอนวิชางานเกษตรพื้นฐาน	117

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อกล่าวถึงพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงนับตั้งแต่ก่อนการศึกษาสมัยใหม่นั้นเป็นเพียงการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวเป็นหลัก โดยอาศัยความสามารถหรือความชำนาญของมารดาไม่ว่าจะทางด้านการเย็บปักถักร้อย การประกอบอาหาร การฝึกหัดวิชาการบ้านการเรือน และการอบรมกิริยามารยาท จนเมื่อการศึกษาสมัยใหม่ตามแบบแผนของตะวันตกได้เกิดขึ้นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเข้ามาของคณะมิชชันนารีได้ก่อให้เกิดเกิดการเรียนการสอนหนังสือให้แก่เด็กหญิงจนนำไปสู่การวางระบบและตั้งโรงเรียนตามแบบแผนของตะวันตกที่สำคัญ โดยมีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาที่เน้นรูปแบบงานของผู้หญิงตามแบบตะวันตก ได้แก่ การเย็บปักถักร้อยและการช่าง นอกจากนี้วิชาการเรือนเด็กหญิงยังได้รับการศึกษาในวิชาสามัญต่างๆ ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ความรู้ทั่วไป ตลอดจนการสมาคม และการต้อนรับแขกแบบตะวันตก จึงอาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนมิชชันนารีหญิงได้มีบทบาทต่อผลิตเด็กหญิงและผู้หญิงที่มีความสามารถ และสอดคล้องตามคาดหวังใหม่ของสังคมในช่วงของการปฏิรูปประเทศสู่ความทันสมัย ดังจะเห็นได้จากการผลักดันทางการศึกษาของผู้หญิงโดยบุคคลสำคัญอย่างสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถที่มีความต้องการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงผ่านประสบการณ์ของพระองค์เอง ด้วยการตั้งโรงเรียนหญิงตามแบบตะวันตก เพื่อจะช่วยให้กุลธิดามีความรู้ความสามารถที่จะเป็นภรรยาและแม่ที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสยามในสมัยปฏิรูป จนเป็นที่ยอมรับว่างานในบ้านสามารถพัฒนาขึ้นได้ ไม่ใช่แค่การปฏิบัติเช่นในการศึกษาแบบจารีต แต่จะต้องมีการศึกษาหาความรู้ตามแบบตะวันตกด้วย

ภายหลังการตั้งโรงเรียนสตรีเพื่อจัดการศึกษาให้แก่ผู้หญิงโดยเฉพาะจากเอกชน (คณะมิชชันนารี) และชนชั้นนำสยาม ได้ทำให้เด็กหญิงได้มีบทบาททางการศึกษาและโอกาสในการเข้าเรียนในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การกำหนดหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงให้มีความสอดคล้องต่อความเหมาะสมและความต้องการผลิตบุคลากรให้แก่ประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยังคงคำนึงถึงบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงในแบบจารีต ซึ่งทำให้มาตรฐานทางการศึกษาของผู้หญิงยังคงมีความแตกต่างจากการศึกษาของผู้ชาย ซึ่งเห็นได้ชัดจากเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงที่ยังคงมุ่งเน้นให้เด็กหญิงได้เรียนรู้วิชาสำหรับแม่บ้านแม่เรือน ไม่

ว่าจะเป็งานเย็บปักถักร้อย งานเลี้ยงเด็ก ทำกับข้าว การพยาบาลเบื้องต้นและมารยาทสังคม ในขณะที่ชั่วโมงเรียนสำหรับวิชาการ เช่น คณิตศาสตร์และภาษาน้อยกว่าในหลักสูตรการศึกษาของเด็กชาย ซึ่งแน่นอนว่าความแตกต่างในเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษานั้นได้แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อหญิงและชายแตกต่างกัน โดยเฉพาะการที่ผู้ชายได้ถูกคาดหวังว่าจะต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน ดังนั้น การศึกษาสำหรับผู้ชายจึงให้ทักษะทางการอาชีพและวิชาการ แต่วิชาเหล่านั้นไม่จำเป็นสำหรับผู้หญิงซึ่งเข้าสู่ระบบโรงเรียนเพื่อการเป็นแม่เรือนที่มีคุณภาพ

อย่างไรก็ตามเมื่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้เข้ามามีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1 - 7) เพื่อตอบรับการพัฒนาประเทศสู่อุตสาหกรรมได้ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่างมีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงสู่พื้นที่สาธารณะ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ อัตราการเกิดของประชากรหญิงที่เพิ่มมากขึ้นได้นำไปสู่การเปลี่ยนกลุ่มแรงงานและการประกอบอาชีพมาสู่ผู้หญิงมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการอุปโภคบริโภคมีการเปลี่ยนแปลงตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันต่างๆเหล่านี้ได้ส่งผลต่อบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงสู่ความทันสมัยเช่นเดียวกัน การให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรการศึกษา จึงต้องมีการปรับตัวไปพร้อมกับการให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นแก่ผู้หญิงในการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงได้มีมาอย่างต่อเนื่องไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งในขณะเดียวกันนั่นเองผู้หญิงก็ได้มีการปรับตัวเพื่อเข้าสู่ความทันสมัย หน้าที่ของการศึกษาจึงเข้ามามีความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้และทักษะของผู้หญิงสู่ความทันสมัย ดังนั้น ในงานศึกษานี้จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวของผู้หญิงสู่ความทันสมัย โดยอาศัยหัวใจสำคัญของระบบการศึกษา คือ หลักสูตรการศึกษาในแต่ละยุคสมัยที่จะแสดงให้เห็นถึงสาระที่เป็นกระบวนการทางสังคมหรือทำให้เข้าใจถึงโลกทัศน์ที่เป็นความคาดหวังของรัฐและสังคมแต่ละยุคสมัยได้ เพราะฉะนั้นงานศึกษานี้จึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาของผู้หญิงตามหลักสูตรการศึกษาว่าได้เข้ามามีส่วนเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวของผู้หญิงสู่ความทันสมัยบนพื้นฐานของความคาดหวังของสังคมอย่างไร โดยอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงพ.ศ. 2500 - 2540 ที่มีผลต่อพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงผ่านหลักสูตรการศึกษาด้วยนั่นเอง

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.2.1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงผ่านหลักสูตรการศึกษา ในช่วง พุทธศักราช 2500 - 2540

1.2.2. เพื่ออธิบายปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อการกำหนด แนวทางหรือนโยบายทางการศึกษาผ่านหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง

1.2.3. เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของรายวิชาที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษา อันสะท้อน ถึงการพัฒนาผู้หญิงสู่ความทันสมัย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาของผู้หญิงที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาในช่วงพุทธศักราช 2500 – 2540 ได้แสดงให้เห็นถึงการจัดการเรียนการสอนความรู้และทักษะที่เอื้อต่อการปรับตัวของผู้หญิงสู่ความทันสมัย

1.4 ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความทันสมัยกับการศึกษาของผู้หญิงไทยที่มี ลักษณะของประเด็นที่ใกล้เคียงกันและสามารถใช้ในการช่วยพิจารณาถึงพัฒนาการที่เกิดขึ้นได้ สามารถแบ่งงานวิจัยตามประเด็นได้ ดังนี้

1.4.1 งานศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาของผู้หญิงไทย

จากการสำรวจพบว่าม้งงานศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ให้ความสนใจต่อประเด็น การศึกษาของผู้หญิงไทย ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มตามรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาหลักของ งานศึกษานั้นๆ ได้ดังนี้

1) งานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทย

ในการศึกษาประวัติศาสตร์พัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทยโดยส่วนมาก ต่างมุ่งเน้นการนำเสนอตามลำดับเวลา โดยเริ่มตั้งแต่การรับเอาแนวคิดการจัดการศึกษาสมัยใหม่ตาม แบบตะวันตกจากการเดินทางเข้ามาของคณะมิชชันนารี โดยเฉพาะในสมัยของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการรับเอาระบบการจัดการศึกษาสมัยใหม่แบบโรงเรียนมาปรับใช้และได้ กลายเป็นแบบแผนและแนวทางการศึกษาของผู้หญิงที่ทันสมัยในเวลาต่อมา กรอบการอธิบายจึงเน้น

อาศัยเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อวิเคราะห์แนวคิดในการจัดการศึกษาของผู้หญิงและผลของการจัดการศึกษาที่มีต่อผู้หญิง โดยเฉพาะการยกระดับสถานภาพของผู้หญิงในสังคมแต่ละช่วงเวลา งานศึกษาเหล่านี้ประกอบด้วยงานศึกษา ดังนี้

วิทยานิพนธ์ของพรรณิ วิชากรกุล (2500)¹ และงานของสุนันทา นิตยจินต์ (2530)² ต่างให้ความสนใจต่อการศึกษาประวัติศาสตร์การศึกษาของผู้หญิงในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2411 – 2500 ทั้งนี้ในแง่ของเวลาที่ศึกษาได้ให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงในช่วงการปฏิรูปประเทศสู่ความทันสมัยและภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง งานทั้งสองต่างแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมต่างมีส่วนต่อการกำหนดแนวทางของรัฐ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ผ่านเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการขยายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาของผู้หญิงอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งยังพิจารณาถึงบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการอุดมศึกษาและการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับผู้หญิงในขณะนั้น นอกจากนี้งานศึกษาของพรรณิ วิชากรกุลยังได้วิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาของผู้หญิงของไทยกับการศึกษาของหญิงตะวันตกและตะวันออกในระยะเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบความแตกต่างของการจัดการศึกษาของผู้หญิงแบบจารีตและแบบสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากของไทย

งานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงที่ส่งผลต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาพบว่าบทความวิจัยของสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา (2527 และ 2545)³ ได้นำเสนอถึงผล

¹ พรรณิ วิชากรกุล, “วิวัฒนาการทางการศึกษาของหญิงไทย,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาครุศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์, 2500).

² สุนันทา นิตยจินต์, “การศึกษาของสตรีไทยระหว่างพุทธศักราช 2411 ถึง 2475,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530).

³ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, “การศึกษาของสตรีไทย 2411 – 2475,” (การประชุมสัมมนาระหว่างผู้วิจัยและผู้ใช้งานวิจัย เรื่อง ความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย: 2411 – 2519 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21 สิงหาคม 2527). และ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, “กว่าจะถึงอุดมศึกษา: การศึกษาของสตรีไทยสมัยปฏิรูป,” *วารสารอักษรศาสตร์* 39, ฉ.1 (มกราคม – มิถุนายน 2553): 302 – 337.

ของการจัดการศึกษาของผู้หญิงที่ช่วยส่งเสริมทางความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต ขณะเดียวกันการศึกษาของผู้หญิงได้ส่งผลให้ผู้หญิงมีแนวคิดที่จะเรียกร้องสิทธิ เพื่อยกระดับบทบาท และสถานภาพที่ยังไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิงในสังคม

เช่นเดียวกับงานของมาโนชญ์ มุลทรัพย์ (2555)⁴ ด้วยความสำคัญของการศึกษา ได้มุ่งนำเสนอปัจจัยการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของผู้หญิงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411 – 2453 ทำให้ผลการศึกษาไม่ได้มีความแตกต่างจากงานศึกษาอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกันมากนัก แต่ด้วยการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องและนำเสนอเพียงสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้มีความละเอียดในเนื้อหาและพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงในบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่พัฒนาสู่ความทันสมัย ซึ่งส่งผลต่อนโยบายการจัดการศึกษาของผู้หญิงได้อย่างชัดเจน ตลอดจนการพิจารณาผลจากการศึกษา ทำให้ผู้หญิงได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพจนนำไปสู่การพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ให้ความสนใจต่อพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง แต่ได้อาศัยกรอบแนวทางการอธิบายด้วยประเด็นศึกษาอื่นๆ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ของสุธิดา แสนสุข (2527)⁵ ได้ให้ความสำคัญกับหน่วยงานรัฐบาลในการส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้หญิงให้ได้รับความรู้และการฝึกทักษะทางอาชีพ เพื่อส่งเสริมการเพิ่มพูนรายได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ตลอดจนบทความวิจัยของ Leeray Costa (1997)⁶ ด้วยประเด็นทางสตรีนิยมและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

⁴ มาโนชญ์ มุลทรัพย์, “การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของสตรีไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 - 2453),” (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2555).

⁵ สุธิดา แสนสุข, “บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

⁶ Leeray Costa, “Exploring the History of Women’s Education and Activism in Thailand,” *A Journal of the Southeast Asian Studies Student Association* 1, no. 2 (Fall 1997) ภายใต้อินเทอร์เน็ต, <https://pdfs.semanticscholar.org/7b28/01cd842dccc898c660814f2f9709c632ecac.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2560)

เป็นส่วนช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์ของการศึกษากับพัฒนาการของการมีส่วนร่วมและเคลื่อนไหวกองการเมืองของผู้หญิงในช่วงเวลาร่วมสมัย จากการศึกษาพบว่าการศึกษาของผู้หญิงได้ส่งผลเสียต่อการสร้างแรงบันดาลใจต่อการเข้าร่วมทางการเมือง รวมถึงการช่วยแก้ไขสถานะของผู้หญิงให้ดีขึ้น

2. งานศึกษาเฉพาะโรงเรียนหญิง

นอกจากงานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทยพบว่ามีการศึกษาบางชิ้นให้ความสำคัญต่อการเล่าถึงพัฒนาการเฉพาะของโรงเรียนหญิงแต่ละโรงเรียนที่ทำการศึกษา โดยอาศัยบริบทของการเกิดขึ้นของการจัดการศึกษาสมัยใหม่ของผู้หญิงเบื้องต้น เช่นเดียวกับงานศึกษากลุ่มแรก เพื่อให้เห็นภาพกว้างของพัฒนาการตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงช่วงเวลาโรงเรียนหญิงที่ทำการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทในสังคม โดยมีงานศึกษาของ ยูพากรณ์ แจ้งเจนกิจ (2530)⁷ ได้ศึกษาการตั้งและพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนราชินีในฐานะโรงเรียนตัวอย่างเพื่อแสวงหารูปแบบของการจัดการศึกษาสำหรับผู้หญิง โดยขนานนำสยามและกระทรวงศึกษาธิการ ได้พยายามวางรากฐานทางการศึกษาของผู้หญิงด้วยการเรียนการสอนที่พยายามผสมผสานระหว่างวิทยาการตะวันตกและเอกลักษณ์ของไทยเข้าด้วยกันจนประสบความสำเร็จและกลายเป็นสถานศึกษาที่ทันสมัยในขณะนั้น

งานของอุ๋นใจ ปฎิมาประกร (2549)⁸ และงานศึกษาของพิงพิศ ภูมิจิตร (2550)⁹ ต่างให้ความสำคัญต่อแนวคิดในการก่อตั้งโรงเรียนกุลสตรีวังหลังหรือโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย และ

⁷ ยูพากรณ์ แจ้งเจนกิจ, “การศึกษาของสตรีไทย: การศึกษากรณีเฉพาะของโรงเรียนราชินี (พ.ศ.2447 - 2503),” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530).

⁸ อุ๋นใจ ปฎิมาประกร, “บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันในการจัดการศึกษาสตรีไทย : กรณีศึกษาโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ระหว่าง พ.ศ. 2417 – 2500,” (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549).

⁹ พิงพิศ ภูมิจิตร, “พัฒนาการของโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ (พ.ศ. 2450 - 2547),” (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550).

โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ ตลอดจนบทบาทของคณะมิชชันนารีอเมริกันและคณะนักบวชคาทอลิกในฐานะผู้ส่งเสริมการศึกษาของผู้หญิงให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของตะวันตกด้วยการปรับตัวให้หลักสูตรการศึกษามีความทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่เสมอ ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จและได้รับความนิยมนับเป็นหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนรัฐต่อพัฒนาการศึกษาของผู้หญิงสมัยใหม่ อันนำไปสู่การเห็นคุณค่าทางการศึกษาของรัฐสยามที่ต่อผู้หญิงและพิจารณาถึงแนวทางพื้นฐานต่อการจัดการศึกษาของผู้หญิงให้เท่าเทียมกับเด็กชายมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามงานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงและอธิบายเฉพาะหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงยังไม่มีงานศึกษาอย่างชัดเจน หากแต่มีการกล่าวถึงไว้เพียงเบื้องต้นถึงลักษณะทางความรู้ที่เหมาะสมกับผู้หญิง ซึ่งส่งผลต่อการจัดทำและควบคุมเนื้อหาหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนหญิงให้มีความเฉพาะและแตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนชายในกลุ่มงานศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากในงานศึกษาของอุ๋นใจ ปฎิมา ประกร และมาโนชญ์ มุลทรัพย์ ให้ความสนใจกับหลักสูตรการศึกษาของมิชชันนารีอเมริกันที่มุ่งสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานตามแบบผู้หญิงตะวันตก ซึ่งมีความทันสมัยและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศในขณะนั้น และงานศึกษาของยุพารัตน์ แจ่มเจนกิจได้วิเคราะห์และเปรียบเทียบให้เห็นถึงการใช้หลักสูตรการศึกษาสมัยใหม่ของผู้หญิงที่เลียนแบบจากตะวันตกไม่สามารถทำให้การจัดการศึกษาของผู้หญิงสำเร็จได้ การจัดทำหลักสูตรการศึกษาที่ผสมผสานกันระหว่างรับเอารูปแบบการจัดการศึกษาแบบตะวันตกและรับเอาอิทธิพลจากรูปแบบการศึกษาของผู้หญิงของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับพื้นฐานความรู้ของหญิงสยามมากกว่าหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนมิชชันนารี ซึ่งเป็นการวางรากฐานให้เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีความเหมาะสมกับความรู้และทักษะที่จำเป็นของผู้หญิงและประกาศใช้ในโรงเรียนหญิงทั่วไป

งานศึกษาของสุนันทา นิตยจินต์ และ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนาได้พิจารณาถึงความแตกต่างในเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนหญิงและนักเรียนชายภายใต้แนวคิดของรัฐและชนชั้นนำ ได้สะท้อนให้เห็นถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยและความคาดหวังของสังคมต่อหน้าที่และบทบาททั้งหญิงและชายไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการจำกัดความรู้ทางการศึกษาให้สอดคล้องกับผู้หญิงและมุ่งฝึกฝนผู้หญิงให้เป็นแม่บ้านแม่เรือนที่เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งมีผลต่อการเลือกอาชีพและการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของผู้หญิงเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว

ในขณะที่งานศึกษาของยุพาภรณ์ แจ้งเจนกิจ ได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดทำหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงตั้งแต่การทดลองตั้งโรงเรียนหญิงขึ้น อย่างไรก็ตามการใช้หลักสูตรการศึกษาสมัยใหม่ของผู้หญิงที่เลียนแบบจากตะวันตกไม่สามารถทำให้การจัดการศึกษาของผู้หญิงสำเร็จได้ การจัดตั้งโรงเรียนราชินีขึ้นจึงรับเอาอิทธิพลจากรูปแบบการศึกษาของผู้หญิงในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับพื้นฐานความรู้ของหญิงสยามมากกว่าหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนมิชชันนารี แต่ยังคงไว้ซึ่งความรู้ตามแบบตะวันตกที่จำเป็น เช่น การฝึกสมาธิตามแบบตะวันตก และในเวลาต่อมากระทรวงธรรมการได้ยึดถือหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนราชินีเป็นหลักสูตรการศึกษาที่ใช้ในโรงเรียนหญิงทั่วไป

อาจกล่าวได้ว่านอกเหนือจากงานทั้งห้าชิ้นนี้ก็ไม่มียานศึกษาใดในไทยที่กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงอย่างเฉพาะ แม้ว่าจะมียานศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาแต่ก็เป็นการศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรการศึกษาในภาพรวมเท่านั้น¹⁰ แต่ปรากฏพบว่ามีงานศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อประเด็นทางเพศผ่านการเรียนการสอน ยกตัวอย่างเช่น งานของยุพา โชติเกียรติ (2519)¹¹ ให้ความสนใจเกี่ยวกับความนิยมอ่านวรรณกรรมที่แตกต่างกันของนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย ได้มีองค์ประกอบในเรื่องเพศที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการเลือกอ่านของเด็ก เด็กชายจะชอบหนังสือที่มีตัวละครที่มีลักษณะเป็นเพศชาย มีการกระทำที่เข้มแข็งและไม่มีลักษณะของความอ่อนไหว ส่วนเด็กหญิงจะชอบหนังสือที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักใคร่ แต่ก็ชอบหนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กชาย

¹⁰ งานศึกษาที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับภาพรวมของพัฒนาการของหลักสูตรการศึกษาเฉพาะวิชา ได้แก่ งานของวนิดา วุฒิสถียร (2527) พัฒนาการของหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา, งานของกรีฑายุทธ เฟิงใหญ่ (2530) พัฒนาการของหลักสูตรคณิตศาสตร์สายอาชีพในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2464 – พ.ศ. 2529, งานของบุญมา วรรณะวลัญช์ (2533) การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของหลักสูตรคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาสายสามัญ ตั้งแต่พุทธศักราช 2503 ถึงพุทธศักราช 2530, งานของมณฑล เจริญฤทธิ์ (2533) การวิเคราะห์พัฒนาการของหลักสูตรการงานอาชีพในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2530 และงานของศุภวรรณ รัตนานุกา (2534) พัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่พุทธศักราช 1826 จนถึง พุทธศักราช 2530

¹¹ ยุพา โชติเกียรติ, “ความนิยมอ่านวรรณกรรมร่วมสมัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

เช่นกัน ผลสรุปพบว่านักเรียนหญิงชอบอ่านวรรณกรรมประเภทนิยาย ร้อยกรองและกวีนิพนธ์ อ่านเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ซึ่งแตกต่างจากนักเรียนชายที่ชื่นชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ อ่านหนังสือประเภทบทความและสารคดี อ่านเรื่องขบขัน อ่านเรื่องการผจญภัยและการต่อสู้ การส่งเสริมการอ่านของเด็กนี้ เมื่อมีความแตกต่างในการอ่านของทั้งสองเพศ ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการในการเรียนรู้ทักษะและความรู้อื่นๆต่อไปในอนาคต เพราะการอ่านได้ถูกตีกรอบโดยคุณลักษณะทางเพศไปแล้ว

งานของศานต์ศิริ อินทวนิช (2527)¹² จากการศึกษาพบว่าความสามารถในการนำทักษะการคำนวณไปใช้ในการเรียนวิชาฟิสิกส์นั้นมีความต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยที่นักเรียนชายมีความสามารถในการนำทักษะการคำนวณไปใช้ในการเรียนวิชาฟิสิกส์สูงกว่านักเรียนหญิง ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างระหว่างเพศ ในเรื่องความสามารถทางตัวเลข ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ ทักษะคิดต่อคณิตศาสตร์ การฝึกหัด และความพร้อม ซึ่งนักเรียนชายมีสิ่งต่างๆเหล่านี้สูงกว่านักเรียนหญิง

และงานของศุภดา ประังประโคน (2546)¹³ ในกรณีของงานช่าง ผู้หญิงได้รับโอกาสให้เรียนหรือทำงานที่เกี่ยวกับงานช่างได้เหมือนผู้ชาย และถึงแม้ว่าคุณลักษณะของผู้หญิงที่สังคมคาดหวังในเรื่องของกิจกรรมยามว่างหรือหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับงานบ้านจะยังคงอยู่ และในท้ายที่สุดการประกอบอาชีพนั้นผู้หญิงที่จบงานช่างไม่สามารถหางานได้มากเมื่อเทียบกับผู้ชาย เพราะความเชื่อตายตัวเรื่องเพศยังคงเป็นกรอบจำกัดให้ผู้หญิงประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับเพศของตน ซึ่งหมายถึงงานช่างเป็นงานของผู้ชาย ผู้หญิงไม่มีความเหมาะสมเนื่องด้วยปัจจัยทางเพศ จึงทำให้ในท้ายที่สุดผู้หญิงไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพในสาขานี้ได้อย่างจริงจัง

¹² ศานต์ศิริ อินทวนิช, “การเปรียบเทียบทักษะการคำนวณในการเรียนวิชาฟิสิกส์ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

¹³ ศุภดา ประังประโคน, “ผู้หญิงกับงานช่าง กรณีศึกษา : นักศึกษาหญิงภาควิชาก่อสร้างและงานไม้ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ป.ว.ช.) วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร,” (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546).

1.4.2 งานศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง

ด้วยขอบเขตทางช่วงเวลาของงานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทยไม่มีงานอื่นที่ศึกษาต่อเนื่องมาจนถึงหลัง พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของผู้หญิงอย่างมีนัยยะสำคัญ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวทางการศึกษาในงานศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาของผู้หญิงในบริบทอาณาบริเวณศึกษาอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ด้วยงานศึกษาที่เกี่ยวข้องอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้ศึกษาจึงขอเลือกงานศึกษาเพียงบางส่วนที่ให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในรูปแบบที่ใกล้เคียงกัน เพื่อที่จะช่วยแสดงให้เห็นกรอบแนวทางการวิจัยที่ผู้ศึกษาจะสามารถหยิบยืมเพื่อแสดงผลของความแตกต่างระหว่างการศึกษาของเด็กหญิงและเด็กชายและนำเสนอเรื่องราวในวิทยานิพนธ์นี้ได้ โดยแบ่งกรอบการศึกษาตามการอธิบายเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1. งานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง

เมื่อความทันสมัยได้รับการหยิบยกมาใช้ในการอธิบายพัฒนาการทางการศึกษาอย่างกว้างขวาง ในงานศึกษาทางประวัติศาสตร์การศึกษาของผู้หญิงจึงให้ความสำคัญต่อการนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของผู้หญิงจากแบบจารีต (tradition) สู่งานศึกษาของผู้หญิงแบบทันสมัย (modernity) โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่พัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ (modernization) ได้ส่งผลต่อการศึกษาของผู้หญิงอย่างไร ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับความแตกต่างทางเพศที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาและสถานภาพของผู้หญิงในสังคมภายหลังได้รับการศึกษา ได้แก่ งานของ Kurana Chanana (1990)¹⁴ ได้พิจารณาถึงความซับซ้อนในพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงในสังคมอินเดียนับตั้งแต่การตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ จากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างจารีตดั้งเดิมยังคงกำหนดความรู้ในโรงเรียนให้มีบทบาทต่อการขัดเกลาและคาดหวังบทบาททางเพศ ขณะเดียวกันความทันสมัยของการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคม ทำให้ผลทางการศึกษาของผู้หญิงมี

¹⁴ Kurana Chanana, "The Dialectics of tradition and Modernity and Women's Education in India," *Sociological Bulletin* 3, no. 1 / 2 (March – September 1990): 75 – 91.

ความซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าสู่อาชีพของผู้หญิงที่หลากหลายแต่ยังเป็นการแบ่งงานตามเพศอยู่

เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมมีส่วนสำคัญต่อการจัดการศึกษาของผู้หญิง ในงานศึกษาของ Hsieh Hsiao – Chin และ Lee Shu – Ching (2014)¹⁵ ได้แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลต่อความเท่าเทียมกันทางเพศในนโยบายทางการศึกษาของไต้หวันระหว่างปี ค.ศ. 1995 ถึง ค.ศ. 1999 โดยมีกรณีศึกษาของกระแสนสตรีนิยมให้การสนับสนุน เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาและสร้างการตัดสินใจที่สำคัญต่อการแก้ไขหลักสูตรการศึกษาให้มีประเด็นทางเพศเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนให้ผู้หญิงที่มีความรู้มีบทบาทในสังคมมากขึ้น

เมื่อการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ผู้หญิงมีอำนาจมากขึ้น งานของ Rouf Ahmad Bhat (2015)¹⁶ ได้พิจารณาสถานภาพของผู้หญิงที่มีการศึกษาในการเข้ามามีบทบาทในสังคม โดยการศึกษาจะมีส่วนพัฒนาความคิดและลดการเลือกปฏิบัติในความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ และผู้หญิงเองก็มีความสามารถพัฒนาสถานะของตนเองต่อครอบครัวและสังคม การศึกษา เพื่อสนับสนุนการศึกษาของสตรีในทุกกระดับและเพื่อลดความอคติและการเลือกปฏิบัติทางเพศ

เช่นเดียวกับงานของ June Purvis (1991)¹⁷ และงาน Ruth Fry (1993)¹⁸ ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงในประเทศอังกฤษและประเทศนิวซีแลนด์ตามลำดับ มีกรอบแนวทางการศึกษาที่ชี้ให้เห็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้หญิงได้เรียนรู้

¹⁵ Hsieh Hsiao – Chin and Lee Shu – Ching. “The Formation of Gender Education Policies in Taiwan, 1995 – 1999,” *Chinese Educational and Sociology* 47, no. 4 (July – August 2014): 5 – 13.

¹⁶ Rouf Ahmad Bhat, “Role of Education in the Empower of Women in India,” *Journal of Education and Practice* 6, no. 10 (2015): 188 – 191.

¹⁷ June Purvis, *A history of women's education in England* (Milton Keynes: Open University Press, 1991).

¹⁸ Ruth Fry, *It's Different for Daughters: A History of the Curriculum for Girls in New Zealand Schools, 1900-1975* (Wellington, N.Z.: New Zealand Council for Educational Research, 1993).

ในสิ่งที่จำเป็นต่อกิจกรรมของผู้หญิงในการใช้ชีวิตประจำวัน ในงานของ June Purvis เป็นการ ออกแบบการเรียนการสอนโดยยึดถืออุดมการณ์ของชนชั้นกลางที่ต้องการพัฒนาการศึกษาของผู้หญิง ให้สำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดเนื้อหาการเรียนสอนยังคงกำหนด เนื้อหาให้เน้นไปที่การเป็นแม่บ้านแม่เรือนเป็นหลัก ขณะที่หนังสือของ Ruth Fry ได้แสดงให้เห็น ความแตกต่างในการศึกษาของเด็กหญิงและเด็กชายในการจัดการศึกษาของนิวซีแลนด์ โดยศึกษาผ่าน ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง ดังนี้ 1) ความต้องการของครอบครัวที่ ต้องการให้เด็กชายเรียนมากกว่าเด็กหญิง 2) สถานะของผู้หญิงและทัศนคติของสังคมในแต่ละ ช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย 3) การกำหนดเนื้อหาการเรียนการสอนให้เด็กหญิง เข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนต่อการกำหนดรูปแบบงานภายในบ้าน ได้แก่ คหกรรมศาสตร์ ขณะที่เด็กชายจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับงานไม้และการเกษตร อย่างไรก็ตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคม ได้ผลักดันให้ผู้หญิงออกมามีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพมากขึ้น จึงถือเป็นช่วงเวลาที่สำคัญต่อการ ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้หญิงให้สอดคล้องกับความทันสมัยที่ เกิดขึ้นด้วย

อาจกล่าวโดยสรุปได้ถึงกรอบแนวคิดสำคัญของงานศึกษาดังกล่าวต่างนำเสนอให้ เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง โดยมีบริบททางการเมืองและ เศรษฐกิจที่ส่งผลให้ผู้หญิงได้รับการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ ผู้หญิงเข้าสู่ความทันสมัยในขณะนั้นด้วยเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามนโยบายทางการศึกษาของผู้หญิง แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการขยายความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งในขณะเดียวกันไม่ได้มีการ เปลี่ยนแปลงความเสมอภาคในบทบาททางเพศ เพราะการศึกษาของผู้หญิงยังคงสะท้อนให้เห็นถึง รูปแบบการศึกษาที่จัดทำมาเพื่อผู้หญิงโดยเฉพาะ

2. งานศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง

จากงานศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงข้างต้นจะสามารถช่วยแสดงให้เห็น การกำหนดองค์ความรู้ของเด็กหญิงและเด็กชายที่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาลงไปหลักสูตร การศึกษาพบว่าบางรายวิชามีความสอดคล้องกับบทบาททางเพศอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากการศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงในประเทศนิวซีแลนด์ งาน ศึกษาของ Ruth Fry ยังได้พิจารณาและวิเคราะห์ลงไปถึงอิทธิพลในการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตร การศึกษาของเด็กหญิง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ทางความรู้กับความแตกต่างระหว่างเพศในวิชาต่างๆ

เช่น วิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์เป็นวิชาของผู้ชาย ระดับความสามารถที่ต่างกันระหว่างเด็กหญิงและเด็กชายในกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ – วิทยาศาสตร์และภาษา ภายใต้ข้อจำกัดทางความรู้ระหว่างเพศดังกล่าว รัฐและโรงเรียนก็ได้จัดหลักสูตรการศึกษาในแต่ละระดับการศึกษาให้เด็กหญิงได้เรียนวิชาพื้นฐานเช่นเดียวกับเด็กชาย ขณะเดียวกันก็ได้ผสมผสานวิชาต่างๆ ให้เชื่อมโยงกับบทบาทและวิถีชีวิตประจำวันของผู้หญิงอย่างการเลี้ยงดูเด็กและการจัดการงานบ้านต่างๆ เพื่อให้ผู้หญิงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ที่ทันสมัยและเหมาะสมกับเพศของตน อันจะนำไปสู่โอกาสในการประกอบอาชีพของผู้หญิงในขณะนั้น

บทความวิจัยของ Folorunso A. Ajasa และ Adebayo A. Salako (2015)¹⁹ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเท่าเทียมทางเพศด้านการศึกษาและพิจารณาความสามารถของผู้หญิงในฐานะปัจจัยของการพัฒนาประเทศ โดยเลือกศึกษาเฉพาะรัฐโอโย ประเทศไนจีเรีย ทั้งนี้ด้วยสภาพของผู้หญิงไม่เท่าเทียมกับผู้ชายจากวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการที่ผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้น จากการศึกษาพบว่า การวางแผนจัดทำหลักสูตรการศึกษาในภาพรวมจะต้องตระหนักถึงความเท่าเทียมทางการศึกษาระหว่างเพศและเคารพในสิทธิของผู้หญิงในการศึกษา ซึ่งจะต้องไม่สร้างความเชื่อว่าผู้หญิงจะต้องอยู่แต่ในครัว เมื่อหลักสูตรการศึกษาก่อให้เกิดความเสมอภาคทางเพศด้านการศึกษาจะสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้การศึกษาที่มีความแตกต่างระหว่างหญิงและชายจะส่งผลต่อการเข้าสู่อาชีพด้วย เช่น งานวิจัยเรื่อง ของ Hsieh Hsiao – Chin และ Yang Chia – Ling (2014)²⁰ พบว่าการแบ่งแยกทางเพศในแต่ละลำดับชั้นทางการศึกษาก่อนที่จะเข้าสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษาในประเทศไต้หวัน ซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบการแบ่งงานทางเพศ ในการหาคำตอบดังกล่าวผู้ศึกษาได้ศึกษาผ่านประวัติศาสตร์ของระบบการศึกษาและอาศัยข้อมูลทางสถิติการศึกษาในการอธิบายปรากฏการณ์

¹⁹ Folorunso A. Ajasa and Adebayo A. Salako, “Educational Gender – Equality and Women Empowerment as Determinants of National Transformation: Implication for Curriculum Development,” *IFE Psychologia : An International Journal* 23, no. 1 (1 January 2015): 150-156.

²⁰ Hsieh Hsiao – Chin and Yang Chia – Ling, “Gender Implication in Curriculum and Entrance Exam Grouping: Institutional Factors and Their Effects,” *Chinese Education and Society* 47, no. 4 (July – August 2014): 32 – 45.

ดังกล่าว อันนำไปสู่การพิจารณาถึงช่องว่างในประสิทธิภาพการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษาที่มีแนวโน้มช่วยให้ผู้ชายสามารถเข้าศึกษาและประกอบอาชีพในสาขาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ ขณะที่ผู้หญิงมีความสามารถทางมนุษยศาสตร์มากกว่า

เมื่อผลลัพธ์สำคัญของการศึกษาคือผู้เรียนสามารถเข้าสู่การประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามเมื่อความสำคัญต่อคุณค่าและความสัมพันธ์ของระบบที่ส่งผลต่อการศึกษาที่ได้ส่งผลไปถึงรูปแบบการทำงานของหญิงหรือการแบ่งงานตามเพศ (gender division of labor) ที่สอดคล้องกับทัศนคติที่มีต่อความเป็นหญิงในด้านอาชีพอย่างชัดเจน ตัวอย่างงานศึกษา ได้แก่ งานศึกษาของศศิธร อารยเวชกิจ (2518)²¹ ได้แสดงให้เห็นผลว่าในแต่ละอาชีพที่ศึกษามีลักษณะของบุคลิกภาพที่แตกต่าง และในขณะเดียวกันก็ได้แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของอาชีพเองด้วย ดังนี้ ผู้ที่ประกอบอาชีพแพทย์นั้นจะมีบุคลิกภาพในด้านความมีอำนาจเหนือผู้อื่น ซึ่งหมายถึงมีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความสามารถในการชักจูงผู้อื่น เป็นตัวของตัวเองและมีลักษณะเป็นผู้นำ และมีบุคลิกภาพในด้านการเข้าสังคม ซึ่งหมายถึงมีส่วนร่วมในสังคม ชอบการแข่งขัน มีความคิดฉับไวและเป็นตัวของตัวเองซึ่งเป็นลักษณะของเพศชายมากกว่าเภสัชกรและทันตแพทย์ที่มีบุคลิกภาพด้านความเป็นหญิง ซึ่งหมายถึงมีความสนใจในแบบของหญิง อดทนชอบช่วยเหลือผู้อื่น อ่อนโยน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเกรงกลัวต่อบาปมากกว่าแพทย์ บุคลิกภาพในอาชีพเหล่านี้ได้ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้ามาประกอบอาชีพของผู้หญิงในแต่ละสาขาอีกด้วย

งานของมารศรี กองเกตุ (2524)²² ผลการสำรวจและวิจัยพบว่านักเรียนหญิงและนักเรียนชายมีความสนใจในอาชีพที่ต่างกันอย่างชัดเจน โดยทั้งสองให้ความสนใจงานวิทยาศาสตร์และเทคนิคมากที่สุด ซึ่งเมื่อเทียบเปอร์เซ็นต์แล้ว นักเรียนหญิงจะมีความสนใจในงานอาชีพนี้มากกว่านักเรียนชาย จึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันนักเรียนหญิงมีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจงานเทียบเท่ากับชาย โดยมีลักษณะทางบุคลิกภาพเป็นส่วนช่วยอธิบายความสนใจในการเลือกอาชีพ ซึ่งผู้ที่สนใจอาชีพประเภท

²¹ ศศิธร อารยเวชกิจ, “ศึกษาบุคลิกภาพของแพทย์ เภสัชกรและทันตแพทย์ที่ประสบความสำเร็จในงานอาชีพ,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

²² มารศรี กองเกตุ, “ผลของทัศนคติ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ของบิดามารดาที่มีต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สามในกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524).

งานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะมีลักษณะชอบวิเคราะห์วิจารณ์ ใฝ่รู้ อดทน ซึ่งเป็นลักษณะของเพศชาย²³ สำหรับงานฝีมือและกลางแจ้ง ซึ่งเป็นงานที่เน้นหนักด้านการใช้แรงงานนั้น นักเรียนชายให้ความสนใจในอาชีพนี้เป็นอันดับรอง ส่วนนักเรียนหญิงมีความสนใจในอาชีพนี้น้อยที่สุด อีกประการหนึ่งงานสำนักงานและเสมียนซึ่งฮอลแลนด์กล่าวว่าเป็นงานที่ผู้สนใจอาชีพนี้จะมีลักษณะอ่อนน้อม เรียบร้อย เจ้าระเบียบ เยือกเย็น ซึ่งเป็นลักษณะของเพศหญิง²⁴ นี้ นักเรียนหญิงให้ความสนใจเป็นอันดับรองจากงานวิทยาศาสตร์และสายเทคนิค

ความสอดคล้องกับแนวทางในการเลือกประกอบอาชีพของนักเรียนในงานของ รัชนิรารถ มณีพงษ์ (2530)²⁵ ความแตกต่างของความสนใจในอาชีพของนักเรียนหญิงและนักเรียนชายนั้นมีผลต่อการเลือกเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องคำนึงถึงแผนการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเลือกเรียนต่อสายอาชีพและในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องคำนึงถึงคณะหรือสาขาวิชาที่จะเลือกเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ความแตกต่างของความสนใจในอาชีพของแต่ละเพศได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมที่สำคัญที่นำไปสู่ความสนใจในอาชีพที่เหมาะสมกับลักษณะเพศของตนเอง ผลสรุปของการศึกษาแสดงให้เห็นว่านักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สนใจอาชีพ ทหาร ช่างเทคนิควิศวกรรมไฟฟ้า ตำรวจ แพทย์และวิศวกรตามลำดับ สำหรับนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สนใจอาชีพ ตำรวจ ทหาร วิศวกร ค้าขายมีกิจการของตนเองและช่างเทคนิค วิศวกรรมไฟฟ้า ตามลำดับ ส่วนของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สนใจในอาชีพ พยาบาล แพทย์ เลขาธุรการ พนักงานธนาคาร และครู ตามลำดับ และนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สนใจอาชีพ พยาบาลมากที่สุด รองลงมาคือ อาชีพครู และค้าขายกิจการของตนเอง อาชีพถัดมา ได้แก่ เกษังกร

²³ John L. Hollard, "Making Vocational Choices : A Theory of Careers," (New Jersey: Prentice – Hall, Inc., 1963), 14 อ้างถึงใน มารศรี กองเกตุ, "ผลของทัศนคติ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ของบิดามารดาที่มีต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม ในกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 61

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²⁵ รัชนิรารถ มณีพงษ์, "การสำรวจความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2527 ในภาคกลาง," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530).

เลขานุการ และมัคคุเทศก์ ในจำนวนที่เท่ากัน นอกจากนี้ยังสนใจอาชีพพนักงานธนาคาร และนักธุรกิจตามลำดับ และงานศึกษาของพรพิมล สุนทรอาจารย์ (2534)²⁶ ทศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางเพศ ได้มีแนวทางในการกำหนดให้เพศหญิงเลือกเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาในสาขาวิชาที่เหมาะสมกับเพศของตนเอง งานศึกษานี้ได้ให้ความสนใจต่อนักเรียนหญิงที่เลือกเรียนต่อสาขาวิศวกรรม ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่ถูกละเลยว่าเป็นของเพศชาย ปัจจัยในความเป็นหญิงได้มีอิทธิพลต่อการเลือกเรียนต่อสาขานี้ แม้ว่านักเรียนหญิงจะได้รับโอกาสในการเรียนแต่ในระดับการทำงานพบว่าผู้หญิงไม่สามารถที่จะทำงานในเชิงปฏิบัติได้มากเท่าเพศชาย จึงทำให้งานศึกษานี้มีผลสรุปคล้ายกับการศึกษาเรื่องผู้หญิงของ ศุภดา ประังประโคน (2546)²⁷ ในกรณีของงานช่าง ผู้หญิงได้รับโอกาสให้เรียนหรือทำงานที่เกี่ยวข้องกับงานช่างได้เหมือนผู้ชาย และถึงแม้ว่าคุณลักษณะของผู้หญิงที่สังคมคาดหวังในเรื่องของกิจกรรมารยาทหรือหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับงานบ้านจะยังคงอยู่ และในท้ายที่สุดการประกอบอาชีพนั้นผู้หญิงที่จบงานช่างไม่สามารถหางานได้มากเมื่อเทียบกับผู้ชาย เพราะความเชื่อตายตัวเรื่องเพศยังคงเป็นกรอบจำกัดให้ผู้หญิงประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับเพศของตน ซึ่งหมายถึงงานช่างเป็นงานของผู้ชาย ผู้หญิงไม่มีความเหมาะสมเนื่องด้วยปัจจัยทางเพศ จึงทำให้ในท้ายที่สุดผู้หญิงไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพในสาขานี้ได้อย่างจริงจัง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากรอบแนวทางการศึกษาจะสามารถช่วยให้นักศึกษานี้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศในการศึกษาของผู้หญิงและผู้ชายที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นแวดล้อมอย่างการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังไม่มีงานศึกษาหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาของผู้หญิงไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่แนวทางการจัดการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงและส่งผลถึงโอกาสทางการศึกษาของผู้หญิงให้มีความเท่า

²⁶ พรพิมล สุนทรอาจารย์, “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกเรียนต่อสาขาวิศวกรรมศาสตร์ของนักเรียนสตรี,” (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524).

²⁷ ศุภดา ประังประโคน, “ผู้หญิงกับงานช่าง กรณีศึกษา : นักศึกษาหญิงภาควิชาก่อสร้างและงานไม้ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ป.ว.ช.) วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร,” (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546).

เทียบกับผู้ชายมากขึ้น ตลอดจนการทำความเข้าใจถึงพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงผ่านหลักสูตรการศึกษาที่จัดทำขึ้นให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมในแต่ละช่วงเวลา

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตเชิงเวลา: ศึกษาหลักสูตรการศึกษาในช่วงทศวรรษ 2500 - 2540

1.5.2 ขอบเขตทางเนื้อหา: ศึกษาหลักสูตรการศึกษาสามัญระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมถึงศึกษาปัจจัยที่มีต่อการปรับตัวของหลักสูตรการศึกษาในเชิงเนื้อหา เช่น ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

1.5.3 นิยามศัพท์

การศึกษาของผู้หญิง หมายถึง การศึกษาที่ผู้หญิงได้เล่าเรียนในระบบโรงเรียน ซึ่งมีผลต่อความรู้และทักษะของผู้หญิง

หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง หมายถึง หลักสูตรการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงมุมมอง ความรู้ ความเข้าใจ และความต้องการที่จะขัดเกลาทางเพศของผู้หญิงผ่านวิชาต่างๆ

ความทันสมัย (modernity) หมายถึง สภาวะที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากการทำให้ทันสมัย²⁸

1.6 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) ในการบรรยายและอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งอาศัยข้อมูลจากเอกสารประเภทต่างๆ ดังนี้

²⁸ การทำให้ทันสมัย (modernization) ที่ผู้ศึกษาได้เลือกนำมาพิจารณาในงานศึกษา ได้แก่ 1. ประชาธิปไตย 2. ทุนนิยม 3. การทำให้เป็นอุตสาหกรรม 4. ความเป็นเมือง 5. การเข้าสู่อาชีพ 6. เทคโนโลยี 7. ความเท่าเทียมและไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ เมืองกับชนบทและชนชั้นทางสังคม

1.6.1 หลักฐานขั้นต้น ได้แก่

1.6.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายทางการศึกษา ได้แก่ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรการศึกษา จะช่วยแสดงให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของรัฐต่อการกำหนดแนวทางหรือนโยบายทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายที่รัฐได้กำหนดไว้เป็นบรรทัดฐานและประกาศใช้อย่างทั่วถึง เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติเดียวกัน

1.6.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อการสอน ได้แก่ หนังสือเรียนหรือแบบเรียน ในฐานะเครื่องมือในกระบวนการเรียนการสอนระหว่างนักเรียนกับครูผู้สอน เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์และตรงกับเนื้อหาวิชาตามที่หลักสูตรการศึกษาในวิชานั้นๆ ได้วางไว้

1.6.1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถิติ ตัวอย่างเช่น สำมะโนประชากร รายงานการสำรวจประเด็นต่างๆ และสถิติการศึกษา แม้ว่าการอาศัยข้อมูลจากการสำรวจในเชิงตัวเลข ย่อมมีความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และอาจคลาดเคลื่อนในข้อมูลได้ แต่การนำข้อมูลตัวเลขมาใช้จะช่วยให้ได้ข้อเท็จจริงในรูปแบบของข้อมูลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งและเป็นการช่วยยืนยันข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้โดยการใช้สถิติบรรยาย

1.6.1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์สถานะเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงระยะเวลา 5 ปี

1.6.1.5 สื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือพิมพ์ เอกสารเหล่านี้เป็นเอกสารที่ไม่ได้ออกโดยหน่วยงานราชการ แต่สามารถช่วยให้ภาพการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สังคมให้ความสนใจพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมได้

1.6.2 หลักฐานชั้นรอง ได้แก่

1.6.2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ เช่น รายงานการสัมมนาหรือการประชุมทางวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่างเป็นเอกสารที่ผ่านการรวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีระเบียบวิธีการศึกษาในการอธิบายเป็นของตนเอง เพื่อให้ได้ประเด็นเฉพาะและแน่ชัดในการตอบคำถาม

1.6.2.2 หนังสือทั่วไป ในที่นี้เอกสารที่อยู่ในรูปแบบของหนังสือทั่วไป ผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญต่อหนังสือที่จัดทำและนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลา ซึ่งช่วยให้สาระข้อมูลอันเป็นประโยชน์และสะท้อนภาพของผู้หญิงในเวลาขณะนั้นได้

เอกสารดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากห้องสมุดต่างๆ ได้แก่ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์สารนิเทศ มนุษยศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และห้องสมุดสำนักงานสถิติแห่งชาติ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1. เพื่อเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของผู้หญิงผ่านหลักสูตรการศึกษา ในช่วง พ.ศ. 2500 - 2540

1.7.2. เข้าใจและสามารถอธิบายถึงปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่มีต่อการกำหนดแนวทางนโยบายทางการศึกษาผ่านหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของผู้หญิงในช่วง พ.ศ. 2500 - 2540

1.7.3. เข้าใจและสามารถวิเคราะห์ในคุณลักษณะเฉพาะของรายวิชาที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาแก่ผู้หญิงอันสะท้อนถึงการพัฒนาผู้หญิงสู่ความทันสมัย

บทที่ 2

การศึกษาของผู้หญิง: หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงไทยก่อน พ.ศ.2500

2.1 สถานภาพทางสังคมและการศึกษาของผู้หญิงก่อนการศึกษาสมัยใหม่

การศึกษาของผู้หญิงก่อนจะมีการจัดการศึกษาสมัยใหม่อาจกล่าวได้ใน 2 ลักษณะกว้างๆ คือ การศึกษาภายในครอบครัวกับการศึกษาในวัง¹ ทั้งนี้ด้วยการกำหนดสถานะทางสังคมของผู้หญิงให้ผู้หญิงมีหน้าที่ในการปรนนิบัติรับใช้ผู้ชาย การศึกษาภายในครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานความรู้สำคัญที่ผู้หญิงไม่ว่าจะชนชั้นใดจำเป็นจะต้องเรียนรู้หน้าที่ของตนต่อกิจกรรมต่างๆ ภายในบ้านตั้งแต่เด็กด้วยการช่วยเหลือแม่ดูแลความเรียบร้อยของงานในบ้าน เพื่อเป็นการเตรียมตัวเมื่อถึงวัยออกเรือนให้สามารถทำงานบ้านและปรนนิบัติสามีได้ ดังจะเห็นได้จากความเชื่อในการทำพิธีกรรมให้แก่ทารกแรกเกิด หากเป็นเพศชาย จะจัดสมุดและดินสอวางไว้ข้างตัวเด็ก หากเป็นเด็กหญิง ก็จะมีเข็มและด้ายวางไว้ให้ เพื่อเป็นเคล็ดว่า เมื่อเด็กทารกเติบโตขึ้นเป็นชายจะได้รู้จักเขียนอ่าน ในขณะที่เด็กผู้หญิงจะถนัดการเย็บปักถักร้อย² การศึกษาของผู้หญิงในอดีตจึงเป็นเพียงการรับเอาความรู้ในเรื่องการตัดเย็บปักถักร้อยหรืองานประดิษฐ์อื่นๆ เท่านั้น แต่ด้วยความแตกต่างทางสถานภาพและรูปแบบวิถีชีวิตของครอบครัวส่วนมากในสังคมประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้เด็กหญิงสามัญจำเป็นจะต้องรับบทบาทช่วยเหลือด้านแรงงานให้กับครอบครัว เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน³ และพายเรือขายของ ความจำเป็นในการเรียนรู้ของเด็กหญิงและหญิงสามัญจึงสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้ชีวิตในประจำวันดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการพรรณนาชีวิตของผู้หญิงในสมัยรัชกาลที่ 3 ของเฟรเดอริค อาร์เธอร์ นีล ว่า

... พวกผู้หญิงสยามนั้น เมื่ออยู่กับบ้านก็ได้รับการสั่งสอนจากผู้ใหญ่ให้หลีกเลี่ยงการทำสิ่งที่ผิดต่อศีลธรรม ให้ทำแต่สิ่งที่มีคุณธรรม เป็นแม่บ้านที่ดีทำงานหนักตั้งแต่เช้าจนค่ำ

¹ ยูพากรณ์ แจ้งเจนกิจ, “การศึกษาของสตรีไทย: ศึกษากรณีเฉพาะของโรงเรียนราชินี (พ.ศ. 2447 – 2503),” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, 2530), 10.

² ประจักษ์ ปราพิทยากร, *ประเพณีและไสยเวทวิทยาในชุมชนข้างขุนแผน* (กรุงเทพฯ: ศุภสภา, 2525), 22.

³ ยูพากรณ์ แจ้งเจนกิจ, “การศึกษาของสตรีไทย: ศึกษากรณีเฉพาะของโรงเรียนราชินี (พ.ศ. 2447 – 2503),” 12.

เพื่อสามี ลูก ทำอาหาร ซักผ้า กวาดบ้าน และยังงานบ้านอื่นๆ อีก บางครั้งก็จะนั่งลงเย็บผ้าชั่วคราวหนึ่ง แต่เรื่องนี้นานๆ จะทำสักครั้ง พวกผู้หญิงที่เป็นภรรยาของคนค่อนข้างยากจนหรือพวกฝีพายเรือก็จะต้องยังทำงานหนักตลอดวัน พายเรือขึ้นล่องไปตามลำแม่น้ำ เพื่อหาเงินมาเลี้ยงชีพสองสามพื้นนี้หรือเผื่ออย่างที่พวกคนสยามเรียกเงินของพวกเขา พวกสินค้าก็มีพวกพืชผัก หมาก และไก่ ตื่นขึ้นตอนเช้าก็ต้องรีบพายเรือออกไปในแม่น้ำแล้ว หรือไม่ก็ว่ายน้ำ ดำน้ำเหมือนฝูงปลา ...⁴

ในขณะที่เด็กหญิงชั้นสูงได้รับการสั่งสอนจากภายในครอบครัวเช่นเดียวกัน แต่จะได้รับโอกาสในการถวายตัวเป็น “ข้าหลวง” รัชใช้เจ้านายพระองค์หญิงหรือผู้หลักผู้ใหญ่ในพระราชวังแต่ยังเด็ก⁵ ด้วยการอยู่กินร่วมกัน⁶ จึงถือได้ว่าเขตพระราชฐานเป็นศูนย์กลางการศึกษาชั้นสูงของผู้หญิงในการอบรมศึกษาเกี่ยวกับหลักจริยธรรม วัฒนธรรม จารีตประเพณีและมารยาททางสังคม ตลอดจนรูปแบบศิลปะของภายในวัง⁷ โดยเฉพาะการฝึกหัดงานประเภทต่างๆ ได้แก่ งานดอกไม้ เช่น ทำพุ่มดอกไม้สด ร้อยพวงมาลัย ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง ประดับบุหงาใส่ถุง งานเย็บ เช่น เย็บกระทง ทำบายศรี งานเขียน เช่น เขียนหมาก จีบพลูสั้น พลุยาว งานอบ เช่น อบผ้าเช็ดหน้า งานทำของบูชาพระ เช่น เย็บสบง จีวร ย่าม ถลกบาตร ปักตาลปัตร ทำพุ่มขี้ผึ้ง งานตัดเย็บ เช่น ตัดเสื้อผ้าใส่เอง การฝึกหัดงาน การเรือนให้รู้จักปรุงอาหารคาวอาหารหวาน ของว่างและการแกะสลัก ปอก ควั่นผักหรือผลไม้ต่างๆ⁸ ให้มีฝีมือและกิริยามารยาทสมเป็นกุลสตรี⁹ นอกจากนี้ยังได้รับโอกาสศึกษาอักษรวิธหรือการอ่านเขียนภาษาไทย ซึ่งเด็กหญิงชั้นสูงมีโอกาสได้เรียนมากกว่าเด็กหญิงสามัญ เนื่องจากความจำเป็นทางสังคมที่

⁴ เฟรเดอริก อาร์เธอร์นิล, *ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2383-2384 (ค.ศ. 1840-1841)*, แปลโดย เรือเอกหญิงลินจง รุวรรณโกสิน (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2525), 141-142.

⁵ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *ประวัติเจ้าจอมมารดาทับทิม รัชกาลที่ 5 และสุภาวดีทุกคตะสอนบุตร* (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2481), 37.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 40.

⁷ กุหลาบ สายประดิษฐ์, อัศนี พลจันทร, และ จิตร ภูมิศักดิ์, *ประวัติศาสตร์สตรีไทย* (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือแสงดาว, 2519), 29.

⁸ ท่านผู้หญิงพัว อนุรักษ์ราชมณเฑียร, *แปดสิบห้าปีที่ผ่านมากของท่านผู้หญิงพัว อนุรักษ์ราชมณเฑียร* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2526), 66-67.

⁹ ยุพาภรณ์ แจ้งเจนกิจ, “การศึกษาของสตรีไทย: ศึกษากรณีเฉพาะของโรงเรียนราชินี (พ.ศ. 2447 – 2503),” 13.

ต้องการให้ผู้หญิงอบรมบุตรให้มีความรู้พื้นฐานทางอักษรวิธีเพื่อเตรียมตัวศึกษาต่อไปในชั้นสูง รวมถึงโอกาสในการทำงานในเขตพระราชฐานฝ่ายในที่จำเป็นต้องใช้ผู้หญิงที่มีความรู้ทางอักษรวิธี ซึ่งมีเจ้านายหญิงชั้นสูงบางพระองค์มีความรู้ถึงขั้น “ทรงกรม” ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลคนและจัดระเบียบบริหารภายในสังกัดเช่นเดียวกับกรมอื่นๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ผู้หญิงที่มีความรู้วิชาหนังสือรับราชการเพื่อจดบันทึกภายในกรม¹⁰ หรือรับหน้าที่ในการจารหนังสือหรือจารภาพบนใบลานโดยใช้เหล็กปลายแหลม สำหรับจดคัมภีร์ให้แก่วัด¹¹ การศึกษาของเด็กหญิงชั้นสูงจึงมีลักษณะของความรู้ที่ใช้และส่งต่อกันภายในเฉพาะกลุ่มและมีชีวิตที่ผูกพันกับการฝึกอบรมคุณสมบัติของกุลสตรี¹² ในภาพรวมจะเห็นได้ว่าพื้นฐานการศึกษาของผู้หญิงเริ่มแรกมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันระหว่างเพศสภาพและวิถีชีวิตของตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นในพื้นที่ในการทำกิจกรรมอย่างบ้านและในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งจัดเป็นรูปแบบ “การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ” (informal education) และไม่ได้มุ่งหวังให้ใช้ความรู้ดังกล่าวในการประกอบอาชีพอย่างจริงจัง จนกระทั่งการเข้ามาของคณะมิชชันนารีได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการศึกษาของผู้หญิงผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน

2.2 แนวคิดและปัจจัยในการจัดการศึกษาของผู้หญิงตามแบบสมัยใหม่

การจัดการศึกษาของผู้หญิงตามแบบสมัยใหม่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเป็นส่วนมาก ทั้งการเข้ามาจากภายนอกของกลุ่มคณะบาทหลวงและมิชชันนารีที่เข้ามาวางรากฐานทางการศึกษาของเด็กชายและเด็กหญิง และทัศนะในการจัดการศึกษาของผู้หญิงโดยชนชั้นนำสยามต่างส่งผลให้รูปแบบการศึกษาของผู้หญิงได้เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่และเป็นการศึกษาแบบทางการมากขึ้น

¹⁰ วารุณี โอสถารมย์, “การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 – 2475,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 37.

¹¹ ปาลเลกัวซ์, *เล่าเรื่องเมืองสยาม*, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร (พระนคร: ก้าวหน้า, 2506), 328.

¹² พรศิริ บุรณเขตต์, “นางใน: ชีวิตทางสังคมและบทบาทในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 5,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขามนุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), 36.

2.2.1 แนวคิดและปัจจัยภายนอก: การเข้ามาของคณะนักบวชและมิชชันนารี

หากพิจารณาถึงบทบาทของคณะเผยแผ่คริสต์ศาสนากับแนวคิดในการให้การศึกษาแก่เด็กหญิงพบว่าคณะบาทหลวงจากฝรั่งเศสในสมัยของสังฆราชลัมแบร์ต เดอ ลา ม็อต (Lambert de La Motte) ได้เดินทางถึงกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2205 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ เริ่มแรกได้ก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาแบบตะวันตกในพื้นที่อาศัยของคาทอลิก เพื่อให้นักเรียนสามเณรได้เล่าเรียนวิชาการเช่นเดียวกับนักเรียนสามเณรในกรุงปารีส และในเวลาต่อมาได้ก่อตั้งคณะภคินีรักไม้กางเขน (Lovers of the Cross) ขึ้นเพื่ออบรมหญิงสาวและแม่บ้าน¹³ ได้รับการอ่านเขียนหนังสือ ขับร้องเพลง เลขคณิตเบื้องต้น และการทำงานบ้าน ได้แก่ การทำขนม เย็บปักถักร้อย และงานดูแลบ้าน สำหรับแม่บ้านหรือผู้หญิงทั่วไปฝึกการดูแลบ้าน การเป็นแม่ที่ดี และภรรยาที่รู้จักหน้าที่และปกครองบ้าน โดยทุกชั้นจะได้เรียนข้อพระธรรมคำสอนและศาสนา¹⁴ เพื่อถวายตัวเข้าทำงานประกาศพระวรสารของพระศาสนาจักร¹⁵

จึงอาจกล่าวได้เพียงว่าคณะภคินีมีบทบาทต่อการให้การศึกษาแก่เด็กหญิง เพื่อผลิตนักบวชหญิงเป็นสำคัญ แต่เนื่องด้วยปัญหาทางการเมืองทั้งภายในและภายนอก ทำให้การทำงานของคณะนักบวชและภคินีไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในสมัยของบาทหลวงยัง บับติสต์ ปิลเลอกัวซ์ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อจัดการสอนและอบรมเด็กชายและเด็กหญิงขึ้นในวัดคาทอลิกและศูนย์มิสซังทุกแห่งทั้งในพระนครและต่างจังหวัด จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเกิดขึ้นของการศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งแรกในสยาม¹⁶ และนำไปสู่การเดินทางเข้ามาทำงานด้านการศึกษาและดำเนินงานสงเคราะห์ของคณะภคินีคณะต่างๆ ผ่านการก่อตั้งโรงเรียนหญิงขึ้นในช่วง

¹³ Garnault, letter, 8 July, 1798 อ้างถึงใน สภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย), 336 ปี การศึกษาคาทอลิกไทย (กรุงเทพฯ: สภาการศึกษาคาทอลิก, 2545), 262.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 263.

¹⁵ ยานี ภาณุรักษ์, “บทบาทงานพัฒนาและกระบวนการสร้างศักยภาพเสริมพลังของนักบวชหญิงคาทอลิกในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา), สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 66 – 67.

¹⁶ Luigi Bressan, *A Meeting of Worlds: The Interaction of Christian Missionaries and Thai Culture* (Bangkok: Assumption University Press, 2000), 145.

ทศวรรษ 2440 – 2500¹⁷ โดยเน้นให้การศึกษาวิชาภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส (บางโรงเรียนสอนวิชาภาษาเยอรมันและโปรตุเกส) วิชาการฝีมือของเด็กหญิง เช่น การประดิษฐ์และเย็บปักเสื้อผ้า และวิชาพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ประวัติพระคัมภีร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดนตรี วาดเขียนและหลักจริยธรรมทางศาสนา

ขณะที่คณะมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ได้เดินทางเข้ามาภายหลังในปี พ.ศ. 2383 และเมื่อได้ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรก็เริ่มให้ความสนใจในการจัดการศึกษาด้วยการชักจูงคนทั่วไป แต่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะกระทำขึ้นท่ามกลางการจัดการศึกษาแบบจารีตที่อยู่บนพื้นฐานอุดมคติทางศาสนา ซึ่งจำกัดเฉพาะผู้ชาย ความพยายามในการจัดการศึกษาจึงเปลี่ยนไปที่กลุ่มเด็กหญิง และผู้หญิงที่ไม่ได้รับโอกาสในการศึกษา ดังที่นางสาวเอ็ม แอล คอร์ต (M.L. Court) มิชชันนารีหญิง ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “... แม้เด็กชายจะได้รับการศึกษาในวัดมาก่อนเป็นเวลานับศตวรรษ แต่ก็ยังไม่เคยปรากฏว่าได้มีโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงในบ้านนี้มาก่อนเลย ...”¹⁸

การขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษาทำให้มิชชันนารีหญิง¹⁹ ให้ความสนใจที่จะจัดการศึกษาให้กับเด็กหญิง เพื่อการเผยแผ่ศาสนาและรวมไปถึงบทบาทและสถานะของผู้หญิงในแบบ

¹⁷ โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ (พ.ศ. 2447) และโรงเรียนเซนต์คาทาลีนคอนแวนต์ (พ.ศ. 2449) บริหารงานโดยภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร, โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ (พ.ศ. 2450) บริหารงานโดยแม่ซีแมร์แซงต์ซาเวีย, โรงเรียนโรสารี (Rosary) หรือโรงเรียนกุหลาบวัฒนา (พ.ศ. 2467) โรงเรียนมาร์เตเดออีวิทยาลัย (พ.ศ. 2471) โรงเรียนวาสุเทวี (พ.ศ. 2496) และโรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัยในจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2498) บริหารงานโดยคณะภคินีอูร์สุลิน (The Ursuline Sisters)

¹⁸ M.L. Cort, *Siam* (New York: Anson D.F. Randolph, 1886) อ้างถึงใน สุพรรณณี กาญจนรัชฎี, “บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507), 123.

¹⁹ มิชชันนารีหญิงส่วนมากได้เดินทางติดตามสามีเข้ามาเผยแผ่ศาสนาเป็นผู้หญิงที่เติบโตมาในยุคของการเข้าร่วมเป็นเป็นมิชชันนารีของนักศึกษาหญิงวิทยาลัยต่างๆ จึงยังคงไว้ซึ่งความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่งานบ้านที่ควรทำ จาก ศิริพันธ์ นันสุนานนท์, “ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของมิชชันนารีอเมริกันช่วง ค.ศ.1820-1914: การสำรวจเอกสารเกี่ยวกับมิชชันนารี

ตะวันตก ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่รัชกาลที่ 4 ให้ความสนใจกับวิทยาการความรู้จากคณะมิชชันนารี โดยเฉพาะความสำคัญของการศึกษาแบบทางการของตะวันตก (formal Western style education) จึงมีพระราชดำริให้ส่งหมอสอนศาสนาหญิงมาสอนการอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษให้กับพวกเจ้าจอม ส่วนพระชนิษฐาและพระราชนัดดาสอนด้านภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์พระคัมภีร์ ซึ่งสามารถดำเนินงานได้ประมาณสามปีจึงยุติการเรียนการสอนลง ต่อมาใน พ.ศ. 2405 ได้ทรงจ้าง “ครูฝรั่ง” คือ มิสซิสแอนนา เลียวโนเวนส์ (Mrs. Anna Leonowens) ให้สอนภาษาอังกฤษและวิชาอื่นๆ ตามหลักสูตรการศึกษาของตะวันตก เช่น ภูมิศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิชาพลเมือง และสุขศึกษา (hygiene)²⁰ รวมถึงสอนรูปแบบการใช้ชีวิตแบบชาวตะวันตก (Western Ways) แก่พระราชวงศ์ ภรรยา น้อย พระราชธิดาและเหล่าผู้ช่วยหญิง²¹ ถือได้ว่าความสนพระทัยในการให้การศึกษาแก่ชาวตะวันตกก่อให้เกิดการรับรู้วิถีคิดและวัฒนธรรมแบบตะวันตกผ่านผู้สอน ดังจะเห็นได้จากวิชาที่นำมาใช้สอนต่างเป็นศาสตร์ในการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอกและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป²² ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการศึกษาของผู้หญิงในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่มิชชันนารีหญิงได้มีบทบาทร่วมกันในการดำเนินการศึกษาแบบใหม่แก่หญิงสามัญชน²³ ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของยุคสมัยจากการศึกษาของผู้หญิงแบบไม่เป็นทางการสู่การเป็นทางการศึกษาแบบทางการมากขึ้น

การจัดตั้งสถานศึกษาหญิงของมิชชันนารีหญิงถือเป็นการเปลี่ยนศูนย์กลางการศึกษาจากในวังมาเป็นระบบโรงเรียนในลักษณะกินนอนเพื่อสร้างเยาวชนใหม่ที่มีความรู้ ค่านิยมและความเชื่อใหม่²⁴ ด้วยความคิดที่จะต้องพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาให้เด็กหญิงรุ่นหนึ่งคือ

เพรสไบทีเรียนที่ปฏิบัติงานในภาคเหนือของประเทศไทย,” (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 33.

²⁰ Runchana P. Suksod – Barger, *Religious Influences in Thai Female Education (1889 – 1931)* (Cambridge: Pickwick Publications, 2014), 45.

²¹ Ibid., 78.

²² วรณพร บุญญาสถิตย์, *จอมนางแห่งสยาม: ในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6 กับกระแสวัฒนธรรมตะวันตก* (กรุงเทพฯ: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2552), 110.

²³ เรื่องเดียวกัน, 123.

²⁴ ศิริพันธ์ นันสุนานนท์, “ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของมิชชันนารีอเมริกัน ช่วง ค.ศ.1820-1914: การสำรวจเอกสารเกี่ยวกับมิชชันนารีเพรสไบทีเรียนที่ปฏิบัติงานในภาคเหนือของประเทศไทย,” 41.

อันเป็นเครื่องมือค้นคว้าหาความรู้ทางจริยธรรมและวิทยาการสมัยใหม่ โดยเน้นการศึกษาพระคัมภีร์ และรูปแบบการใช้ชีวิตของชาวคริสเตียน²⁵ ตามแบบอย่างผู้หญิงตะวันตกที่จะต้องเป็นแม่ศรีเรือน มีคุณธรรมความประพฤติและกิริยามารยาทที่ดีงามและจะต้องรู้หนังสือเพื่อช่วยเหลือสามีและสั่งสอนความรู้ขั้นพื้นฐานให้แก่บุตรหลาน²⁶ แนวทางปฏิบัตินี้จะสามารถช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้กับผู้หญิงสยามด้วยความเชื่อว่าการเผยแผ่ศาสนาและอิทธิพลตะวันตกจะไม่สำเร็จผลสมบูรณ์ถ้าขาดสถานศึกษาสำหรับเด็กหญิง²⁷

ในระยะแรกมิชชันนารีหญิงใช้วิธีการรวบรวมเด็กหญิงละแวกบ้านให้เรียนการอ่าน เขียนและพูดภาษาอังกฤษขั้นต้น ให้เด็กหญิงช่วยเหลืองานบ้านต่างๆ เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบต่องานที่บ้าน ความสำเร็จในการดึงเด็กหญิงเข้าศึกษาได้ขยายไปสู่การก่อตั้งโรงเรียนหญิงโรงเรียนแรกในปี พ.ศ. 2408 ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนการเรือน (Industrial School for Girl) ขึ้นที่จังหวัดเพชรบุรี เพื่อสอนให้เด็กหญิงและผู้หญิงให้สามารถอ่านเขียนหนังสือและสอนวิชาคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์และภูมิศาสตร์²⁸ นอกจากนี้ครูจะสอนให้เด็กหญิงทำงานบ้าน โดยเฉพาะเย็บปักถักร้อยและการเย็บผ้า²⁹ และมีแนวการสอนทำนอง “โรงเรียนสอนเด็กเล็ก” (Infant School) ในปี พ.ศ. 2414 โดยมีสซิสแตร์ริงตัน (Mrs. Carrington) ได้ใช้หลักสูตรที่เน้นสาระหนักไปทางวิชาช่าง (Industrial features) มากกว่าสอนอ่านคัดเขียน (Three R's)³⁰

²⁵ Runchana P. Suksod – Barger, *Religious Influences in Thai Female Education (1889 – 1931)*, 74.

²⁶ วารุณี โอสธารมย์, “การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 – 2475,” 37.

²⁷ American Missionaries, *Siam and Laos, as seen by our American Missionaries*, 214, อ้างถึงใน สุพรรณณี กาญจนวัชฐิติ, “บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์,” 124.

²⁸ M.L. Cort, *Siam*, 306, quoted in Runchana P. Suksod – Barger, *Religious Influences in Thai Female Education (1889 – 1931)*, 93.

²⁹ Abba Bhamorabutr, *Western Civilization in Thailand: Being Introduced by King Chulalongkorn* (Bangkok: Department of Corrections Press, 1986), 42, quoted in *Ibid.*

³⁰ George Bradley McFarland, eds., *Historical sketch of Protestant missions in Siam 1828 – 1928* (Bangkok: White Lotus, 1999), 212.

อย่างไรก็ตามการรวบรวมเด็กหญิงมักมีปัญหาจากการที่ผู้ปกครองไม่ส่งบุตรสาวเข้าเรียนเพราะปฏิกิริยาต่อต้านครุมิชชันนารีหญิงและกลัวการเปลี่ยนศาสนา³¹ ทำให้มิชชันนารีหญิงจำเป็นต้องดัดแปลงเนื้อหาการเรียนการสอนให้เข้ากับความต้องการของผู้ปกครองมากขึ้น จะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2418 นางแฮเรียต เอ็ม เฮาส์ (Mrs. Harriet M. House) ได้เปิดโรงเรียนประจำหญิงชื่อว่า “โรงเรียนสตรีแฮเรียต เอ็ม เฮาส์” (Harriet M. House School) หรือที่รู้จักกันทั่วไปชื่อ “โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง” จุดประสงค์แรกในการก่อตั้งโรงเรียน คือ การให้โอกาสหญิงชาวสยามทางด้านการศึกษาสูงสุดเท่าที่จะทำได้และถือเป็นอุดมคติอันแท้จริงในโลกของบทบาทสตรีในฐานะมารดาและแม่บ้าน³² ด้วยการใช้หลักสูตรคหกรรมศาสตร์ ได้แก่ การดูแลครอบครัวและศิลปะด้านการเรือน โดยนักเรียนจะต้องแบ่งหน้าที่ทำงานบ้านประจำวัน เช่น ปัดกวาด ล้างจาน จัดโต๊ะ ชักเสื่อผ้าและการเย็บปักถักร้อย³³ หรือแม้แต่การเดินทางไปซื้อของที่ตลาด นอกจากนี้ด้วยค่านิยมของสังคมที่พ่อแม่ต้องการให้ลูกสาวนำเงินเข้าบ้าน นางเฮาส์จึงพัฒนาการศึกษาของเด็กหญิงเน้นไปทางอาชีพมากขึ้นด้วยการนำเข้าจักรเย็บผ้าจากสหรัฐอเมริกา เมื่อการฝึกฝนเริ่มเป็นที่นิยมเด็กหญิงที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบได้เข้าเรียนเพิ่มมากขึ้นแต่จำนวนของเด็กหญิงชนชั้นสูงยังไม่มากนักเพราะการศึกษาได้เน้นการฝึกฝนทักษะเพื่อประกอบอาชีพ ซึ่งไม่จำเป็นต่อเด็กหญิงชนชั้นสูงแต่ในเวลาต่อมาหม่อมเจ้าหญิงพันธุ์พิมาณ พระธิดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้เข้าศึกษาเป็นพระองค์แรก จึงทำให้คนทั่วไปเริ่มจดจำว่าโรงเรียนกุลสตรีวังหลังเป็นโรงเรียนของเด็กหญิงทั้งชนชั้นสูงและชนชั้นล่าง³⁴ และด้วยเนื้อหาวิชาเรียนและรูปแบบการจัดการศึกษาตามแบบตะวันตกมีความทันสมัยต่อการปรับตัวและพัฒนาประเทศ ทำให้การศึกษาของผู้หญิงได้รับความนิยมโดยมีมิชชันนารีหญิงทำหน้าที่ให้การศึกษาของผู้หญิงก้าวหน้าและแพร่หลาย ทำให้ในช่วงปี พ.ศ. 2433 เกิดความนิยมเรียนภาษาอังกฤษในหมู่หญิงชั้นสูงเพื่อการออกแขกกับชาวต่างประเทศ บรรดาข้าราชการ ขุนนางชั้นสูง และสามัญชนจากครอบครัวคหบดีจึงเริ่มส่งบุตรสาวเข้าศึกษา ซึ่งเด็กหญิง

³¹ Alexander Garnett Smith, *History of Church Growth in Thailand: An Interpretive Analysis (1816 - 1980)* (Ann Arbor, Mich.: University Microfilms International, 1985.), 85

³² แมคฟาร์แลนด์, เอ็ม. ดี., จอร์จ บรัดเลย์, *หนึ่งศตวรรษในสยาม ค.ศ.1828 - ค.ศ. 1928: ประวัติสังเขปของพันธกิจคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในสยาม*, แปลโดย จิตรารักษ์ ต้นรัตนกุล, (กรุงเทพฯ:อินเตอร์ พับลิชชิ่ง เอ็นเตอร์ไพรส์, 2555), 100.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, 95.

เหล่านี้ได้กลายเป็นบุคคลสำคัญในวงการต่างๆ ของประเทศ เช่น ม.ร.ว. เต๋อง สนิทวงศ์ อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนสายปัญญา ครูทิม อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสตรีวิทยา ครูสง่า อินทรเสน ครูเทียมเพชร และครู พิศ ครูโรงเรียนราชินี และมจ. สุขศรีสมร เกษมศรี เจ้าของและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเขมรศิโรนุสรณ์ เป็นต้น³⁵ยิ่งไปกว่านั้นด้วยหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนในปี พ.ศ. 2446 ได้ส่งนักเรียนหญิงสอบไล่ ชั้นประโยคมัธยมบริบูรณ์ที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้จัดขึ้น ซึ่งเป็นการสอบของนักเรียนชาย เท่านั้น³⁶

2.2.2 แนวคิดและปัจจัยภายใน: แนวคิดทางการศึกษาของผู้หญิงโดยชนชั้นนำ

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจด้วยการเปิดโอกาสให้ต่างชาติเดินทางเข้ามาทำการค้าหรือการติดต่อระหว่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 4 ส่งผลให้เกิดแนวคิดในการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยเทียบเท่ากับตะวันตก ประการหนึ่งที่ได้รับการแก้ไข คือ การศึกษาของฝ่ายใน เพื่อให้เด็กหญิงและผู้หญิงเหล่านี้มีโอกาสได้รับวิทยาการความรู้ต่างๆ อันเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ชนชั้นนำฝ่ายในปรับตัวต่อวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาด้วยเช่นกัน ความสำเร็จของการจัดการศึกษาให้ฝ่ายในได้นำไปสู่การริเริ่มทดลองจัดการศึกษาแบบตะวันตกควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาตามแบบเดิมในพระราชวัง เห็นได้จากการโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนราชกุมารีขึ้นสำหรับเจ้านายฝ่ายในชั้นสูงที่ทรงพระเยาว์โดยตรง³⁷ และในปี พ.ศ. 2423 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเจ้านายฝ่ายในชั้นหม่อมเจ้าและธิดาขุนนาง เช่น โรงเรียนสุนันทาลัย โดยมีครูจากประเทศอังกฤษเข้ามาสอน 3 คน และเจ้านายฝ่ายในที่เป็นนักเรียนในรุ่นแรก เช่น หม่อมเจ้าหญิงมณฑารพ กมลาศน์ หม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล และหม่อมเจ้าหญิงจันทร์นิภา เทวกุล³⁸

แม้ว่าความพยายามจัดการศึกษาของผู้หญิงโดยชนชั้นนำจะไม่สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมเพราะจะต้องให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษาของเด็กชายก่อน แต่ความสนใจในการจัดการศึกษาแก่เด็กหญิงได้เกิดขึ้นในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

³⁵ นันทิรา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530)31.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, 30.

³⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กร.5 ศ/3 เรื่อง โรงเรียนราชกุมารและโรงเรียนราชกุมารี (24 กุมภาพันธ์ 2452 – 1 ตุลาคม 2461).

³⁸ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, *สัมภาษณ์หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สยาม, 2555), 44.

โดยเฉพาะในฐานะบทบาทผู้วางรากฐานการจัดการศึกษาให้แก่ผู้หญิงอย่างสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระองค์ได้ทรงให้การสนับสนุนทางการเงินแก่โรงเรียนหญิงที่ก่อตั้งขึ้นในขณะนั้น เช่น โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง นอกจากนี้ยังทรงเปิดโรงเรียนสำหรับเด็กชายและหญิงชั้นที่เกาะสี่ซึ่งพระราชทานนามโรงเรียนว่า “โรงเรียนเสาวภา”³⁹ ด้วยความสนพระทัยในการจัดการศึกษาของผู้หญิงได้นำให้พระองค์สร้างแนวทางการจัดการศึกษาแก่ผู้หญิงให้มั่นคงและชัดเจนมากขึ้น พระองค์จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและทรงมีพระราชดำริในเรื่องนี้ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

... อันความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติบ้านเมืองจะบรรลุผลสำเร็จก็ย่อมขึ้นอยู่กับ การศึกษาของประชาชนทั้งหญิงและชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงเห็นว่าสตรีไทยในสมัยนั้นยังมีสถานะลำหลังบุรุษเป็นอันมาก และการเป็นดังนั้นเพราะสตรีขาดผู้อุดหนุนชกน้านั้นเอง มีพระราชเจตนาจะ ใคร่เปิดโอกาสให้สตรีไทยได้รับความรู้อันเป็นทางก้าวหน้าไปสู่อารยธรรมเทียบเท่าสตรีในต่างประเทศบ้าง ...⁴⁰

พระองค์ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อจัดตั้งโรงเรียนราชินีขึ้นในปี พ.ศ. 2447 โดยแนวทางการแก้ไขปัญหาจากโรงเรียนหญิงอื่นๆ ที่ก่อตั้งขึ้นก่อนหน้า ตลอดจนการให้ความร่วมมือกับกระทรวงธรรมการในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงที่แตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนหญิงของชาวตะวันตกด้วยการรับแนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาจากประเทศญี่ปุ่นที่มีความใกล้เคียงกับการศึกษาของผู้หญิงแบบจารีต พระองค์จึงทรงเลือกที่จะจ้างครูชาวญี่ปุ่นเข้ามาสอนและมีการส่งนักเรียนหญิงไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นเพื่อกลับมาเป็นครูที่โรงเรียนต่อไป

ความสำเร็จในการจัดการศึกษาแก่ผู้หญิงโดยชนชั้นนำสามารถพิจารณาได้จาก การขยายตัวของโรงเรียนหญิงที่ตั้งขึ้นโดยบุคคลทั่วไปที่ให้การสนับสนุนนโยบายการศึกษาของผู้หญิงของชนชั้นนำฝ่ายในเช่นเดียวกับการขยายตัวของโรงเรียนด้วยการชักชวนให้สร้างกุศลด้วยการให้ทาน

³⁹ พระองค์ทรงเห็นว่าราษฎรให้ชาวเกาะมีวิชาสำหรับตัวให้ทำมาหาเลี้ยงชีพโดยสะดวกขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนขึ้นให้เด็กราษฎรชาวเกาะมาเล่าเรียนวิชาได้ เปิดการสอนเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2436) อ้างถึงใน *เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว* (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), 151.

⁴⁰ *โรงเรียนราชินี, ศตวรรษราชินีสถาน ที่ระลึกร้อยปีแห่งการพระราชทานกำเนิดโรงเรียนราชินี*, (กรุงเทพมหานคร: ดาวฤกษ์ คอมมูริเคชั่น, 2547), 37.

การศึกษา บริจาคทุนการศึกษาและอุดหนุนวัด⁴¹ ซึ่งโรงเรียนหญิงจำนวนไม่น้อยตั้งขึ้นด้วยเหตุผล เพื่อเป็นพระราชกุศลแก่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ โรงเรียนหญิงที่ได้รับอนุญาตให้จัดการศึกษาเหล่านี้จะได้รับการดูแลและตรวจตราจากกรมศึกษาธิการให้เป็นสถานศึกษาที่รับนโยบาย และหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันถือเป็นยุคของการเริ่มพัฒนาผู้หญิงตามแบบสากล

นอกจากชนชั้นนำฝ่ายในของสยามที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาของผู้หญิงแล้วยังพบว่าในช่วงของการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีความพยายามศึกษาแผนการจัดการศึกษาในประเทศอื่นๆ เพื่อนำมาปรับใช้และวางแผนโครงการศึกษา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการให้ราษฎรชายมีความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพทั้งงานราชการหรืออาชีพอื่นๆ ในขณะที่การศึกษาของผู้หญิงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงในรายงานตรวจการศึกษาในประเทศต่างๆ เช่น การเดินทางไปดูโรงเรียนที่มณฑลป็นจาบ ประเทศอินเดีย พบว่า

... ปี 1896 – 1897 โรงเรียนหญิงน้อยกว่าโรงเรียนผู้ชายหลายสิบ เท่า นั้นเป็นด้วยขนบธรรมเนียมของประเทศอินเดียห้ามกัน การศึกษาของผู้หญิงหลายอย่าง ธรรมเนียมโบราณของชาวเมืองไม่ยอมให้ผู้หญิงอ่านหนังสือออกคล้ายๆ กับธรรมเนียมเก่าของเรา ... มีธรรมเนียมแต่งงานอายุน้อยๆ อายุ 10 ขวบเป็นปานกลาง เพราะฉะนั้นบิดามารดาไม่ใคร่ส่งบุตรหญิงไปโรงเรียน แม้ถึงส่งไปก็ไม่ให้อยู่จนอายุมาก ...⁴²

รวมถึงการเสนอในโครงแผนการศึกษากรุงสยามของกรมศึกษาธิการหมวดที่ 10 ของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์⁴³ ว่าด้วยการศึกษาในกรุงเทพฯ ให้ “การศึกษาส่วนผู้หญิงเปิดถึงเวลาจักอนุวัติตามผู้ชาย ... แลเพิ่มหลักเรียนในการเย็บปักถักร้อยตามสมัยที่ต้องการ”⁴⁴ ก็ไม่ได้ปรากฏอยู่ใน

⁴¹ วารุณี โอสธารมย์, “การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 – 2475,” 71.

⁴² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เรื่อง รายงานนายสนั่นตรวจการศึกษาในประเทศอินเดีย ร.ศ. 117 (27 ตุลาคม 117 – 20 มิถุนายน 122).

⁴³ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็น อัครราชทูตพิเศษประจำราชสำนักอังกฤษ ได้รับโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เสาะหาแบบแผนและหาวิธีที่จะแก้ไขจัดการศึกษา เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้

⁴⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศ2/5 เรื่อง โครงการศึกษา (21 มิ.ย. 117 – 29 ก.ย. 129)

โครงการศึกษา พ.ศ. 2411 ซึ่งเป็นแผนการจัดการศึกษาฉบับแรก ทั้งนี้เป็นเพราะความต้องการของชนชั้นนายยังคงให้ความสำคัญแต่เฉพาะการให้การศึกษาของผู้ชาย ดังจะเห็นได้จากการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษา พ.ศ. 2449 กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ขณะเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยมีความต้องการให้ราษฎรทุกคนที่เป็นผู้ชายที่มีอายุอยู่ในเวลาเล่าเรียนได้เล่าเรียนทุกคนและยกเว้นผู้หญิงไว้ก่อน⁴⁵ อย่างไรก็ตามจากการให้ความสำคัญต่อสถานภาพของผู้หญิงของรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงมีแนวคิดในการยอมรับความเท่าเทียมของหญิงและชาย และทรงให้การสนับสนุนทางการศึกษาดังจะเห็นได้จากการจัดทำหลักสูตรการศึกษาสำหรับสตรีขึ้นในปี พ.ศ. 2451 ภายหลังจากการประกาศใช้แผนการศึกษา พ.ศ. 2450 ได้กำหนดให้เด็กหญิงเข้าเรียนตามระดับชั้นเช่นเดียวกับเด็กชาย ซึ่งเป็นผลให้ในเวลาต่อมาการวางแผนการศึกษาได้เกิดแนวคิดจัดการศึกษาให้เด็กหญิง โดยในปี พ.ศ. 2454 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ร่าง “ระเบียบการศึกษาสำหรับประเทศสยาม” กำหนดให้กระทรวงธรรมการกับกระทรวงนครบาลตกลงจัดการศึกษาในกรุงเทพฯ และเป็นหน้าที่ของราษฎรทุกคนจะต้องเรียนให้รู้ไม่ว่าชายและหญิง⁴⁶ จึงจำเป็นจะต้องมีการวางแผนการศึกษาแยกเฉพาะสำหรับผู้หญิงใน พ.ศ. 2458 โดยกำหนดการเปลี่ยนชั้นตามอายุที่แตกต่างจากผู้ชาย ซึ่งภายใต้แผนการศึกษา พ.ศ. 2458 ได้สะท้อนแนวคิดการวางรากฐานการศึกษาสำหรับชาติ (National Education) ด้วยการให้การศึกษาแก่ราษฎรตลอดทั้งหญิงชายทั่วหน้าทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพและจัดให้มีการศึกษาทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาควบคู่กันอย่างเหมาะสม ทั้งนี้พระองค์ได้ทรงจูงใจให้ราษฎรให้ความสำคัญกับการศึกษาของผู้หญิง ดังปรากฏในพระราชดำรัสคราวหนึ่งว่า “... สตรีเป็นผู้พุ่มพุกกุลบุตรธิดามาแต่กำเนิด เป็นผู้ให้การศึกษาและการอบรมฝ่ายบ้าน ถ้าสตรีได้มีการศึกษาแล้วย่อมเป็นกำลังช่วยในการศึกษาฝ่ายโรงเรียนได้มาก”⁴⁷ การสนับสนุนการศึกษาของผู้หญิงในทุกระดับจึงได้เกิดขึ้นในช่วงนี้

นับตั้งแต่การประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2464 บังคับให้เด็กหญิงและชายได้เข้าเรียนระดับประถมศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 มีสาระสำคัญในการกำหนด

⁴⁵ กรมวิชาการ, *ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ* (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ, 2504), 29.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, 40.

⁴⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6 ม. 1.3/119 เรื่อง ร่างพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา (1 มกราคม 2460)

เกณฑ์อายุบังคับให้เด็กทั้งเด็กชายและเด็กหญิง⁴⁸ ที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ต้องเข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนอายุได้ 14 ปี อย่างไรก็ตามการกำหนดอายุของเรียนของเด็กหญิงได้สร้างความแคลงใจให้กับบางกลุ่ม ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “สำหรับเด็กหญิงมีเห็นกันว่า ... เป็นเวลา 7 ปีเต็ม ออกจะมากเกินไป”⁴⁹ ทั้งนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในโรงเรียนที่เด็กหญิงและเด็กชายเรียนร่วมกันเพราะ “เด็กหญิงอายุ 13 – 14 ปี อันรูปโฉมสื่อความเป็นสาวเข้าเรียนปนกับเด็กชาย”⁵⁰ ซึ่งอาจเป็นการอุดหนุนทางอ้อมให้เด็กหญิงมีสามีแต่เด็กมากเกินไป แม้ว่าตามกฎหมายเด็กอายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไปสามารถมีสามีได้และแม้ว่าจะมีน้อยคนแต่อาจจะทำให้รังเกียจการที่จะต้องไปเข้าโรงเรียน⁵¹ อย่างไรก็ตามด้วยงบประมาณของรัฐในการจัดการศึกษาที่ยังไม่เพียงพอ จึงทำให้การกำหนดระดับชั้นปีเรียนของเด็กหญิงมีชั้นปีที่น้อยและไม่เพียงพอในทางการศึกษาและเมื่อถึงเวลาที่จำเป็นระยะเวลาเรียนของเด็กหญิงในระดับประถมศึกษาจะพัฒนาให้เท่ากับเด็กชายตามประกาศการบังคับเรียนในโครงการศึกษาและแผนการศึกษาที่รัฐได้กำหนดช่วงอายุไว้

แนวคิดในการสร้างพลเมืองด้วยการบังคับให้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายได้เล่าเรียนตามหน้าที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาอย่างมาก เมื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยคณะราษฎรได้กำหนดให้หลักการศึกษาเป็นหนึ่งในหลัก 6 ประการที่จะให้การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาแก่ราษฎรอย่างเต็มที่ อันนำไปสู่การตั้งสภาการศึกษาให้ทำหน้าที่วางแผนการศึกษาชาติและปรับปรุงแผนการศึกษาให้เหมาะสมแก่สมัย ในวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2476 ได้มีการประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2476 โดยมีความมุ่งหมายให้พลเมืองไม่เลือก “เพศ” (เน้นโดยผู้เขียน) ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัตตภาพของตนๆ โดยกุลบุตร “กุลธิดา” (เน้นโดยผู้เขียน) ควรได้รับการศึกษาทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาทั้ง

⁴⁸ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2464/A/246.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

⁴⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศ2/15 เรื่อง คำอธิบายเพิ่มเติมข้อที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายและวิธีดำเนินการแห่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ฉบับที่ 2 (1 พ.ศ. 2466).

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁵¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศ2/6 เรื่อง แผนการจัดการศึกษา (31 ก.ค. ร.ศ.117 – 17 ก.ย. ร.ศ.127).

สองฝ่าย ซึ่งกำหนดไว้เป็นขั้นๆ ตามภูมิปัญญาและทุนทรัพย์⁵² โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา เพื่อให้การศึกษาจะกลายเป็นเครื่องมือในการสอนให้พลเมืองเข้าใจถึงวิธีการปกครองจนสามารถเลือกผู้แทนของตนเองได้⁵³ การให้ความสำคัญต่อการศึกษาไม่เลือกเพศ ทำให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางและเท่าเทียมกับผู้ชาย ซึ่งมีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิงทางสังคม ประกอบกับการแก้ไขเกณฑ์อายุให้เด็กอยู่ในระบบการศึกษาสายสามัญมากขึ้นได้ช่วยขยายโอกาสในการศึกษาต่อระดับสูงให้กับเด็กหญิงมากกว่าแผนการศึกษาในช่วงก่อนหน้าและการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 กำหนดให้เด็กทุกคนที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 8 ต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนมีอายุย่างเข้าปีที่ 15⁵⁴ สอดคล้องกับการประกาศใช้แผนการศึกษา พ.ศ. 2479 และแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ซึ่งเป็นแผนการศึกษาที่จัดทำขึ้นหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบกับที่ไทยได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ (UN) และองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ร่วมมือกันปรับปรุงการจัดการศึกษา ทำให้แผนดังกล่าวได้รับแนวคิดและวิธีการจัดการศึกษาจากสหรัฐอเมริกาด้วยการแก้ปัญหาด้วยการลดระยะเวลาในการศึกษาในสายสามัญและสามารถขยายการตั้งโรงเรียนมัธยมทั้งหญิงและชายครบทุกจังหวัด⁵⁵ ซึ่งเหมาะสมกับความต้องการของประเทศและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในขณะนั้นที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจำนวนของผู้หญิงที่ศึกษาต่อใน

⁵² ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2476,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/40.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

⁵³ สิริยา จุลปานนท์, “การจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วงพุทธศักราช 2438 – 2475,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), 38.

⁵⁴ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/1591.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

⁵⁵ ชัยรัตน์ สุนทรโร, *ประวัติสังเขปแผนการศึกษาชาติไทย*, 90.

ระดับอุดมศึกษา อันเป็นผลจากการขยายช่วงอายุบังคับทำให้เด็กหญิงมีความรู้เพียงพอที่จะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น⁵⁶

2.3 หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2464 ถึงทศวรรษ 2490

การวางแผนนโยบายจัดการศึกษาให้กับผู้หญิงดังที่ปรากฏในโครงการศึกษาและแผนการศึกษาต่างๆ ข้างต้นได้แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญต่อการศึกษาของผู้หญิงทางการบังคับในเชิงกฎหมายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กหญิงมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนเช่นเดียวกับเด็กชาย ขณะเดียวกันการวางแผนเนื้อหาการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นจะต้องสัมพันธ์กับการวางแผนการศึกษาดังกล่าวเพื่อให้เด็กหญิงได้สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาตามความต้องการของรัฐ ในส่วนนี้จึงเป็นการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางองค์ประกอบทางเนื้อหาของวิชาต่างๆ ในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2464 จนถึงปลายทศวรรษ 2490 ที่มีความสำคัญต่อความรู้ที่จำเป็นของเด็กหญิงของผู้หญิง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 โครงสร้างและหลักการของหลักสูตรการศึกษา

การจัดการศึกษาของผู้หญิงด้วยการตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกโดยคณะมิชชันนารีและฝ่ายในสยามต่างต้องวางแผนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งดังที่กล่าวมาแล้ว จนเมื่อรัฐเข้ามามีบทบาทในกำหนดนโยบายและจัดทำส่วนประกอบต่างๆ ให้หลักสูตรการศึกษาให้กลายเป็นเครื่องมือดำเนินการให้ไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยการระบุให้การศึกษาของผู้หญิงในระยะแรกรับเอาวิชาพื้นฐานเดียวกันกับการศึกษาของผู้ชายและสอดคล้องความต้องการของพ่อแม่เด็กหญิงให้เน้นสอนวิชาเป็นแม่เรือนเป็นข้อใหญ่⁵⁷ นอกจากนี้ยังมีความต้องการให้มีความรู้อื่นๆ ดังที่มีการกล่าวถึงไว้ว่า

⁵⁶ โปรดดูเพิ่มเติมใน วนิดา พูนศิริวงศ์, นิสิต ชูโต และ อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา, *สถานภาพการศึกษาชั้นอุดมศึกษาของสตรีไทยในรอบ 3 ทศวรรษ พ.ศ. 2490 – 2519* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, 2522), 23.

⁵⁷ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้หญิง ร.ศ.126,” <http://lib.obec.go.th/e-book/100331/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

... บางท่านต้องการให้บุตรของตนเรียนภาษาอังกฤษ บางท่านไม่ชอบ บางคนต้องการจะให้เรียนการช่างมากๆ บางคนปรารถนาจะให้ทำกับเข้าของกินดี บางคนชอบการดนตรี ยังที่บิดามารดาпенพ่อค้าก็ประสงค์จะให้บุตรของตนรู้จักทำบาญชี เพื่อจะได้ช่วยในการค้าขาย ...⁵⁸

ความต้องการที่หลากหลายทำให้เด็กหญิงจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานควบคู่กับความรู้ที่จำเป็นต่อคุณลักษณะของผู้หญิง การกำหนดหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการนับตั้งแต่ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ได้คำนึงถึงผลทางการศึกษาและทัศนคติของรัฐที่มองเห็นความแตกต่างโดยธรรมชาติระหว่างหญิงและชาย จึงมีผลให้หลักสูตรการศึกษามีเนื้อหาแตกต่างกันออกไป เช่น ในแผนการศึกษา พ.ศ. 2475 ระบุให้การวางหลักสูตรการศึกษาของหญิงนั้นมีวิชาผิตเพียงกับของชายบ้างเป็นบางส่วน⁵⁹ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเมื่อมีบริบททางสังคมเป็นส่วนผลักดันให้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงต้องปรับให้ทันต่อความต้องการของสังคมและในช่วงทศวรรษ 2490 หลักสูตรการศึกษาของเด็กหญิงได้พัฒนามาใช้เนื้อหาเดียวกันกับหลักสูตรการศึกษาของเด็กชาย

การศึกษาของผู้หญิงในอดีตไม่ได้มีการกำหนดเวลาเรียนอย่างเคร่งครัดแม้แต่การเรียนในตำหนักฝ่ายในเองก็ตาม การเชิญมิชชันนารีหญิงเข้าสอนหนังสือในพระราชวังจึงเริ่มมีการจัดสรรและกำหนดเวลาในการสอนวิชาต่างๆ ตามการศึกษาแบบตะวันตกให้เด็กหญิงได้ศึกษาอย่างเป็นเวลามากขึ้น อีกทั้งการตั้งโรงเรียนหญิงโดยคณะมิชชันนารีได้มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือและแนวทางในการจัดเนื้อหา รวมไปถึงการจัดระดับชั้นปีและชั่วโมงเรียนแต่ละวิชาให้มีความเหมาะสมกับช่วงอายุของเด็กในการเรียนรู้ทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงโดยรัฐสยามในระยะแรกจำเป็นต้องอิงกับหลักสูตรการศึกษาของผู้ชายอยู่ อย่างไรก็ตามระยะเวลาในการศึกษาของเด็กหญิงไม่ได้เท่ากันกับเด็กชายดังที่กล่าวมาแล้วในส่วนโครงการศึกษาและแผนการศึกษา จึงต้องกำหนดชั่วโมงเรียนให้เหมาะสม เพื่อให้เด็กหญิงสามารถเรียนรู้วิชาพื้นฐานทั่วไปและเข้าใจเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับเพศและความต้องการของสังคมในขณะนั้นด้วยการลดจำนวนชั่วโมงในวิชาพื้นฐานไปเพิ่มให้กับวิชาเฉพาะของผู้หญิงให้มากขึ้น ในเวลาต่อมาได้มีการแก้ไขจำนวนชั้นปีการศึกษาและจำนวนชั่วโมงเรียนให้เท่ากันทั้งของเด็กหญิงและเด็กชายนับตั้งแต่หลักสูตรการศึกษาปี พ.ศ. 2580 เป็นต้นมา แสดงให้เห็น

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁹ กรมวิชาการ, ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ, 90.

ถึงแนวความคิดพัฒนาไปสู่ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ อย่างไรก็ตามการแก้ไขดังกล่าวไม่ได้มีผลต่อการจัดเนื้อหาการศึกษามากนัก เมื่อรัฐยังคงจัดเนื้อหาการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเพศให้เด็กหญิงและเด็กชายเรียนต่างกันอยู่

2.3.2 วิชาพื้นฐานทั่วไป

จากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นถึงความประสงค์ให้เด็กหญิงและเด็กชายได้ศึกษานั้น มีความแตกต่างกัน ทำให้การจัดเนื้อหาวิชาในหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงในระยะแรกจึงประกอบไปด้วยความรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะที่จำเป็นของผู้หญิงควบคู่กับความรู้สามัญพื้นฐานทั่วไปเช่นเดียวกับที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาของเด็กชายและแม้ว่าในเวลาต่อมาเด็กหญิงจะได้ใช้หลักสูตรการศึกษา “อย่างเดียวกันกับหลักสูตรการศึกษา (ชาย)” ก็ยังถือว่าวิชาสามัญดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของเด็กหญิง ซึ่งจะช่วยในการทำความเข้าใจถึงการส่งเสริมทางการศึกษาของผู้หญิงได้ วิชาพื้นฐานทั่วไปหรือวิชาสามัญมีดังนี้

วิชาภาษาไทย การศึกษาภาษาไทยในระยะแรกของเด็กหญิงเน้นฝึกสอนแค่ให้สามารถสื่อสารทางภาษาผ่านการพูดและเขียนได้ในระดับที่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตประจำวันเท่านั้น จนเมื่อรัฐได้กำหนดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้เด็กหญิงมีโอกาสฝึกทักษะทางภาษาด้านต่างๆ เท่ากับเด็กชาย ไม่ว่าจะเป็นการอ่าน การพูดและฝึกจับใจความสำคัญของเนื้อหาในงานประพันธ์ต่างๆ อย่างไรก็ตามการฝึกหัดทักษะทางภาษาไทยของเด็กหญิงไม่ได้เท่าเทียมกับเด็กชายในทุกด้าน ดังจะเห็นได้จากการกำหนดประเภทหนังสือสำหรับฝึกอ่านของนักเรียนหญิงในระดับมัธยมศึกษาให้คัดเลือกหนังสือที่อ่านได้ง่ายกว่าและไม่ต้องอ่านหนังสืออย่างกว้างขวางและทั่วถึงเท่ากับนักเรียนชาย⁶⁰ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กหญิงไม่จำเป็นต้องรู้หนังสือมากเท่าเด็กชายที่มีความจำเป็นต่อการฝึกทักษะเหล่านี้มากกว่า อันสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาทางด้านภาษาของเด็กหญิงมีเป้าหมายในการศึกษาแตกต่างจากเด็กชายที่มุ่งใช้ภาษาเพื่อประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษา

วิชาคณิตศาสตร์ การศึกษาเกี่ยวกับการคำนวณทางตัวเลขของเด็กหญิงได้จำกัดให้เรียนการคำนวณอย่างง่ายให้พอจะช่วยเหลือกิจการในครอบครัวได้เท่านั้น จนในเวลาต่อมาได้มีการเพิ่มเติมให้เด็กหญิงได้เรียนเนื้อหาวิชาเลขบางส่วนเมื่อมีการบังคับให้เด็กหญิงเรียนเนื้อหาตาม

⁶⁰ กรมศึกษาธิการ, *หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ. 130* (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2455), 54.

หลักสูตรการศึกษาของเด็กชายในปี พ.ศ. 2464 ต่อมาในปี พ.ศ. 2471 ได้มีการเปิดแผนกวิทยาศาสตร์ขึ้น ทำให้เด็กหญิงที่ได้เข้าเรียนในแผนกดังกล่าวจำเป็นต้องเรียนการคำนวณที่ซับซ้อนและสูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งมีผลให้เด็กหญิงมีโอกาสศึกษาต่อและมีความรู้ในระดับสูงเช่นเดียวกับเด็กชายและการแก้ไขหลักสูตร พ.ศ.2480 เด็กหญิงและเด็กชายได้เรียนเนื้อหาเดียวกันอย่างเป็นทางการ

วิชาภาษาอังกฤษ การจัดการศึกษาภาษาอังกฤษโดยรัฐในระบบการศึกษาสมัยใหม่เริ่มแรกเพื่อฝึกหัดเด็กชายให้มีความรู้ภาษาอังกฤษและสามารถสื่อสารได้อย่างถูกต้องก่อนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเพื่อโอกาสในการศึกษาวิชาความรู้สมัยใหม่จากตะวันตกที่ยังไม่มีการสอนในสยาม อีกทั้งให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการทำงานราชการต่างๆ เมื่อพิจารณาจากการเรียนภาษาอังกฤษในหลักสูตรการศึกษาของเด็กหญิงในระยะแรกพบว่าวิชาภาษาอังกฤษไม่ได้มีความจำเป็นต่อเด็กหญิงเห็นได้จากในหลักสูตรการศึกษาสำหรับโรงเรียนผู้หญิง ร.ศ. 126 มีการนำชั่วโมงเรียนวิชาภาษาอังกฤษออกเพื่อให้เด็กหญิงได้เรียนวิชาที่จำเป็นที่จะต้องให้รู้ก่อนออกจากโรงเรียน⁶¹ ยกเว้นเด็กหญิงที่ต้องการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาจึงจัดวิชาภาษาอังกฤษให้เรียนเพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา เช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2464 ได้กำหนดให้นักเรียนทั้งหญิงและชายเรียนภาษาอังกฤษแค่ในระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น และในปี พ.ศ. 2471 มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้เรียนภาษาอังกฤษมากขึ้นต่างกัน

วิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ จากการขยายอำนาจของชาติตะวันตกมีส่วนให้สยามปรับเนื้อหาการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ให้ผู้เรียนรู้จักและให้ความสำคัญกับเรื่องราวของชาติอื่นๆ ทำให้ในหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงได้มีการระบุวิชาไว้เช่นเดียวกันกับการศึกษาของเด็กชาย ซึ่งน่าจะเป็นผลจากการจัดการเรียนการสอนของมิชชันนารีหญิง โดยการเรียนการสอนของเด็กหญิงในระยะแรกได้ลดทอนเนื้อหาให้เหลือแค่ความรู้พื้นฐานเท่านั้น เช่น ให้รู้จักภูมิศาสตร์ของโลกที่ประกอบไปด้วยประเทศ ทะเล และมหาสมุทร ภูมิประเทศและวิธีการปกครองของสยามและประเทศใกล้เคียงกับพระราชอาณาเขตสยามโดยสังเขป ให้รู้จักกิจการของรัฐ เช่น ทางรถไฟ ให้มีความเข้าใจในการค้าขายและประเภทสินค้าสำคัญของประเทศและของประเทศใกล้เคียงและสินค้าส่งออกต่างประเทศเท่านั้นไม่ได้ให้การศึกษาที่ลึกซึ้งและเฉพาะเจาะจงมากนัก ซึ่งในเวลาต่อมาการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2464 ได้กำหนดให้เด็กหญิงเรียนเนื้อหาเดียวกับเด็กชายเพื่อ

⁶¹ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้หญิง ร.ศ.126.”

มุ่งหวังให้เกิดความรักชาติและปรารถนาที่จะบำรุงรักษาบ้านเมืองของตน⁶² โดยในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2471 เป็นต้นมาเริ่มให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์กับสังคมแบบใหม่ในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศใกล้เคียงและประเทศมหาอำนาจอื่นๆ มากขึ้นในประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2480 ซึ่งมีเนื้อหาให้ผู้เรียนมีความเข้าใจระบอบการปกครองแบบใหม่อันสัมพันธ์กับวิชาจรรยาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองมากขึ้น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติตั้งแต่อดีตอย่างละเอียดขึ้น รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับที่กว้างออกไป นอกจากนี้ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2491 ได้จัดให้มีการศึกษาประวัติบุคคลสำคัญของชาติ โดยระบุถึงประวัติและวีรกรรมของผู้หญิงที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระศรีสุริโยทัย ท้าวเทพสตรีและท้าวศรีสุนทร และท้าวสุรนารี⁶³

ขณะที่วิชาภูมิศาสตร์ เด็กหญิงจะได้รับการสอนให้มีความเข้าใจพื้นฐานในขอบเขตใกล้เคียงกับท้องถิ่นของตนผ่านการวาดแผนที่ ตลอดจนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับพื้นที่ต่างๆ ด้วยการส่งเสริมให้พานักเรียนเที่ยวดูสถานที่ในบริเวณใกล้เคียงเพื่อเสริมความรู้รอบตัวกับทั้งปลูกใจให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ⁶⁴ รวมถึงการสร้าง ความเข้าใจภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและแนวทางทางเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยเฉพาะรูปแบบเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม

วิชาวิทยาศาสตร์ แต่เดิมจำกัดความรู้ไว้เฉพาะเด็กชายเท่านั้น จนเมื่อมีการแก้ไข ในหลักสูตรการศึกษา ร.ศ. 124 ให้มีการเรียนความรู้เบื้องต้น คือ ให้เข้าใจบทเรียนด้วยของ⁶⁵ เพื่อฝึกการสังเกต ให้เกิดความรู้ในสิ่งต่างๆ และออกความคิดของตนเอง แนวทางการเรียนนี้ได้กำหนดให้

⁶² กรมศึกษาธิการ, หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.130, 21.

⁶³ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงพระเจ้ารามคำแหง พระนเรศวร พระนารายณ์ พระเจ้าตาก พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวบ้านบางระจัน พันท้ายนรสิงห์ อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ , *หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2491* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2491), 12. และใน กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2493* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2493), 17-18. กล่าวถึง ขุนศรีอินทราทิตย์ พระเจ้าอยู่ทอง พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระจอมเกล้าฯ ศรีปราชญ์ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) พระพุทธเลิศหล้านภาลัย สุนทรภู่ พระมงกุฎเกล้าฯ

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

หลักสูตรสำหรับโรงเรียนหญิง ร.ศ. 126 เรียนในระดับมูลศึกษาเท่านั้น แต่ในระดับประถมศึกษาได้กำหนดให้ศึกษาสุขวิทยา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยาในการทำความเข้าใจร่างกายและมีความสัมพันธ์กับความรู้ของเด็กหญิง การวางพื้นฐานการศึกษาของเด็กหญิงให้ได้ศึกษาวิชาวิทยาเช่นเดียวกับเด็กชายแค่ในระดับประถมศึกษาเท่านั้น เพราะวิชาวิทยาได้ระบุให้เด็กชายได้เรียนต่อในระดับสูงโดยมีเนื้อหาอย่างฟิสิกส์ออกกราฟิและแปรงคติกลฟิสิกส์ให้เด็กชายมีความเข้าใจเนื้อหาดังกล่าวเพื่อการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามเมื่อการปรับปรุงหลักสูตรใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจำเป็นต้องอิงความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ต่อการพัฒนาประเทศด้วยการกำหนดรายการสอนที่ยังคงมุ่งให้ผู้เรียนสนใจสังเกตและวิถีสัมผัสในการแสวงหาความรู้ให้รู้ประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับจากธรรมชาติมากขึ้น

วิชาศรัทธา / สุขวิทยา / สุขศึกษา ในหลักสูตรสำหรับโรงเรียนของผู้หญิง ร.ศ. 126 ระดับประถมศึกษาจบได้กำหนดให้เด็กหญิงเรียนวิชาสุขวิทยา เพื่อให้รู้จักลักษณะประโยชน์และวิธีป้องกันรักษาอวัยวะภายในที่สำคัญของร่างกาย เช่น โครงกระดูก ลำไส้ หัวใจ รู้คุณสมบัติของน้ำนมและการรักษาความสะอาดร่างกายจากภายนอกด้วยการอาบน้ำชำระล้างของโสโครก เช่น เหงื่อ ต้องเข้าใจวิธีการอาบน้ำและใช้สบู่ให้ถูกประเภท ซึ่งแนวคิดในการรักษาความสะอาดและการดูแลร่างกายดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อกิจกรรมของผู้หญิงในการดูแลสมาชิกในครอบครัวและบ้านเรือน ไม่ว่าจะเป็นการให้รู้จักประเภทและประโยชน์ของอาหารชนิดต่างๆ รู้คุณและโทษของเครื่องดื่ม ได้แก่ สุรา น้ำชา กาแฟ โกโก้ หลักการบริโภคและการหุงต้มอาหารอย่างไรสุกช้ำเร็ว⁶⁶ รู้จักการทำและเก็บน้ำให้สะอาด ประโยชน์และประเภทของน้ำสำหรับใช้ดื่มกินและซักฟอก รู้จักประโยชน์และการทำให้อากาศในบ้านเรือนสะอาดด้วยการเลือกบริเวณปลูกบ้านและจัดและทำความสะอาดบ้านให้มีอากาศบริสุทธิ์อยู่เสมอ การให้ความสำคัญกับการซักฟอกทำความสะอาดเสื้อผ้าและแต่งตัวให้เหมาะสม นอกจากนี้หลักการดังกล่าวได้เสริมสร้างบทบาทและหน้าที่การพยาบาล ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความรู้ของสุขวิทยาให้เด็กหญิงรู้จักหลักของการฟักฟุ่มอุ้มชูเลี้ยงดูเด็ก รู้จักวิธีใช้ยาและการรักษาพยาบาลสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักธรรมที่กำหนดให้การดูแลบิดามารดา

⁶⁶ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้หญิง ร.ศ.126.”

เป็นหน้าที่ของบุตรธิดา แม้จะลำบากยากเหน้อยอย่างไรต้องทนสู้⁶⁷ และสามีเป็นผู้มีคุณ⁶⁸ รวมถึงการรู้จักทำกับเข้าของกินอันเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการบริโภคอย่างถูกต้องให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในส่วนวิชาการเรือน

การให้เด็กหญิงเรียนรู้การดูแลร่างกายด้วยความเข้าใจในหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องตามลักษณะทางกายภาพและตามลักษณะกิจกรรมทางสังคมที่ได้กำหนดไว้เฉพาะจึงเป็นเหตุให้เนื้อหาวิชาแตกต่างกันระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2464 เป็นต้นไปได้กำหนดให้เด็กหญิงและเด็กชายเรียนรู้สาระการทำความเข้าใจร่างกาย การดูแลสุขภาพของร่างกายและการรักษาสุขภาพิบาลแห่งการกินอยู่ตลอดจนเครื่องใช้และเย็บเย็บที่อาศัย เพื่อป้องกันตนเองและหมั่นดูแลสุขภาพให้ปราศจากความไข้เจ็บ⁶⁹ ด้วยพื้นฐานเดียวกัน และได้กำหนดให้ระดับมัธยมศึกษาเรียนเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพที่ละเอียดมากขึ้น ได้แก่ ให้อ่านลักษณะของโรคติดต่อบางอย่างทั้งโรคที่มีตัวและโรคที่ติดกันได้ รู้จักหลักการปฐมพยาบาลตามลักษณะอาการอย่างถูกต้อง

วิชาศิลปะ การขับร้องและดนตรี นอกจากการเรียนการสอนที่รัฐมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานในการใช้ชีวิตและศึกษาต่อเพื่อประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษา รัฐยังให้ความสำคัญต่อการฝึกทักษะทางด้านอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสิทธิภาพในการเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับความสุนทรีย์จะช่วยเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิชาอื่นๆ ได้ โดยในหลักสูตรสำหรับโรงเรียนหญิง ร.ศ. 126 กำหนดให้เด็กหญิงเรียนวิชาศิลปะเพื่อช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้เด็กหญิงรู้จักและมีนิสัยรักความสวยงาม มีความละเอียดประณีตและได้รับความเพลิดเพลินจากการใช้สีขีดเส้นหรือวาดภาพต่างๆ ที่ถ่ายทอดจากความจำหรือจากการสังเกตต้นแบบที่เป็นธรรมชาติโลก (ของจริง) หรือสิ่งที่อยู่รอบตัวได้อย่างถูกต้องและสมจริงด้วยเทคนิคในการลงสีและแรงเงา⁷⁰ ทั้งนี้การฝึกหัดให้เด็กหญิงมีความประณีตและรักความสวยงามจะช่วยสร้างพื้นฐานที่ดีในการสร้างสรรค์งาน

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁸ กรมศึกษาธิการ, หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.130, 34.

⁶⁹ กรมตำรา, กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรประถมศึกษาสามัญชายและหญิงจากประมวลศึกษาภาค 2* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2467), 11.

⁷⁰ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรสำหรับโรงเรียนหญิง.”

ฝีมือต่างๆ ดังที่เด็กหญิงจะได้รับการฝึกหัดประดิษฐ์สิ่งของที่เป็นประโยชน์กับกินเดอการ์เดิน (kindergarten) ได้แก่ สานเสื่อด้วยหญ้า ชัดกระเช้าด้วยฟาง หัดป้ายสีรูปภาพ รู้จักสี และต่อผ้าทำผ้าห่มและตุ๊กตา⁷¹ ซึ่งต้องอาศัยความละเอียดในการประดิษฐ์งานเหล่านี้จึงจะเห็นได้จากการศึกษาของเด็กหญิงในระดับสูง หลักสูตรวิชาศิลปะของเด็กหญิงได้ยกให้ “การเข็ม” เป็นศิลปะอีกแขนงหนึ่งซึ่งเด็กหญิงจะต้องเรียน และนับตั้งแต่หลักสูตร พ.ศ. 2452 เป็นต้นไปจนเมื่อเด็กหญิงและเด็กชายเรียนด้วยหลักสูตรเดียวกันหลักในการเรียนศิลปะนั้นไม่ได้แตกต่างจากเดิมที่มุ่งให้เด็กมีความเพลิดเพลิน เกิดนิสัยรักความสวยงาม ความละเอียดประณีตและมีความสามารถในการหัตถภาพพระบายสีและลอกกลวดลายจากสิ่งที่มีอยู่รอบตัวในธรรมชาติและเครื่องใช้ต่างๆ หรือวาดจากจินตนาการหรือความทรงจำของตนเองให้สมจริงและเหมาะสมกับวัย และสามารถนำภาพวาดมาประยุกต์ประดิษฐ์เป็นสิ่งของต่างๆ ได้ เช่น โปสการ์ด

ขณะที่ความสำคัญของการขับร้องและดนตรีต่อการศึกษาในนี้ได้มีการกล่าวถึงไว้เช่นเดียวกันว่าจะช่วยพัฒนาบุคลิกให้สำเร็จ เพื่อให้รู้จักความไพเราะและเกิดคุณความดีเมื่อร้องแต่เพลงดีๆ ในการศึกษาของผู้หญิงได้มีการระบุให้เด็กหญิงในระดับประถมจะต้องเรียนวิชาการบรรเลง “... เพื่อเป็นเครื่องแก้รำคาญสำหรับบ้านเรือนในเวลาวางเปล้าหรือเป็นเครื่องล้างความขุ่นมัวใจ คือหัดร้องเพลงที่ง่ายๆ ส่งเพลงที่ยากๆ และการดีดสีตีเป่านั้น ตามแต่จะสอนได้และตามแต่ใจรัก ...”⁷² ซึ่งการกำหนดให้การขับร้องและดนตรีนี้เป็นส่วนหนึ่งในบทบาทและหน้าที่สร้างบรรยากาศที่ดีให้กับบ้านเรือน แนวทางการสอนดังกล่าวดำเนินมาจนถึงการแก้ไขหลักสูตรในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยการยกระดับวิชาการขับร้องและดนตรีขึ้นมาเป็นวิชาที่ต้องจัดสอน โดยระบุให้ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นสอนให้รู้จักและมีทักษะในการขับร้องขั้นพื้นฐาน

วิชากายบริหาร / พลศึกษา นอกจากการดูแลสุขภาพร่างกายด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับส่วนต่างๆ ของร่างกายในวิชาสุขวิทยาแล้ว รัฐยังให้ความสำคัญกับหลักการปฏิบัติที่จะช่วยเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกาย โดยในปี พ.ศ. 2435 กระทรวงธรรมการได้ระบุวิชากายบริหารให้นักเรียนชายได้ฝึกออกกำลังกายและหัดทักษะเบื้องต้นให้มีความเป็นระเบียบเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเข้ารับราชการทหารด้วยการกำหนดประเภทของกีฬาจากรูปแบบกิจกรรมของผู้ชายเป็นหลัก ทำให้การออกกำลังกายของเด็กหญิงต้องกำหนดให้แตกต่างออกไปหรือทำแค่ระดับพื้นฐานด้วย

⁷¹ เรื่องเดียวกัน.

⁷² เรื่องเดียวกัน.

การหัดตัดกายและหัดระเบียบแถว⁷³ เมื่อการจัดทำหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2452 ได้แยกการศึกษาของเด็กหญิงและเด็กชาย โดยให้วิชายาการบริหารของเด็กหญิงเทียบกับการทหารของหลักสูตรชาย แต่ให้ยกเว้นหัตถิมนาสติกและการวิ่งการกระโดดต่างๆ ส่วนการเล่นเกมนั้นนั้นให้เลือกแต่ที่สมควรแก่ผู้หญิง⁷⁴ และในระดับมัธยมศึกษาให้เรียนเหมือนระดับประถมศึกษาในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2456 – 2464 ปรับอีกครั้งโดยกำหนดให้เด็กหญิงเรียนการหัดแถวและตัดกายที่เหมาะสมแก่หญิงนอกเวลาเรียน อย่างไรก็ตามเนื่องจากวิชายาการบริหารไม่ได้มุ่งพัฒนาทักษะทางร่างกายให้เด็กหญิงในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2471 จึงกำหนดให้นักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเรียนกายบริหารหรือวิชาอื่นๆ ที่เหมาะแก่หญิงอย่างวิชาการเรื้อน⁷⁵ แทนการฝึกหัดเพื่อวิชาลูกเสือที่กำหนดมาให้สำหรับเด็กชายและแม้ว่าเด็กหญิงจะไม่ได้รับโอกาสในการเล่นกีฬามากนักในปีเดียวกันนี้นับเป็นปีแรกที่มีการส่งนักเรียนหญิงเข้าร่วมแข่งขันกรีฑาประจำปีที่สนามโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยจำนวน 12 โรงเรียน⁷⁶ และในปีพ.ศ. 2474 มีการแข่งขันเนตบอลเป็นปีแรกสำหรับเด็กหญิง⁷⁷ และมีการกำหนดชุดกีฬาของนักเรียนหญิง⁷⁸ เพื่อให้เด็กหญิงสามารถเล่นกีฬาได้สะดวกมากขึ้น ความสนใจในกีฬาของนักเรียนหญิงได้รับการยอมรับมากขึ้นดังจะเห็นได้จากการเปิดโอกาสให้เข้าแข่งขันในประเภทกีฬารุ่นต่างๆ ที่กำหนดไว้สำหรับเด็กหญิงเท่านั้น ได้แก่ เนตบอลและวอลเลย์บอล ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับผู้หญิงมากกว่า

อนุสสาวาท นอกจากการตั้งกองกำลังลูกเสือขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 แล้ว พระองค์ยังทรงจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นเพื่ออบรมนิสัยให้เป็นกำลังของชาติ เรียกว่า “สมาชิกแม่เสือ” ให้ทำ

⁷³ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁴ กรมศึกษาธิการ, หลักสูตรมูลศึกษา ร.ศ. 130, 35.

⁷⁵ กรมวิชาการ, ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ, 178-180.

⁷⁶ พอง เกิดแก้ว, *ประวัติพลศึกษาไทย* (กรุงเทพฯ: พัทธ์ชัยอักษร, 2526), 111.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, 116.

⁷⁸ รูปแบบชุดกีฬาของนักเรียนหญิงตามแบบ พ.ศ. 2474 ให้ใช้ชุดเสื้อติดกับกางเกง (Bloomer) และใช้เสื้อตามเครื่องแบบของโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 112.

หน้าที่หาเสปียงและเวชภัณฑ์ส่งให้กองเสือป่า พร้อมทั้งตั้งกองลูกเสือหญิงชื่อ “เนตรนารี”⁷⁹ เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่โรงเรียนกุลสตรีวังหลังได้จัดตั้งกองลูกเสือหญิงขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 เรียกกันว่า “เนตรนารี” อย่างไรก็ตามเมื่อการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2464 การเรียนวิชาลูกเสือกำหนดไว้เฉพาะในกลุ่มวิชาสามัญของเด็กชาย ในขณะที่ส่วนท้ายของหลักสูตรของเด็กหญิงระบุให้เลือกสอนเนื้อหาวิชาลูกเสือที่เหมาะสมกับเด็กหญิง เช่น การหัดแถวและตัดตน และให้ใช้เวลา นอกอัตราในการสอน⁸⁰ ทั้งนี้ได้การระบุวิชาอนุสภาคภาษาชาติในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2480 ให้เป็นวิชาเรียนของเด็กหญิง⁸¹ ซึ่งเทียบเท่ากับวิชาลูกเสือของเด็กชาย โดยในระดับประถมศึกษาให้เรียนรู้จบหลักสูตรอนุสมาชิกขั้นตรี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้เรียนรู้จบหลักสูตรอนุสมาชิกขั้นโทและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้เรียนรู้จบหลักสูตรอนุสมาชิกขั้นเอก

2.3.3 วิชาเฉพาะของผู้หญิง

นอกจากการกำหนดวิชาสามัญให้เด็กหญิงได้เรียนเพื่อให้มีพื้นฐานความรู้ในการใช้ชีวิตประจำวันและนำไปสู่การประกอบอาชีพ ในการจัดการศึกษาของผู้หญิงระยะแรกรัฐได้ให้ความสำคัญกับการจัดกลุ่มวิชาเฉพาะหรือวิชาพิเศษที่จำเป็นจะต้องยกออกจากสามัญศึกษา⁸² โดยกำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงและในบางโรงเรียนได้จัดให้นักเรียนหญิงได้เรียนโดยเฉพาะ มีรายวิชาที่สำคัญ ดังนี้

วิชาจรรยา การกวดขันและควบคุมความประพฤติของเด็กหญิงไม่ได้มีความจำเป็นต่องานข้าราชการ จึงมีการกำหนดให้เด็กหญิงทำความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงที่ควรจะเป็นตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยังคงกำกับให้เด็กหญิงและผู้หญิงเรียนรู้การวางตนอย่าง

⁷⁹ ท่านผู้หญิงดุขฎิ มาลากุล ณ อยุธยา, เนตรนารี ใน *สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2524), 158 – 160.

⁸⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศ.2-11 เรื่อง ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา (1 พ.ย. 2464).

⁸¹ กระทรวงธรรมการ, ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรชั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2480, 2

⁸² ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้หญิง ร.ศ.126.”

ถูกต้องและเหมาะสมในสังคมให้สัมพันธ์กับที่ชนชั้นนำและรัฐพยายามกำหนด ดังจะเห็นจากการปรับหลักสูตรการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6 ให้วิชาจรรยาของผู้หญิงในระดับมัธยมศึกษามีหลักการและเนื้อหาแตกต่างจากของเด็กชายอย่างเห็นได้ชัด โดยมุ่งเน้นกลุ่มเวลาสันดานและอัธยาศัยใจคอของเด็กหญิงให้สมควรแก่หน้าที่ในการเป็นแม่เรือนและมารดา โดยอาศัยความสำคัญ 3 อย่าง คือ ครอบตน ครอบคน และครองสมบัติ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรสำหรับโรงเรียนหญิงที่กำหนดไว้ก่อนหน้านี้ให้เด็กหญิงยึดหลักการเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดีเป็นหลัก รวมถึงการสอนการสมาคมให้แก่เด็กหญิง ให้เป็นมีกิจกรรมยามทสมกับเป็นผู้ดี ให้ได้ชื่อว่าเป็นคนงามกิริยาสมแก่ชาติที่เปนนสตรี⁸³ และภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองดียังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในหลักสูตรการศึกษาด้วยการกำหนดวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมให้นักเรียนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดีต่อครอบครัว หมู่คณะ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยใช้เป็นหลักสูตรเดียวกันทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชายตั้งแต่หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2471 เป็นต้นมา

วิชาการเรือนและการฝีมือ เมื่อการศึกษาของเด็กหญิงในระยะแรกไม่ได้มุ่งให้เข้ารับราชการหรือประกอบอาชีพเช่นเด็กชาย จึงจำเป็นที่จะต้องจัดเนื้อหาวิชาอื่นๆ ให้เด็กหญิงมีความรู้ นอกเหนือจากวิชาพื้นฐานและมีความสอดคล้องกับการใช้ชีวิตประจำวันอันนำไปสู่การระบุงวิชาการเรือน เพื่อให้เด็กหญิงทำความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ปฏิบัติของตนต่อกิจกรรมต่างๆ ในบ้านเรือน ไม่ว่าจะเป็นการจัด แต่งและรักษาซ่อมแซม ให้จัดเครื่องใช้หรือเครื่องเรือนให้เข้าที่และสะอาดอยู่เสมอ สามารถตกแต่งบ้านเรือนให้งดงามเข้ากับกิจกรรม เช่น การต้อนรับแขก ถนอมของใช้ด้วยการใช้ให้ถูกต้องและซ่อมบำรุงเมื่อของเสียหาย การเรียนวิชาการเรือนจึงไม่ได้เป็นทักษะที่สร้างอาชีพให้กับผู้หญิงเมื่อเทียบกับเด็กชายที่ได้เรียนสามัญศึกษาเพื่อมุ่งประกอบอาชีพราชการหรือเรียนวิสามัญศึกษาเพื่อฝึกทักษะงานฝีมือทางหัตถกรรม กสิกรรมและพาณิชยกรรมที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองบทบาทของผู้หญิงต่อกิจกรรมในสังคมมีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มวิชาการฝีมือสำหรับเด็กหญิงขึ้นในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2480 ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้กำหนดให้เรียนงานฝีมือประเภทการช่างและเบ็ดเตล็ด ซึ่งยังคงเป็นความรู้ที่สัมพันธ์กับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในครัวเรือนประกอบด้วยการให้รู้จักการเย็บ การปัก การถัก การร้อย การทำตอง การครีวและการทำความสะอาดบ้านเรือน อีกทั้งระบุให้เรียนกสิกรรมเช่นเดียวกับหลักสูตรของเด็กชายในระดับประถมศึกษาเพื่อให้มีพื้นฐานความรู้ในการ

⁸³ เรื่องเดียวกัน.

ปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้อย่างง่าย ตลอดจนให้รู้จักหน้าที่ของภรรยาและหน้าที่ของมารดา เช่น บริหารร่างกายระหว่างมีครรภ์ ตลอดจนการปฏิบัติและวิธีเลี้ยงดูเด็ก และถึงแม้ว่าจะมีการปรับปรุง หลักสูตรการศึกษาในช่วงทศวรรษ 2490 ด้วยการเพิ่มทักษะบางประการที่กำหนดให้เด็กชายเรียน เช่น การจักสาน การทำเครื่องเล่นและเครื่องใช้ การทำสวนและการเลี้ยงสัตว์ แต่ยังคงปรากฏตัวเลือก การเย็บปักถักร้อยและการเรือนให้เด็กหญิงได้เลือกเรียนอยู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทและหน้าที่ ของผู้หญิงต้องงานในบ้านยังเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญและยังสัมพันธ์ต่อธรรมชาติของผู้หญิงที่จะต้อง รับผิดชอบเลี้ยงดูและบริหารทารก ตลอดจนความรู้ทางการครัวที่กำหนดให้เด็กหญิงเรียนต้องอาศัย ความรู้เกี่ยวกับอนามัยหรือสุขวิทยาในการปรุงอาหารให้สะอาดและปลอดภัยโรค

2.4 ผลการจัดการศึกษาและใช้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง

ความพยายามในการวางรากฐานและประกาศใช้ข้อบังคับทางกฎหมายนับตั้งแต่ในสมัย รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมาได้ขยายโอกาสให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาอย่างถ่วงหน้าและมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่าง สม่าเสมอ การเพิ่มขึ้นของนักเรียนหญิงส่งผลให้รัฐต้องจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูผู้หญิงให้มีความรู้วิชา พื้นฐานและวิชาเฉพาะของเด็กหญิง เช่น การก่อตั้งโรงเรียนเบญจมราชาลัยหรือการรับนักเรียนหญิง จากต่างจังหวัดเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ เมื่อสำเร็จแล้วจึงให้กลับไปสอนตามภูมิลำเนาเดิม⁸⁴ ตลอดจน การเปิดโอกาสให้เด็กหญิงที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งในปี พ.ศ. 2470 จุฬาลงกรณ์เริ่มเปิดรับนิสิตหญิงเข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อันกลายเป็น แนวคิดทางการศึกษาที่สำคัญต่อการกำหนดจุดมุ่งหมายที่เน้นการศึกษาเพื่ออาชีพเมื่อจบการศึกษา อย่างไรก็ตามผลของการการศึกษาของผู้หญิงผ่านการใช้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงได้ส่งผลต่อผล บทบาทและสถานภาพของผู้หญิงมากขึ้น

เมื่อพิจารณาจากการจัดการศึกษาสมัยใหม่ของผู้หญิงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ. 2475 พบว่าการเรียนการสอนให้เด็กหญิงมีพื้นฐานความรู้ในวิชาสมัยใหม่และวิชาที่มีเนื้อหาจำเป็นต่อ บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงเท่านั้น ซึ่งไม่ได้เน้นให้มีความรู้ในระดับสูงเพื่อประกอบอาชีพเช่นผู้ชาย ยกเว้นแต่อาชีพที่ได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นอาชีพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหน้าที่ของ

⁸⁴ สุนันทา นิตยจินต์, “การศึกษาของสตรีไทยระหว่างพุทธศักราช 2411 ถึง 2475,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2530), 173.

ผู้หญิงและไม่กระทบหรือเป็นการแข่งขันกับผู้ชาย⁸⁵ อย่างอาชีพครูและพยาบาลที่มีโรงเรียนเฉพาะให้เด็กหญิงได้ศึกษาต่อในระดับสูงหรือการประกอบงานเล็กน้อยๆ สำหรับผู้หญิงที่ไม่ได้รับการศึกษาที่สูงสามารถทำร่วมกันได้ในครอบครัว เช่น การทำนา เย็บปักถักร้อย และการค้าขาย จนเมื่อการสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ขยายโอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิงให้สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น อันนำไปสู่การปูทางให้เด็กหญิงได้ศึกษาวิชาความรู้ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพที่เปิดกว้างและหลากหลายเทียบเท่ากับเด็กชาย แต่ชนชั้นนายังไม่ยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมดังกล่าวเพราะเป็นหน้าที่ที่ผู้ชายในฐานะสามีจะต้องเลี้ยงดูภรรยาของตนและความเชื่อของสังคมว่างานสำคัญของผู้หญิง คือ งานเกี่ยวกับการบ้านการเรือน การประกอบอาชีพของผู้หญิงจึงยังไม่มีควมจำเป็นทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากการแสดงทัศนคติไม่สนับสนุนให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทแข่งขันกับผู้ชายในการประกอบอาชีพของกรมขุนชัยนาทนเรนทรฯ โดยแสดงความคิดเห็นไว้ตอนหนึ่งว่า

... หญิงควรจะมีโอกาสได้เล่าเรียนสูงเท่ากับชาย แต่ต้องไม่เรียนวิชาที่เป็นอาชีพของชาย โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารปกครองประเทศนั้นมิใช่เรื่องของหญิง ... ต้องระวังอย่าให้ผู้หญิงแย่งงานของผู้ชายอย่าให้อวดดีและวิวาทกับผู้ชายเท่านั้น ถึงจะให้เรียนมากเท่ากับผู้ชายก็ต้องให้เป็นผู้หญิงและให้รู้จักตัวว่าเป็นผู้หญิงเสมอ⁸⁶

แม้ว่าผู้หญิงจะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับผู้ชายให้สามารถอ่านออกเขียนได้ แต่สภาพทางสังคมไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก การเรียกร้องสิทธิสตรีจึงเกิดขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพตามความรู้และความสามารถที่ได้จากการศึกษาจะสามารถช่วยยกระดับสภาพของผู้หญิงในสังคมได้ ตัวอย่างเช่น การแสดงความคิดเห็นในหนังสือพิมพ์นารีนาคว่า

⁸⁵ ปิยะพร จันวัน, “ทัศนคติของผู้หญิง ‘ผู้หญิงทำงาน’ ในสังคมไทย พ.ศ. 2500 – 2516,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), 26.

⁸⁶ ศิริพร สะโครบาเน็ค, “การเรียกร้องสิทธิสตรีของหญิงไทย (2398 - 2475),” สตรีทัศน์ 1, ฉ.3 (สิงหาคม - ตุลาคม 2526), 31 อ้างถึงใน นันทิรา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม,” 60.

... สตรีทั้งหลายควรจะเรียนวิชาสามัญให้จบหลักสูตรมัธยมแปด เพื่อจะได้มีโอกาสเรียนวิชาชีพชั้นสูงต่อไป เหตุใดที่ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า สตรีทั้งหลายควรเรียนวิชาชีพ เป็นเพราะวิชาชีพนี้แหละจะเป็นเหตุให้สตรีทั้งหลายมีความรู้ความสามารถทำงานเลี้ยงชีพของตนเองได้โดยไม่ต้องเป็นคนถ่วงความเจริญของครอบครัวเพราะต้องอาศัยผู้อื่น⁸⁷

ความสำคัญของการเลือกศึกษาในสายสามัญศึกษาที่ไม่จำกัดเพศนับตั้งแต่ประกาศใช้แผนการศึกษา พ.ศ. 2475 ทำให้เด็กหญิงจำนวนไม่น้อยมีโอกาสได้ศึกษาวิชาสาขาต่างๆ เช่นเดียวกับเด็กชายและโอกาสได้รับปริญญาสูงสุดในแขนงที่ตนศึกษาและนำวิชาเหล่านั้นไปประกอบอาชีพ ซึ่งหมายรวมถึงสายอาชีพที่เคยกำหนดไว้ให้แค่ผู้ชาย ได้แก่ วิศวกร สถาปนิก นักกฎหมาย นักธุรกิจ การค้า ประกอบกับสังคมในยุคสมัยประชาธิปไตยเห็นว่าผู้หญิงมีความสามารถทางการศึกษาและสิทธิเสรีภาพในการใช้ชีวิตเท่าเทียมกับผู้ชาย อีกทั้งการเรียกร้องให้ผู้หญิงออกมามีส่วนในกิจการสังคมนอกบ้าน จึงเกิดการให้โอกาสผู้หญิงทำงานนอกบ้านได้กว้างขวางขึ้น

ในช่วงทศวรรษ 2480 โดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้จัดการนโยบายขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานและการปรับหลักสูตรการศึกษาด้วยการลดเนื้อหาที่เคยแบ่งแยกระหว่างเพศลงแต่ยังคงเน้นการฝึมือของเด็กหญิงและเด็กชายที่แตกต่างกันเพื่อจำกัดตำแหน่งบางตำแหน่งด้วยแนวคิดทางอาชีพที่เหมาะสมกับเพศ ตลอดจนการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงให้ดีขึ้นกว่าสมัยที่ผ่านมาทั้งด้านภาพลักษณ์และให้มีความสามารถในสังคมตามแบบฉบับผู้หญิงตะวันตก ส่วนหนึ่งที่สำคัญ คือ การส่งเสริมด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพให้ผู้หญิงรู้จักแสวงหาความรู้และรู้จักประกอบอาชีพการงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว⁸⁸ ขณะเดียวกันผู้หญิงยังต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการดูแลงานบ้าน ซึ่งกลายเป็นคุณลักษณะของผู้หญิงยุคใหม่ ซึ่งไปกันได้ดีกับ

⁸⁷ สนามจันทร์, (นามแฝง), “สตรีกับการศึกษา,” นารีนารถ 1, ฉ.5 (กุมภาพันธ์ 2473), 106 – 107 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 60.

⁸⁸ ประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ “เรื่องวัฒนธรรมของผัวเมีย,” ข่าวโคสนาการ 7:2 (กุมภาพันธ์ 2487), น. 140-153 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 68.

ระบบเศรษฐกิจที่หญิงและชายแบ่งภาระกันไว้คนละครึ่ง⁸⁹ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการรวมตัวของ ผู้หญิงที่มีการศึกษาเรียกร้องให้แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพของผู้หญิง ได้แก่ การ ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ใน พ.ศ. 2478⁹⁰ และนโยบายทางเศรษฐกิจ แบบชาตินิยมที่พยายามแก้ไขปัญหาคอนว้งงานและส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนทั่วไป ในส่วนอาชีพของผู้หญิงรัฐบาลได้จัดหาอาชีพที่เหมาะสมและเป็นที่ต้องการในสังคมขณะนั้นด้วย แนวคิดที่ว่าผู้หญิงมีสภาพร่างกายบอบบางไม่เหมาะกับการทำงานหนักหรืองานกลางแจ้ง จึงสนับสนุน ให้ทำงานในที่ร่มและเป็นงานซึ่งเหมาะสมกับเพศ⁹¹ โดยให้องค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรม เกี่ยวกับผู้หญิงอย่างสภาวัฒนธรรมหญิงเข้ามามีส่วนในการจัดหาและส่งเสริมอาชีพของผู้หญิงให้ กว้างขวางขึ้น ได้แก่ งานในโรงงานอุตสาหกรรมเบา งานด้านบริการและงานสังคมสงเคราะห์ ทั้งนี้การ ขยายอาชีพให้กับผู้หญิงนั้นได้มีเงื่อนไขทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้าสู่อาชีพ ดังจะเห็นได้ จากการรับสมัครงานของภาครัฐและเอกชนต่างกำหนดวุฒิการศึกษาขั้นต่ำให้เป็นหนึ่งในคุณสมบัติใน การเลือกรับเข้าทำงาน ผู้หญิงที่ต้องการประกอบอาชีพจึงจำเป็นต้องมีความรู้ในระดับการศึกษาที่ เหมาะสมต่ออาชีพนั้นๆ หรือจะต้องได้รับการศึกษาในระดับพื้นฐานที่รัฐกำหนด ซึ่งจะเห็นได้ว่าการ ส่งเสริมทางการศึกษามีผลอย่างมากต่อการเข้าสู่อาชีพของผู้หญิง โดยรัฐได้ย้มาถึงหน้าที่หลักของผู้หญิง ไว้ในการศึกษาที่สอดคล้องกับค่านิยมและความเชื่อของสังคมที่ยังกำหนดให้ผู้หญิงรับบทบาทและ หน้าที่ในครอบครัว ซึ่งการที่ผู้หญิงออกมาทำงานเพียงแค่นี้เป็นการช่วยเหลือครอบครัวเท่านั้นและ เมื่อไหร่ก็ตามที่ผู้หญิงอยู่ในภาวะที่จะต้องเลือกระหว่างการทำงานและครอบครัว ผู้หญิงก็ต้องกลับไป

⁸⁹ สุรีย์ สุวรรณภาค, “บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ: ศึกษาจากนวนิยาย ในช่วง พ.ศ. 2444 ถึง พ.ศ. 2501,” (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรดม ประสานมิตร, 2529), 199.

⁹⁰ การแก้ไขและประกาศใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ทำให้ผู้หญิงมีสิทธิใน ครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วยการบัญญัติให้ภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายมีเพียงคนเดียวและมีสิทธิในการรับ มรดก อ้างถึงใน นันทิรา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูล สงคราม,” 56.

⁹¹ สามัคคีไทย (นามแฝง), “สิบสองก้าวของหญิงไทย,” ข่าวโคสนาการ, 6:1 (มกราคม 2486), 241 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 73.

หาครอบครัวเพื่อทำหน้าที่แม่บ้านไม่ให้ขาดตกบกพร่อง⁹² อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในช่วงทศวรรษ 2490 ได้เน้นเนื้อหาวิชาการมากขึ้น เนื้อหาทางการเรียนจึงไม่ได้ระบุในหลักสูตรการศึกษา มากเช่นเมื่อก่อน ทิศทางในการศึกษาของผู้หญิงนับตั้งแต่ พ.ศ. 2500 จึงเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจมากขึ้น

⁹² ปิยะพร จันวัน, “ทัศนนะของผู้หญิง ‘ผู้หญิงทำงาน’ ในสังคมไทย พ.ศ. 2500 – 2516,” 38.

บทที่ 3

การศึกษาของผู้หญิง: หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงไทย พ.ศ. 2500 - 2520

จากที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ถึงการจัดการศึกษาสมัยใหม่ของผู้หญิงในช่วงของการทำประเทศให้ทันสมัยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา บทนี้จะศึกษาต่อมายังพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงระหว่างปี พ.ศ. 2500 - 2520 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยตั้งแต่การรัฐประหารครั้งที่ 2 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในปี พ.ศ. 2501 ที่มุ่งนำแนวคิดทางการเมืองแบบตะวันตกมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์แวดล้อมของประเทศขณะนั้น ด้วยการรักษาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาไว้จึงเปรียบเสมือนเครื่องอำนวยความสะดวกในการสร้างประเทศให้ทันสมัยผ่านการพึ่งพาและแสวงหาความช่วยเหลือทางด้านเงินทุนจากสหรัฐฯ เพื่อพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะเงื่อนไขในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ รัฐบาลได้ลงทุนพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เป็นกลหลักสำคัญในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อปูทางให้เอกชนเข้ามาทำการลงทุนในประเทศ ประกอบกับนโยบายดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของสหประชาชาติอย่างธนาคารโลกส่งผลให้ประเทศสามารถพัฒนาทางเศรษฐกิจไปได้อย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตามมรดกจากการพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจไทยในระยะยาว จากแนวทางการนำของจอมพลถนอม กิตติขจรที่ทำการรัฐประหารตนเองและประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2517 ได้สร้างความไม่พอใจต่อประชาชนและนิสิตนักศึกษาเป็นอย่างมาก จึงนำไปสู่เหตุการณ์เรียกร้องทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอีกครั้งในช่วงปลายทศวรรษ 2510

การเปลี่ยนแปลงทิศทางการเมืองและเศรษฐกิจตลอด พ.ศ. 2500 - 2520 ส่งผลให้งานศึกษานี้จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงแนวคิดในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาตามแผนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพราะส่งผลอย่างยิ่งต่อการกำหนดสาระเนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาที่จะส่งเสริมให้ผู้หญิงมีความรู้และทักษะที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพการงานที่ทันสมัย ตลอดจนรูปแบบของสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงก็จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงเช่นเดียวกัน

3.1 บทบาทและสถานภาพทางสังคมของผู้หญิง

อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาของผู้หญิงที่เกิดขึ้นก่อนหน้า พ.ศ. 2500 ได้สร้างโอกาสทางการศึกษาและช่วยส่งเสริมให้ผู้หญิงมีความรู้และความสามารถอ่านออกเขียนได้มากขึ้น ดังจะเห็นผลได้จากภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างฉับพลันได้ส่งผลต่อบทบาทของผู้หญิงให้มีส่วนร่วมเข้าร่วมทางสังคมมากขึ้น ทั้งนี้ได้เกิดจากการที่ผู้หญิงได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและวุฒิในระดับอุดมศึกษาในจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกันทางการศึกษา จนนำไปสู่การจัดการศึกษาที่เริ่มแสดงให้เห็นความเท่าเทียมกันในช่วงปลายทศวรรษ 2490 และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงต่อเนื่องมาจนถึงต้น พ.ศ. 2500 ด้วยการสนับสนุนให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางการด้านเศรษฐกิจ และผลักดันให้ผู้หญิงได้รับโอกาสทางอาชีพที่ทันสมัยมากขึ้น โดยพิจารณาได้จากการจัดทำหลักสูตรการศึกษาฉบับใหม่ที่กำหนดให้มีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ

ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมโลกในช่วง พ.ศ. 2500 ส่งผลอย่างมากต่อการจัดการศึกษาในประเทศไทย เมื่อการศึกษาเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศ การพัฒนาศักยภาพของเด็กหญิงและผู้หญิงเองก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนานี้ ดังนั้นหลังจากการปฏิวัติจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้มีการปรับปรุงนโยบายการบริหารงานให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ จึงทำให้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่จัดทำขึ้นในปีเดียวกัน ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้หญิงมีแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพของตนเองทางการศึกษาให้ตรงตามความต้องการของรัฐ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ

3.2 แนวคิดในการจัดทำหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 และพุทธศักราช 2518

จากที่กล่าวมาแล้วในบทก่อนหน้าถึงบริบทในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ต่างมีส่วนกำหนดและส่งเสริมให้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงมีความแตกต่างจากของผู้ชายอย่างเห็นได้ชัดในบางวิชา อย่างไรก็ตามด้วยนโยบายความต้องการพัฒนาประเทศในสมัยของจอมพลป. พิบูลสงคราม ทำให้ไทยได้รับความช่วยเหลือทางการศึกษาจากประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมาและต่อเนื่องมาจนถึงการวางแผนให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งการกำหนดแนวคิดหรือนโยบายทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการแก้ไขหลักสูตรการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่าขอบเขตนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจในช่วงต้น พ.ศ. 2500 ของจอม

พลสุชต์มีความเหมาะสมต่อการจัดการศึกษาของผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากการรับเอาแนวนโยบายต่างประเทศในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กหญิงและเด็กชายอย่างเท่าเทียมกันทั้งวิชาเรียนและระดับการศึกษา ซึ่งได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาที่จัดทำขึ้นในช่วง พ.ศ. 2500 – 2520 โดยอยู่ภายใต้แนวนโยบายทางการศึกษาต่างๆ ดังนี้

3.2.1 นโยบายการศึกษาระหว่างประเทศ

จากการเข้าร่วมเป็นประเทศสมาชิกในองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO) การให้ความร่วมมือต่อนโยบายขององค์การป็นเรื่องในประเทศสมาชิกต้องยึดถือปฏิบัติ และจากผลการสัมมนาเรื่องการปฏิรูปทางการศึกษาที่กรุงนิวเดลีใน พ.ศ. 2502 ได้นำมติเมื่อ พ.ศ. 2501 ในการประชุมใหญ่ขององค์การศึกษาฯ สหประชาชาติครั้งที่ 10 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เชิญชวนให้ประเทศสมาชิกส่งเสริมและปรับปรุงการประถมศึกษา โดยให้ใช้มาตรการต่างๆ ที่เข้มงวดมากขึ้นต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาเล่าเรียนด้วยโอกาสที่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ให้อาศัยมูลฐานแห่งอายุ ความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ โดยให้เหมาะสมกับพัฒนาการของประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม¹²¹ โดยเฉพาะการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานรัฐจะต้อง “ใช้มาตรการในอันที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับให้เปล่าแก่เด็กทั้งชายและหญิงทั่วทุกคน และในกรณีที่เหมาะสมควรให้ยึดขยายอายุเด็กที่พึงได้รับการศึกษาภาคบังคับให้ยาวออกไป เพื่อให้เด็กทั้งชายและหญิงได้รับการศึกษาที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ทั้งในเมืองและชนบท”¹²²

จากความร่วมมือทางการศึกษาดังกล่าว ตลอดจนแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษาไทยขณะนั้นต่างสอดคล้องกันในความต้องการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปเป็น 7 ปี โดยยึดตามแผนการราจี (The Karachi Plan)¹²³ ซึ่งจะต้องขยายการประถมศึกษาให้ได้ภายใน 20 ปี

¹²¹ กระทรวงศึกษาธิการ, *งานพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เล่ม 3* (พระนคร: โครงการพัฒนาการศึกษา, 2504), 4.

¹²² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สบ.5.2.2.6/5 เรื่อง คณะกรรมการโครงการพัฒนาการศึกษาตามแผนการการาจี (พ.ศ. 2505).

¹²³ แผนการราจี (The Karachi Plan) เป็นแผนที่เกิดจากความมุ่งหมายของ UNESCO ในการพัฒนาและให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาแก่ประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชีย โดยเฉพาะการประถมศึกษาให้บังคับอย่างน้อยเป็นเวลา 7 ปี ให้ใช้กำหนดเวลา 20 ปี นับตั้งแต่เริ่มแผนในปี พ.ศ. 2503 จนถึงปี พ.ศ. 2525 โดยจะต้องพยายามให้เด็กซึ่งมีจำนวนประมาณ 20% ของมวลประชากรเข้าอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา อ้างจาก กระทรวงศึกษาธิการ, “โครงการพัฒนาการศึกษาตามแผนการการาจี” ใน *งานพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เล่ม 3* (พระนคร:

แต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เห็นว่าเป็นการนานเกินไป ประเทศไทยจะต้องทำให้ได้ภายใน 10 ปี (พ.ศ. 2504 – 2513)¹²⁴

นอกจากนโยบายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับและการขยายกำหนดการศึกษาภาคบังคับแล้ว ยังปรากฏถึงการให้สิทธิของสตรีอันควรจะได้รับในการศึกษา¹²⁵ ดังพิจารณาได้จากการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Declaration on the Elimination of Discrimination against Women) ขององค์การสหประชาชาติ แม้ว่าทางสหประชาชาติจะประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งมีมาตรการกำหนดให้หญิงและชายมีความเสมอภาคกันใน พ.ศ. 2499 แต่ในทางปฏิบัติพบว่าผู้หญิงในทุกสังคมทุกยุคยังคงไม่มีความเสมอภาคโดยสมบูรณ์และยังมีการเลือกปฏิบัติอยู่มากในหลายๆ ด้าน จึงจำเป็นต้องประกาศใช้ปฏิญญาฯ โดยสมัชชาแห่งชาติ ตามมติที่ 2263 (XXII) เพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมสภาพของผู้หญิงให้เป็นผลสำเร็จ โดยประกาศเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2510 เรียกร้องให้มีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กหญิงและผู้หญิงที่แต่งงานแล้วหรือยังไม่ได้แต่งงานมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชายในการเข้าถึงและโอกาสที่เท่าเทียมกันที่จะได้รับประโยชน์จากการศึกษาทุกระดับ ซึ่งรวมถึงการใช้หลักสูตรการศึกษา การทดสอบ ครูผู้สอน สถานที่และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน¹²⁶ ตลอดจนการแก้ไขกฎหมาย ประเพณีและการกระทำต่างๆ เพื่อให้

โครงการพัฒนาการศึกษา, 2504), 4 – 12 อ้างถึงใน วันทนา เลิศสินไทย, “นโยบายการจัดการศึกษาและการขยายการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย พ.ศ. 2503 – 2520,” (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523) 78.

¹²⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สบ.5.2.2.6/1 เรื่อง การประชุมเรื่อง “การขยายการศึกษาภาคบังคับ” (พ.ศ. 2505).

¹²⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สบ.5.2.2.6/4 เรื่อง การขยายการศึกษาภาคบังคับตามแผนการการารจี (พ.ศ. 2505).

¹²⁶ สหประชาชาติ, “มาตราที่ 9 ใน ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Declaration on the Elimination of Discrimination against Women),” <http://www.un-documents.net/a22r2263.htm> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560)

หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับชาย อีกทั้งให้มีการเผยแพร่ข้อเท็จจริงและความรู้เพื่อขจัดคติที่ว่าหญิงมีฐานะและความสามารถด้อยกว่าชาย¹²⁷

จากนโยบายทางการศึกษาระหว่างประเทศที่ได้กำหนดแนวทางและแบบแผนเพื่อให้ประเทศสมาชิกต่างยึดถือปฏิบัติและขับเคลื่อนนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกันและเร่งรัดให้รัฐบาลไทยต้องรับเอานโยบายต่างๆ มาปรับใช้ ซึ่งถือได้ว่าส่งผลอย่างสำคัญต่อทัศนคติที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับของเด็กหญิงให้เท่าเทียมกับเด็กชายได้มากขึ้นกว่าช่วงก่อนหน้า ดังจะเห็นได้จากการปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติให้มีความสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาระหว่างประเทศ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ไขหลักสูตรการศึกษา เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย

3.2.2 นโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - 2519

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชาติในทศวรรษ 2500 สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับไทยภายใต้บรรยากาศของสงครามเย็น รวมถึงเป้าหมายทางการเมืองที่มุ่งสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ตามนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ โดยในอาศัยเป้าหมายทางเศรษฐกิจอีกต่อหนึ่ง ทำให้รูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจได้มีความสอดคล้องกับการบริหารส่วนต่างๆ มากขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายของการพัฒนา รัฐบาลจึงได้ปรับเปลี่ยนและเพิ่มบทบาทหน้าที่ของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติตามคำแนะนำของธนาคารโลก (World Bank) ในปี พ.ศ. 2502 ให้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก และยื่นข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลไทยในการกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาการศึกษา ให้การดำเนินงานเป็นอำนาจและหน้าที่ของสภาการศึกษาแห่งชาติในการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ¹²⁸ ที่มีเป้าประสงค์แตกต่างออกไปตามแต่ละช่วงเวลา

เมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) พบว่ารัฐได้ประสานนโยบายพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน โดยแบ่งนโยบายการศึกษาออกเป็น 2 ระยะตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ในระยะแรกจะให้การส่งเสริม

¹²⁷ จิตติมา พรอรุณ, “การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489 – 2519,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 130.

¹²⁸ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ คือ แผนพัฒนาการศึกษาที่รวมอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเนื้อหาสำคัญจะแตกต่างจากแผนการศึกษาแห่งชาติที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในระยะยาว

อาชีวศึกษาเป็นพิเศษ เพื่อฝึกฝนผู้ที่จะประกอบอาชีพให้มีความชำนาญในทางปฏิบัติงาน¹²⁹ และสอดคล้องกับความต้องการบุคลากรในภาคอุตสาหกรรมที่มากขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ขณะที่ระยะที่สองให้ความสำคัญกับการศึกษาเบื้องต้น เพื่อให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาโดยทั่วถึง โดยรัฐจะพยายามปรับปรุงและขยายการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 – ป.4) และเพิ่มระดับการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี ให้ทั่วประเทศ¹³⁰ เพื่อเพิ่มอัตราส่วนของประชากรในวัยการศึกษาภาคบังคับให้อ่านออกเขียนได้ ทั้งนี้การสร้างแรงงานระดับกลางจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาให้นักเรียนสามารถสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาด้วยการขยายโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายทั่วประเทศ เพื่อให้ประเทศมีกำลังคนที่มีความพร้อมทางคุณภาพและปริมาณในระดับต่างๆ และแต่ละแขนงอย่างเพียงพอผ่านงบประมาณลงทุนทางการศึกษาจากต่างประเทศ และยังคงต่อเนื่องจนถึงการวางนโยบายการศึกษาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) ด้วยความพยายามขยายการศึกษาให้อัตราส่วนของนักเรียนมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น และจัดดูการศึกษาด้านคุณภาพในส่วนภูมิภาคให้ใกล้เคียงกับส่วนกลางมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการกำลังคนระดับกลางให้มีเทคนิคและความรู้ในสาขาต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งถือเป็นตลาดแรงงานที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางเศรษฐกิจ

แม้ว่าการวางแผนพัฒนาการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 2 แต่การระบุถึงความสำคัญของการศึกษาอย่างจริงจังได้เริ่มในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) โดยกำหนดเป็น “แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ” เพื่อให้ผลของการจัดศึกษาทุกระดับดีขึ้น จึงมุ่งแก้ไขปัญหาทางคุณภาพและประสิทธิภาพ รวมถึงอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะดำเนินการจากนโยบายการศึกษาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 2 ให้สอดคล้องกับความต้องการของระบบเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ด้วยปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นอัตราประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้จำนวนนักเรียนและผู้ที่จะประสงค์จะได้รับการศึกษาทุกระดับจึงเพิ่มทวีขึ้นเป็นจำนวนมากทุกปี ราคาผลิตผลทางการเกษตรตกต่ำในตลาดโลก

¹²⁹ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 1) พ.ศ. 2504 – 2506.”

¹³⁰ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 2) พ.ศ. 2507 – 2509,”

http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5806 (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

หรือภาวะการว่างงานของนักศึกษาในฐานะแรงงานระดับสูงภายหลังจากสำเร็จการศึกษา ซึ่งมีแนวโน้มที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการที่รัฐบาลไม่สามารถทำให้เศรษฐกิจเติบโตได้ทันจากการวางแผนการศึกษาที่พยากรณ์คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ตลอดจนเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้รัฐบาลตระหนักถึงการกำหนดนโยบายและปรับปรุงการศึกษาให้คำนึงถึงความรู้อันมีขีดขอบต่อสังคมและความมั่นคงปลอดภัยที่จะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จากปัญหาต่างๆ ทำให้รัฐต้องขยายและปรับปรุงการประถมศึกษาภาคบังคับให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรในวัยเรียนและเน้นหนักกับการขยายการศึกษาระดับมัธยมให้มีทุกอำเภอและต่อเนื่องถึงอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความต้องการคนระดับกลางและระดับสูง พร้อมทั้งส่งเสริมความเสมอภาคในการศึกษาด้วยการปรับปรุงและขยายการศึกษาในส่วนภูมิภาคเร่งรัดให้การศึกษที่เหมาะสมแก่ประชาชนตามท้องถิ่น

ขณะเดียวกันรัฐได้เริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการสนับสนุนผู้หญิงในเรื่องการศึกษา โดยระบุไว้ว่าเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไข แต่ไม่ได้มีการแยกออกมาเป็นหัวข้อเฉพาะ และถึงแม้ว่าในช่วงระยะดำเนินการของแผนพัฒนาการศึกษาฉบับนี้จะอยู่ในขณะที่สหประชาชาติได้ประกาศ “ทศวรรษแห่งสตรี” (Decade for Women) ในปี พ.ศ. 2518 ก็ตาม เพราะไม่มีการวางแผนแก้ปัญหาการศึกษาของผู้หญิงอย่างจริงจัง จึงทำให้การดำเนินงานยังคงดำเนินไปด้วยวิธีการเช่นเดิม

3.2.3 แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 และ 2512

เมื่อการวางนโยบายทางการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จึงจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาและควบคุมวงโครงการศึกษาให้เป็นโครงการถาวร¹³¹ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้แผนการศึกษาฉบับนี้ใช้คำว่า “แห่งชาติ” เพราะเกิดจากการรวบรวมคณะกรรมการที่เป็นบุคลากรจากหลายอาชีพจำนวน 77 คน ปรากฏว่ามีผู้หญิงที่ดำรงตำแหน่งสำคัญของประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน

¹³¹ ศิริธร ทัดติ และพุดิสาร์ อัครกะพู, *รวมนโยบายการศึกษาของรัฐ ปี 2475 - 2535* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการของระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษา กองสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542), 28.

ด้วย¹³² และประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2504 โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2504 เป็นต้นไป และให้จัดการศึกษาตามความมุ่งหมายของแผน¹³³ ดังนี้

1. รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพ เพื่อเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความนับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ
2. กุลบุตรกุลธิดาพึงได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 15 ปีบริบูรณ์เป็นอย่างน้อย
3. กุลบุตรกุลธิดาพึงชวนหาความรู้และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์แก่การงานของตนสืบไปในภายหน้า
4. ในการจัดการศึกษานั้นให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มี
 - ก. จริยศึกษา ให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีหิริโอตตปละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว
 - ข. พลศึกษา ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิตใจกับทั้งมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
 - ค. พุทธิศึกษา ให้มีความรู้วิชาการ ปัญญาเพื่อการดำรงชีวิตโดยทั่วไป
 - ง. หัตถศึกษา ให้มีกิจนิสัยและความขยันหมั่นเพียรในการใช้มือปฏิบัติงานเพื่อเป็นรากฐานการประกอบสัมมาอาชีพ

การจะให้เด็กหญิงและเด็กชายได้อยู่ในระบบให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา เพื่อการประกอบอาชีพตามความรู้ที่เหมาะสมเมื่อจบการศึกษา จึงมีการระบุขยายอายุทางการศึกษามาฉบับบังคับไว้ในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติประถมศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2505 ว่า “เด็กทุกคนที่มีอายุ

¹³² คลังสารสนเทศสถานิติบัญญัติ, “การประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ” รัฐสภาสาร 7, ฉ.14 (ตุลาคม 2502): 128 - 130

<http://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/viewer.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

¹³³ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศ เรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2503/A/086/1.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

อย่างเข้าปีที่แปด ต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนมีอายุย่างเข้าปีที่สิบห้า ...”¹³⁴ ให้สอดคล้องกับสายสามัญระดับประถมศึกษาที่เพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 7 ชั้น¹³⁵ ทำให้สามารถขยายการศึกษาภาคบังคับให้สอดคล้องกับความต้องการสร้างศักยภาพให้กับแรงงานของประเทศในอนาคต¹³⁶ ทั้งนี้ด้วยระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จำลองจากแนวคิดของโรงเรียนทั่วไปของสหรัฐอเมริกาที่เชื่อว่าการพัฒนาของการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไปเป็นสิทธิมนุษยชนสากล ตลอดจนการยอมรับและการวางแผนได้มองว่าเด็กทุกคนควรได้รับความรู้และประสบการณ์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองในการทำงานในอนาคต ทำให้เป้าหมายของการศึกษาได้เชื่อมโยงกับการฝึกฝนเพื่อการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามปัญหาของการจัดการศึกษาตามจริงที่เกิดขึ้นพบว่าเจอปัญหากระบวนการศึกษาไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงโอกาสในทางการศึกษาของเด็กไม่ได้รับความเสมอภาค อันเกิดจากการระบบการศึกษาภาคบังคับที่กระจุกอยู่ตามเมืองที่จะให้เด็กได้รับความเสมอภาคทางการศึกษาของผู้มีรายได้ต่ำและอยู่ท้องถิ่นนั้นน้อยมาก ทำให้ระบบการศึกษาภาคบังคับส่วนมากเด็กมาจากครอบครัวที่มีฐานะดีและอยู่ในเมือง¹³⁷ ในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.

¹³⁴ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติประถมศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2505,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2505/A/067/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

¹³⁵ แบ่งเป็นประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น (ป.1 – 2 – 3 – 4) และตอนปลาย 3 ชั้น (ป.5 – 6 – 7) ระดับมัธยมศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น แบ่งออกเป็น 2 สาย ได้แก่ สายสามัญ 3 ชั้น และสายอาชีพ มี 1 – 3 ชั้น ส่วนประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งออกเป็น 2 สาย ได้แก่ สายสามัญ 2 ชั้น และสายอาชีพมี 1 – 3 สำหรับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาวิชาการชั้นสูง และอุดมศึกษา อ้างถึงใน “ประกาศ เรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503.”

¹³⁶ ทั้งนี้ด้วยระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จำลองจากแนวคิดของโรงเรียนทั่วไปของสหรัฐอเมริกาที่เชื่อว่าการพัฒนาของการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไปเป็นสิทธิมนุษยชนสากล ตลอดจนการยอมรับและการวางแผนได้มองว่าเด็กทุกคนควรได้รับความรู้และประสบการณ์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองในการทำงานในอนาคต ทำให้เป้าหมายของการศึกษาได้เชื่อมโยงกับการฝึกฝนเพื่อการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ อ้างถึงใน Keith Watson, *Educational development in Thailand* (Hong Kong: Heinemann Asia, 1980), 137.

¹³⁷ กระทรวงศึกษาธิการ, *200 ปี ของการศึกษาไทย* (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2526), 160.

2512) รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรได้ให้คณะบุคคลหรือเอกชนได้มีส่วนร่วมในการให้การศึกษาแก่ กุลบุตรกุลธิดาในระดับชั้นอุดมศึกษาได้ด้วย¹³⁸ เพื่อให้เกิดการรองรับนักเรียนจากระดับสามัญศึกษา ให้มีที่เรียนเพียงพอตามความต้องการอันจำเป็นของท้องถิ่นและตลาดแรงงาน ในขณะที่เดียวกันการ วางแผนเพื่อแก้ปัญหาโรงเรียนมัธยมศึกษา รัฐบาลไทยได้ทำการทดลองโครงการเกี่ยวกับโรงเรียน มัธยมแบบประสม¹³⁹ ด้วยเหตุจากการเติบโตของการขยายตัวทางเทคโนโลยีอุตสาหกรรม โครงการ ดังกล่าวจึงมีความสำคัญมากในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) และคาบเกี่ยวมาจนถึงช่วงแรกของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) เพื่อ ปรับปรุงคุณภาพของการมัธยมศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของ ประเทศ โดยให้นักเรียนมีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ในปี พ.ศ. 2503 จึงมีการ จัดให้โรงเรียนสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา เป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมถาวรโรงเรียนแรกและ ประสบความสำเร็จ จึงนำไปสู่แผนการขยายโรงเรียนมัธยมแบบประสมให้มากขึ้นในแผนต่อไป ผล จากการจัดโรงเรียนมัธยมแบบประสมของโรงเรียนสุรนารีพบว่าในส่วนของเด็กหญิงที่จบการศึกษาไป แล้วไม่เกิน 2 ปีก็มีครอบครัวและปรากฏว่าเป็นแม่บ้านได้ดีกว่าเด็กที่จบจากโรงเรียนมัธยมธรรมดา และนักเรียนส่วนมากมักจะเลือกวิชาอาชีพที่ครอบครัวทำอยู่แล้ว¹⁴⁰

อาจกล่าวได้ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2503 – 2520 ภายใต้อาณัติความร่วมมือระหว่างรัฐกับ นโยบายระหว่างประเทศจะสามารถช่วยขยายการศึกษาทางด้านปริมาณได้ด้วยการเกณฑ์เด็กเข้าสู่ ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เพิ่มขึ้น รวมถึงการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาด้วยการแก้ไขและ ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาให้ผู้เรียนได้ศึกษาสาระที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับการการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทันสมัย โดยเฉพาะเมื่อเด็กหญิงได้รับโอกาสเข้าเรียนมากขึ้น

¹³⁸ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศ เรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2512/A/006/1.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

¹³⁹ โรงเรียนมัธยมศึกษาแบบประสมมาจากแนวคิดในการแก้ไขปัญหาการออก กลางคันและขาดเรียนกันบ่อย โดยคณะผู้เชี่ยวชาญจาก UNESCO สันนิษฐานว่าเป็นเพราะหลักสูตร และการสอนโรงเรียนประถมและมัธยมขณะนั้นไม่ยืดหยุ่นพอ อ้างถึงใน สำนักงานกฤษฎีกา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, กองแผนงานการศึกษา, *รายงานติดตามและประเมินผล โครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนมัธยมแบบประสม 2510 – 2516* (กรุงเทพฯ: 2517), 2.

¹⁴⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สบ.5.2.2.5/1 เรื่อง เชิญประชุมกรรมการอำนวยการ โครงการจัดโรงเรียนมัธยมแบบประสม (พ.ศ. 2507).

แม้ว่าโอกาสในการออกกลางคันของเด็กหญิงจะยังมีอยู่ การปรับเนื้อหาวิชาในหลักสูตรการศึกษาทำให้เด็กหญิงมีความรู้ที่เพียงพอต่อการนำไปประกอบอาชีพได้ อย่างไรก็ตามการกำหนดทิศทางการศึกษาของเด็กหญิงยังคงให้เห็นความแตกต่างของปลายทางในทางการศึกษาอยู่

3.3 หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 และ 2518

ภายหลังการรับเอาแนวคิดและนโยบายทางการศึกษาระหว่างประเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการศึกษา นอกจากความสำคัญในการให้ประชากรในวัยเรียนได้เข้าเรียนตามการบังคับใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยให้ความสำคัญต่อปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้มีโครงสร้างและเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกัน เพื่อหวังให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่องระหว่างระดับชั้น และจะส่งผลต่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาต้องอาศัยบริบทการพัฒนาแวดล้อมทางสังคมในการปรับปรุงแก้ไข จึงมีหลักสูตรการศึกษาที่ได้รับการปรับปรุงและประกาศใช้ ดังนี้

3.3.1 โครงสร้างและหลักการของหลักสูตรการศึกษา

ความสำคัญของการขยายการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ในช่วง พ.ศ. 2500 – 2520 ได้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขึ้นสองครั้ง โดยมีโครงสร้างและหลักการที่แตกต่างกันตามบริบทในการแก้ไขดังต่อไปนี้

3.3.1.1 หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503

แม้ว่ารูปแบบและหลักการในภาพรวมของการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 ไม่ได้มีความแตกต่างจากการผนวกแนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจเข้ากับการจัดการศึกษาในช่วงก่อนหน้ามากเท่าไรนัก แต่ด้วยแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 ได้กำหนดไว้ ให้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรการศึกษาจากแบบเดิมให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศมากกว่า ประกอบด้วย

1. หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503
2. หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503

เมื่อพิจารณาตามการวางนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนจะได้ศึกษาในระดับประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี และประโยคประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมตามพัฒนาการและคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญต่อการสร้างเสริมการเรียนรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตประจำวันและดำรงตนเป็นพลเมืองดีของชาติในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการฝึกหัดทักษะพื้นฐานอาชีพ เมื่อจบการศึกษาผู้เรียนจะสามารถเข้าสู่อาชีพได้

3. หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503

4. หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503

การประโยคมัศึกษายังคงแบ่งสายสามัญและสายอาชีพตามนโยบายการศึกษาก่อนหน้า โดยกำหนดเวลาเรียนของประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และต่อเนื่องในระดับประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายกำหนดเวลาเรียนสำหรับสายสามัญ 2 ปีและสายอาชีพ 3 ปี จึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนในระดับประโยคมัธยมศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาทั่วไป และในขณะเดียวกันได้มีความรู้และทักษะเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ

3.3.1.2 หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518

ในช่วงเวลาของการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 การเติบโตทางเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการหลั่งไหลของผู้คนที่ต่างเดินทางเข้าสู่เมืองใหญ่ๆ เพื่อหางานและช่องทางทำงานที่มีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อันนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย การขาดแคลนโรงเรียน ความต้องการทางด้านการขนส่งและอัตราอาชญากรรมที่สูงขึ้น รวมถึงจำนวนของปัญญาชนที่ว่างงาน¹⁴¹ ตลอดจนการรัฐประหารรัฐบาลตัวเองของจอมพลถนอมในปี พ.ศ. 2514 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ได้ก่อให้เกิดการเรียกร้องของนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชน อันนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรงเมื่อวันที่ 14 – 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การจัดทำหลักสูตรการศึกษาที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าวได้มีทิศทางที่แสดงให้เห็นถึงนโยบายที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางสังคมในสังคมไทยผ่านการศึกษาและทัศนคติที่แตกหักและเป็น

¹⁴¹ ทักษ์ เฉลิมเกียรติ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), 391.

อันตราย¹⁴² ดังจะเห็นได้จากคำสั่งการประกาศใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายว่า

เพื่ออนุวัติให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และเพื่อฝึกฝนอบรมเยาวชนไทยให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และวัฒนธรรม อันจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและ “การดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย”(เน้นโดยผู้เขียน)¹⁴³

การแก้ไขปัญหาทางการศึกษาที่มาจากข้อเรียกร้องทางการเมือง ประกอบกับข้อมูลจากการวิจัยและการสอบถามความคิดเห็นของนักการศึกษาและประชาชนต่างอาชีพมาประกอบการพิจารณา โดยมีสถาบันทางการศึกษาเฉพาะด้านเข้ามามีบทบาทในการออกแบบหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับเนื้อหาเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและให้ได้หลักสูตรการศึกษาตามความต้องการของมวลชน¹⁴⁴ ได้แก่ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ออกแบบรายวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากรและโรงเรียนช่างศิลป์กรมศิลปากรออกแบบรายวิชาศิลปศึกษา¹⁴⁵ ส่งผลให้การจัดทำและประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ได้กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการศึกษาให้เน้นหลักความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาในท้องถิ่น จึงนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแก้ไขและประกาศใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 แทนหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 ซึ่งถือเป็นความพยายามในการปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีสมรรถภาพตามเป้าหมายของหลักสูตรแทนการให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาวิชาเหมือนหลักสูตรฉบับก่อนๆ¹⁴⁶ และจัดเนื้อหาการเรียนการสอนให้เน้น

¹⁴² Keith Watson, Educational development in Thailand, 141.

¹⁴³ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518,” คำสั่ง <http://lib.obec.go.th/e-book/100446/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่หมวดวิชาชีพ ประเภทวิชาศิลปะ ใน เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁶ ณรงค์ คงกิจ, “พัฒนาการของหลักสูตรมัธยมศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2527,” (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), 139.

ความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพทางสังคมตลอดจนการฝึกฝนอบรมผู้เรียนให้มีทักษะ เจนตคติ และ วัฒนธรรมที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ และสามารถหาความรู้เพิ่มเติมให้ดำรงชีวิตในสังคมไทย¹⁴⁷ อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในรายวิชาต่างๆ ให้มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ตลอดจนสามารถสร้าง คนที่มีคุณภาพสนองความต้องการของสังคม ทำให้การวางแผนและประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลายฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2518 ซึ่งยังคงมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะ โดยเฉพาะมีพื้นฐาน ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพียงพอแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการใฝ่หา ความรู้และฝึกหัดทักษะให้รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักตัดสินใจได้อย่างถูกต้องมีเหตุผล รู้จักใช้เวลาให้เป็น ประโยชน์และให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ขณะเดียวกันยังสามารถพิจารณาได้ว่าการจัดการศึกษามีบทบาท ต่อการควบคุมไม่ให้เกิดความวุ่นวายและความรุนแรงในสังคมด้วยการกำหนดให้จุดมุ่งหมายของ หลักสูตรการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกัน โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงมีการปรับแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ขณะนั้น เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงการเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม รู้จักสิทธิและหน้าที่ และรู้จัก แก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ตลอดจนมีทักษะในการเสริมสร้างความเป็นธรรมและความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมประชาธิปไตย อีกทั้งให้เห็นคุณค่าและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมไทย¹⁴⁸

3.3.2 วิชาพื้นฐานทั่วไป

เนื่องจากแนวคิดในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงต้องมีการปรับปรุงหลักสูตร การศึกษาให้มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อและในขณะเดียวกันก็จำเป็น จะต้องปูพื้นฐานให้กับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อไปได้ด้วย จึงการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 ได้จัดหมวดวิชาดังนี้

¹⁴⁷ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518.”

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน.

ตารางที่ 3.1 หมวดวิชาในหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 และ 2518

หมวดวิชา	หลักสูตรการศึกษา						2518
	2503						
	ประโยคประถมศึกษาตอนต้น	ประโยคประถมศึกษาตอนปลาย	ประโยคประถมศึกษาตอนต้น	ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย*	มัธยมศึกษาตอนปลาย		
ภาษาไทย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
ภาษาอังกฤษ	(สำหรับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย)		✓	✓	✓	✓	
สังคมศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
วิทยาศาสตร์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
คณิตศาสตร์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
พลานามัย	✓	✓	✓	-	✓	✓	
ศิลปะศึกษา	✓	✓	✓	-	✓	✓	
กิจกรรมพิเศษ	(เฉพาะประโยคประถมศึกษาตอนต้น)		✓	-	✓	✓	
หัตถศึกษา	(สำหรับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย)		-	-	-	-	
ศิลปปฏิบัติ	-	-	✓	-	-	-	
วิชาภาษาต่างประเทศ	-	-	-	✓	✓	✓	
วิชาศิลปะหรือการช่าง	-	-	-	✓	✓	-	
วิชาพาณิชยศาสตร์	-	-	-	✓	✓	-	
วิชาการเลขานุการ	-	-	-	✓	✓	-	
วิชาชีพ	-	-	-	✓	✓	✓	
วิชาอื่น	-	-	-	-	-	✓	

หมายเหตุ: หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 ได้มีการแบ่งแผนกออกเป็น 3 แผนก ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ก ตารางที่ ก.3

เมื่อพิจารณาจากการจัดหมวดวิชาข้างต้นพบว่าในหลักสูตร
 ประโยคประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายไม่ได้มีความแตกต่างจากหลักสูตรประโยคประถมศึกษา
 พุทธศักราช 2491 มากนัก โดยรัฐยังคงความสำคัญต่อการจัดการเรียนสอนของผู้เรียนในวัย
 ประถมศึกษาให้ได้รับความรู้เบื้องต้นที่และต่อเนื่องตลอดการบังคับเรียนถึงอายุ 15 ปี จึงทำให้
 หลักสูตรการศึกษาต้องมีเนื้อหาที่กว้างด้วยการกำหนดให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับวัย
 และเชื่อมโยงเนื้อหาให้เข้ากับรูปแบบความจำเป็นต่อการใช้ชีวิตมากขึ้นอย่างวิชาภาษาไทย
 คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมและพลานามัย เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะทางภาษา ความสามารถทาง
 คณิตศาสตร์เบื้องต้นที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลต่อการเข้าใจหลักการ
 และการหาความเป็นเหตุผลอย่างง่ายในทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนความเข้าใจพื้นฐาน
 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อระบบการปกครองและหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยให้คำนึงถึงสิทธิ
 และหน้าที่ตามหลักพลเมือง ซึ่งรวมไปถึงการดูแลรักษาและป้องกันร่างกายให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทาง
 ภายและจิตใจของตนเองและชุมชนในทางที่เหมาะสม แต่หากพิจารณาไปถึงการกำหนดเนื้อหาใน
 บางวิชาพบว่ายังคงไว้ซึ่งข้อจำกัดในความแตกต่างของการเติบโตและพัฒนาการระหว่างเพศเอาไว้
 ได้แก่ วิชาพลานามัย ได้กำหนดการออกกำลังกายตามประเภทกีฬาต่างๆ ในระดับประถมปีที่ 3 – 4 ให้
 พิจารณาเลือกเล่นให้เหมาะสมกับเพศ วัย สภาพและประเพณีของท้องถิ่น หรือการกำหนดให้มี
 กิจกรรมการลูกเสือ อนุภาษาด หรือกิจกรรมพิเศษอื่นๆ นอกเวลาเรียนที่กำหนดไว้อย่างน้อยสัปดาห์
 ละ 1 ชั่วโมง ซึ่งยังคงแสดงให้เห็นการกำหนดความแตกต่างของวิชาเรียนระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย

3.3.3 วิชาของผู้หญิง

แม้ว่าหลักสูตรการศึกษาในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 จะมีการกำหนดแบ่งแยกเนื้อหา
 และหลักสูตรการศึกษาให้เป็นของผู้หญิงโดยเฉพาะ แต่สำหรับหลักสูตรการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2500
 เป็นต้นมาได้จัดเนื้อหาให้เด็กหญิงและเด็กชายได้เรียนร่วมหลักสูตรการศึกษาเดียวกัน จึงไม่ปรากฏ
 รายวิชาที่มีการระบุให้เด็กหญิงได้เรียนโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามในหลักสูตรการศึกษาในปี พ.ศ. 2500
 – 2520 ได้แสดงให้เห็นว่ามีบางรายวิชาสอดคล้องกับการส่งเสริมบทบาทและหน้าที่ของ
 ผู้หญิงด้วยความรู้สมัย เพื่อให้ผู้หญิงได้รับความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตประจำวันและสนับสนุนให้
 ผู้หญิงมีทักษะที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ โดยมีรายวิชาดังต่อไปนี้

3.3.3.1 แขนงวิชาคหกรรมศาสตร์

อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาโครงสร้างและหลักการทางการศึกษาให้มีความทันสมัยสอดคล้องไปกับการเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมโลก ทำให้การศึกษาของไทยต้องปรับตัว

ให้สอดคล้องกับพัฒนาการดังกล่าวให้มากขึ้นด้วยการอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เข้ามามีบทบาททางการศึกษามากขึ้น นอกเหนือจากวิชาวิทยาศาสตร์ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาให้เท่าทันโลกอยู่เสมอ จะพบว่าการให้ความสำคัญต่อความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพก็ถือเป็นศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ที่ได้ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในการรักษาสมรรถภาพทางร่างกายภายในและภายนอกด้วยรายวิชาพลศึกษาและสุขศึกษา หรือวิชาวิทยาศาสตร์เบื้องต้นที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจหลักการทำงานของร่างกายในส่วนต่างๆ และการบำรุงปฏิบัติรักษาร่างกายอย่างถูกวิธีให้ปราศจากโรคภัยและปลอดภัยจากภัยอันตราย อย่างไรก็ตามการให้ความรู้ทางสุขภาพดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าไรนัก แม้ว่าจะสามารถเข้าศึกษาในระดับภาคบังคับได้แต่ก็ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูง ซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่ผู้เรียนจะได้รับการเรียนการสอนเนื้อหาที่เน้นความรู้ทางวิชาการและหลักการปฏิบัติอย่างละเอียด โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพในร่างกายจากรูปแบบอาหารการกิน จึงทำให้ประชาชนส่วนมากประสบกับปัญหาการกินที่ยังไม่ถูกหลักวิชา อันส่งผลให้ร่างกายและสติปัญญาเจริญไม่เต็มที่และเป็นโรคอันเกิดจากการกินไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการกินอย่างมากมาย¹⁴⁹ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อไปยังปัญหาอื่นๆ เช่น ภาวะร่างกายอ่อนแอ ทำให้ไม่สามารถทำงานหารายได้ให้กับครอบครัวได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศต่อไปได้

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวรัฐจึงได้อาศัยนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับในช่วงต้นทศวรรษ 2500 กำหนดให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและได้รับการส่งเสริมพละนามัยด้วยความรู้ทางวิชาการและหลักปฏิบัติใช้อย่างถูกต้อง เพื่อให้การเร่งรัดที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำขวัญที่ว่า “ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคคา พาให้สุขสมบูรณ์”¹⁵⁰ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงเวลาดังกล่าวพบว่าวัฒนธรรมการกินมีการเปลี่ยนแปลงและทางเลือกในการบริโภคที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้หลักสูตรการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2500 – 2520 ได้ออกแบบรายวิชาโภชนาการ ในแขนงคหกรรมศาสตร์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการออกแบบเนื้อหาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง¹⁵¹ เพื่อให้ผู้เรียนทั้งหญิงและชายมีทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพและสนใจสุขภาพของตนเองและ

¹⁴⁹ คณะกรรมการสาขาโภชนศาสตร์ กรมการฝึกหัดครู, *ตำราโภชนาการ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (พ.ร.น.คร.: กรม, 2514), คำขวัญของอธิบดีกรมอนามัย (10).

¹⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, คำขวัญของอธิบดีกรมอนามัย (9).

¹⁵¹ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการออกแบบตำราเรียนมีดังนี้ โรงพยาบาลหญิง คณะสาธารณสุขศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ กองโภชนาการ โครงการพัฒนาการอนามัย กรมอนามัย กอง

ส่วนรวม ในแต่ละระดับชั้นได้มีการกำหนดเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไปตามการเติบโตและยึดหลักการพัฒนาของร่างกาย เช่น ในระดับประถมศึกษา ความต้องการทางร่างกายของเด็กในวัยนี้เป็นช่วงที่ต้องให้ความสำคัญกับอาหารที่ช่วยให้เจริญเติบโต ในขณะที่ระดับมัธยมศึกษา มีความจำเป็นที่จะต้องมิวิชาโภชนาการ เพราะอยู่ในวัยที่กำลังสนใจในร่างกายที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างของตน ซึ่งมีผลต่อความต้องการอาหารของร่างกายมากและมีความโน้มเอียงที่จะสร้างนิสัยการกินต่างๆ ตามสังคมนิยม ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ทางโภชนาการ เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการบริโภคไปสร้างความเจริญทางสมอง

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงหลักการดูแลตนเองพบว่ารายวิชาโภชนาการได้มีการให้ความสำคัญกับทั้งเด็กหญิงและเด็กชายที่จะเติบโตไปมีบทบาทและหน้าที่ของการเป็นพ่อและแม่ โดยผู้ชายจะเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร บุตรจะแข็งแรงก็ต้องได้กำเนิดจากพ่อที่แข็งแรงและนำเสนอเนื้อหาและภาพบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะผู้ช่วยดูแลและรักษาอนามัย ไม่ว่าจะในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้หญิงมีร่างกายในภาวะพิเศษจึงจะต้องอาศัยความรู้ทางโภชนาการที่ถูกต้องเป็นอย่างมาก ได้แก่ อาหารหญิงมีครรภ์และแม่ลูกอ่อน อาหารสำหรับทารกในระยะหนึ่งปีแรกเกิดและเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้คีติความเชื่อเดิม ซึ่งจะทำให้ผู้หญิงและทารกมีสุขภาพร่างกายที่อ่อนแอ เช่น การให้กินแต่ข้าวกับเกลือภายหลังคลอดบุตร เพราะเชื่อว่าการกินอาหารอื่นๆ จะให้โทษแก่ร่างกาย ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผิดและอาจจะให้โทษถึงกับทำให้เสียชีวิตได้¹⁵² ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่บอกเล่าต่อๆ กันมา โดยไม่มีหลักการทางวิทยาศาสตร์ในการให้เหตุผลในด้านวิชาการที่ดีจะทำให้ร่างกายได้รับโทษจากความเชื่อดังกล่าวได้ ผู้หญิงจึงจำเป็นต้องมีความรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งส่วนมากจะเป็นความรู้ที่ทันสมัยขัดความกับเชื่อเดิมแต่สามารถพิสูจน์และได้รับการตรวจสอบแล้ว หรือแม้แต่การให้เด็กทารกและก่อนถึงวัยเรียนได้ทานอาหารที่มีประโยชน์จะสามารถช่วยลดอัตราการตายของทารกและเด็กก่อนวัยเรียนจากการติดเชื้อโรคได้

สงเคราะห์แม่และเด็ก กรมอนามัย ผู้เชี่ยวชาญทางโภชนาการ FAO กรรมการสาขาโภชนาการทารกและเด็กก่อนวัยเรียน

¹⁵² คณะกรรมการสาขาโภชนศาสตร์ กรมการฝึกหัดครู, ตำราโภชนาการ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3, 31.

นอกจากนี้การออกไปทำงานนอกบ้านของผู้หญิง จึงไม่สะดวกที่จะให้แม่บุตรได้ส่งผลต่อการเลี้ยงดูทารก เช่น การให้น้ำนมแม่ลดลงและใช้ “นมผสม” หรือนมวัวที่เตรียมขึ้นตามสูตรที่ใช้กันทั่วไป¹⁵³ หรือแม้แต่การเลี้ยงดูเด็กในช่วงอายุก่อนวัยเรียนมักจะอยู่ในความดูแลของผู้อื่น เนื่องจากมารดาต้องกลับไปทำงาน ซึ่งอาจมีส่วนทำให้เด็กขาดสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายและการสร้างนิสัยการกินที่ดีให้กับเด็ก สิ่งเหล่านี้จะบรรลุลผลได้ก็ต่อเมื่อมารดารู้เรื่องอาหารการกินของเด็กเป็นอย่างดีและใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์แก่บุตรของตนในชีวิตประจำวัน¹⁵⁴ และหน้าที่ในการดูแลและประกอบอาหารการกินสำหรับสมาชิกภายในครอบครัว ได้แก่ อาหารสำหรับเด็กวัยเข้าโรงเรียนและวัยหนุ่มสาว อาหารผู้สูงอายุ การเลือกอาหารสำหรับครอบครัว หลักการเตรียมอาหาร การสุขาภิบาลอาหาร การเปลี่ยนแปลงของอาหารภายหลังการกินและโรคที่เกิดจากการกินไม่ดี¹⁵⁵ จากบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวผู้หญิงจะต้องได้รับการศึกษาความรู้เกี่ยวกับความต้องการสารอาหารของแต่ละวัยที่จะต้องให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษ

ความรู้ที่จำเป็นต่อบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงดังกล่าวได้กระจายอยู่ตามแขนงการศึกษาอื่นๆ ในหมวดวิชาเดียวกัน โดยเด็กหญิงจะได้เริ่มเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้ 1) แขนงเด็ก เพื่อให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และความรับผิดชอบของแม่ที่มีต่อเด็ก¹⁵⁶ ด้วยความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงธรรมชาติทางเพศและหลักการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ตั้งแต่ความรู้เกี่ยวกับการมีประจำเดือน การปฏิสนธิของทารกและการตั้งครรภ์ การคลอดและการเลี้ยงดูทารกอย่างถูกต้อง 2) แขนงอาหาร เช่นเดียวกับการศึกษาหลักโภชนาการเด็กหญิงจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ขณะเดียวกันก็จะได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องครัวที่ทันสมัย เพื่อพัฒนาให้แม่เรือนไทยมีความเป็นระเบียบ ความสะอาดและความสะดวกในการจัดการปรุงอาหาร โดยมีการกำหนดให้โรงเรียนจัดหาควรมีเตาไฟฟ้าหรือเตาแก๊สให้หัดใช้ เพื่อลดการใช้ฟืนและถ่านจึงน่าจะขัดข้องทำไม่ได้¹⁵⁷ ตลอดจนการเลือกและจัดหาอาหารที่จะต้องได้ครบถ้วนตาม

¹⁵³ เรื่องเดียวกัน, 44.

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 59.

¹⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, คำขวัญของอธิบดีกรมอนามัย (9).

¹⁵⁶ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือครู ระเบียบมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาศิลปปฏิบัติ คหกรรมศิลป์ เล่ม 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1* (กรุงเทพฯ: ครูสภาพระสุเมรุ, 2515), 25.

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 45.

สัดส่วนและพอเพียงตามร่างกายที่ต้องการ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากคุณค่าทางอาหาร จึงมีความสอดคล้องกับผู้หญิงในการเลือกอาหารที่จะต้องขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของครอบครัว หากผู้หญิงไม่สามารถดูแลสภาพคล่องทางเศรษฐกิจในครอบครัวได้ดีก็จะส่งผลกระทบต่ออาหารการกินในครอบครัว

นอกจากนี้ยังสามารถใช้ทักษะจากวิชาอื่นๆ มาช่วยส่งเสริมให้ผู้หญิงสามารถนำหลักการโภชนาการไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง เช่น วิชาคณิตศาสตร์ การคำนวณหาพลังงานหรือจำนวนสารอาหารในอาหารนั้นๆ วิชาสังคมศึกษา เพื่อพิจารณาถึงความนิยมอาหารในประเทศต่างๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อการโภชนาการที่จำเป็นต่อร่างกายด้วยการทดลองให้เห็นผลอย่างชัดเจน

3.3.3.2 วิชาศิลปศึกษาและหัตถศึกษา

การขยายอาชีพให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่เศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมได้นำไปสู่รูปแบบทางอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น ในการนี้หลักสูตรการศึกษาจึงมีการกำหนดให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเข้าสู่อาชีพในอนาคต และยังคงรูปแบบและการจัดการความรู้ตามประเภทของงานที่เป็นที่ต้องการของสังคมไว้ ในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2503 ได้กำหนดให้วิชาศิลปศึกษาและหัตถศึกษา¹⁵⁸ ฝึกทักษะและส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักค้นหา ความถนัดหรือความสนใจทางอาชีพด้วยการฝึกหัดการทำงานของตนเองด้วยการยุบสาระในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2494 เพื่อให้ผู้เรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลายสามารถนำความรู้ในแขนงวิชาไปพัฒนาเป็นอาชีพได้หลังจากจบการศึกษาในระดับนี้และไม่มีความประสงค์ที่จะเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรืออาชีวศึกษา โดยรัฐยังคงไว้ซึ่งแขนงวิชาคล้ายเดิมและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการจัดประเภทแขนงวิชากับความถนัดทางอาชีพของผู้เรียนที่สอดคล้องกับการแบ่งงานตามเพศอยู่ ดังจะเห็นได้จากการวางรูปแบบกลุ่มงานประเภท ก. ให้สอดคล้องกับการเลือกกลุ่มงานประเภท ข. ดังนี้

ประเภท ก. ประเภทที่ต้องเรียนติดต่อกัน 3 ปี ตั้งแต่ประมปีที่ 5 ถึงประมปีที่ 7

1. การเกษตร	2. การเรือน

¹⁵⁸ วิชาหัตถศึกษา ใน กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.),

3. การเขียนแบบ 4. งานไม้

5. งานปูน 6. การประมง

ประเภท ข. ประเภทที่เรียนในปีเดียว จะเลือกเรียนในปีใดก็ได้

1. การทำนา 2. การปลูกพืชไร่

3. การทำสวนผัก 4. การปลูกดอกไม้ประดับ

5. การทำสวนผลไม้ 6. การทำสวนยางพารา

7. การเลี้ยงสัตว์เล็ก 8. การเลี้ยงสัตว์ใหญ่

9. การเลี้ยงปลา 10. การเลี้ยงไหม

11. การเย็บปักถักร้อย 12. งานเสื้อผ้า

13. งานประดิษฐ์ดอกไม้ – ใบตอง

14. งานประดิษฐ์ของชำร่วยและเครื่องเล่น

15. งานประดิษฐ์เศษวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุที่มีในท้องถิ่น

16. งานโลหะ 17. งานสาน

18. งานประดิษฐ์ไม้ไผ่ 19. งานถักทอ

20. งานแกะสลักไม้ 21. งานปั้น

22. งานเครื่องปั้นดินเผา 23. งานหนัง

24. งานไฟฟ้า

การเลือกแขนงงานไม้ได้มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนให้สอดคล้องกัน ดังจะเห็นได้จากการระบุให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจหรือถนัด แต่ก็ปรากฏให้เห็นว่าแขนงงานประเภท ก. และ ข. มีความสอดคล้องในรูปแบบของงานระหว่างกันอยู่ เช่น งานไม้หรืองานปูน ในประเภท ก. สัมพันธ์กับงานประดิษฐ์ไม้ไผ่ งานแกะสลักไม้ งานเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียน ในประเภท ก. ก็จะสัมพันธ์กับการเย็บปักถักร้อย งานเสื้อผ้า งานประดิษฐ์ดอกไม้ – ใบตอง งานสานหรืองานถักทอ ซึ่งเป็นรูปแบบงานที่เอื้อต่อการฝึกทักษะในงานบ้านและทางอาชีพของผู้หญิงเช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาก่อนหน้านี้ จึงมีความเป็นไปได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญต่อรูปแบบการแบ่งงานตามเพศ ตลอดจนให้สัมพันธ์กับท้องถิ่นของตน อย่างไรก็ตามด้วยการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตของเด็กหญิงและเด็กชายในระดับประถมศึกษาที่มีระดับของโอกาสที่ดีในการสร้างทักษะที่ติดต่อโครงสร้างความเสมอภาคทางเพศ จึงย่อมมีรูปแบบของแขนงงานที่หญิงและชายสามารถทำได้ด้วยกันได้ ได้แก่ งานเกษตร สัมพันธ์กับการทำนา การปลูกพืชไร่ การทำสวนผักหรือสวนผลไม้ เป็นต้น ด้วยรูปแบบของงานจึงไม่สามารถพิจารณาจากหลักสูตรการศึกษาได้อย่าง

ชัดเจนว่าเป็นของผู้หญิงหรือผู้ชาย จึงต้องพิจารณาจากผลจากการใช้หลักสูตรการศึกษาเพิ่มเติมว่า
 แขนงงานดังกล่าวได้สะท้อนว่าเป็นรูปแบบการประกอบอาชีพของเพศใดเป็นหลัก

ในขณะที่การจัดการศึกษาในระดับประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น
 และตอนปลาย พุทธศักราช 2503¹⁵⁹ ยังคงไว้ซึ่งหมวดวิชาพื้นฐานที่ต่อเนื่องจากระดับประโยคประถม
 ศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมทักษะตามระดับความรู้ที่สูงขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์
 ของผู้เรียนในการศึกษาต่อและเหมาะสมกับผู้เรียนที่ไม่ประสงค์เรียนต่อให้มีประสิทธิภาพทางความรู้
 และทักษะในการประกอบอาชีพนั้นๆ เมื่อพิจารณาจากหลักสูตรการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาพบว่า
 การกำหนดชั่วโมงเรียนใหม่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิชาพื้นฐานมากกว่าวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ
 และงานฝีมือ ทำให้เด็กหญิงที่ได้รับการศึกษาในระดับนี้มีโอกาสที่จะได้เรียนวิชาพื้นฐานเท่ากับ
 เด็กชาย จึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาได้สร้างโอกาสให้ผู้หญิงได้พัฒนาตนเองใน
 พื้นฐานทางวิชาการและคุณค่าของชนชั้นกลาง ดังจะพิจารณาได้จากรูปแบบการสอนที่มุ่งหวังให้
 ผู้เรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ศิลปะแขนงต่างๆ ได้แก่ การปั้น – แกะสลัก การ
 แกะแบบพิมพ์ การตกแต่งบ้าน ชั้ร่อง ดนตรี และฟ้อนรำ¹⁶⁰ รวมถึงการกำหนดแนวทางการเลือกแขนง
 วิชาในวิชาศิลปปฏิบัติ¹⁶¹ ที่มีเนื้อหาต่อเนื่องและครอบคลุมความรู้จากระดับประโยคประถมศึกษา
 ด้วยการกำหนดแขนงงานออกเป็น เกษตรกรรมศิลป์ ธุรกิจศิลป์ และคหกรรมศิลป์ ซึ่งถือเป็นการ
 สำนวจความสนใจพื้นฐานของผู้เรียนและให้สอดคล้องกับการพัฒนาให้เป็นแรงงานระดับกลางใน
 ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องเลือกเรียนแขนงต่างๆ ในอุตสาหกรรมศิลป์ ดังนี้

1. งานไม้	2. งานไม้ไผ่
3. เครื่องปั้นดินเผา	4. เครื่องเคลือบโลหะ
5. งานโลหะ	6. งานตัดต่อ
7. งานปูน	8. งานไฟฟ้า

¹⁵⁹ หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 แบ่งออกเป็น สาย
 สามัญและสายอาชีพ และหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 แบ่งออกเป็น
 สายสามัญ มี 3 แผนก ได้แก่ แผนกวิทยาศาสตร์ แผนกศิลปะและแผนกทั่วไป และสายอาชีพ ดูอัตรา
 เวลาเรียนของประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายเพิ่มเติมได้ใน ภาคผนวก ก ตารางที่ ก.2
 และ ก.3

¹⁶⁰ กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรการศึกษาประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.
 2503 พิมพ์ครั้งที่ 12* (นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2515), 32.

¹⁶¹ วิชาศิลปปฏิบัติ ใน เรื่องเดียวกัน, 33.

9. งานเครื่องยนต์	10. งานดอกไม้ – ใบตอง
11. งานย้อมสีลงคราม	12. งานอาหาร
13. งานเย็บปักถักร้อย	14. งานตัดเย็บเสื้อผ้า
15. งานถักทอ	16. งานหวาย
17. เครื่องกระดาษ	18. เครื่องรัก
19. งานเขียนแบบ	

เช่นเดียวกับหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลายที่ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะเลือกเรียนแขนงวิชาที่สอดคล้องกับแขนงวิชาหลัก เพื่อให้มีความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ทั้งนี้วิชาคหกรรมศาสตร์ เป็นวิชาที่เติบโตอย่างมากในทศวรรษ 2500 ด้วยความคาดหวังว่าแม่บ้านจะมีความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการกลายเป็นแม่บ้านทันสมัย จึงทำให้รูปแบบงานมีความเฉพาะเหมาะสมกับผู้หญิง อาจพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างแขนงในอุตสาหกรรมศิลป์ที่สอดคล้องกับการคหกรรม อย่างไรก็ตามผู้เรียนสายสามัญจะได้ศึกษาเพียงพื้นฐานทางอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการอุตสาหกรรมเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากผู้เรียนสายอาชีพที่จะได้ศึกษาวิชาอาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพหลังจบการศึกษาหรือเรียนสายอาชีพขั้นสูงต่อไปได้

ความต่อเนื่องของการกำหนดหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายได้กำหนดให้แต่ละแผนกใช้เวลาเรียนในแต่ละหมวดวิชาด้วยจำนวนชั่วโมงเรียนที่ต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่จำเป็นกับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีเนื้อหาที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น หมวดวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ หรือการเพิ่มพูนทักษะที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษา โดยเฉพาะการกำหนดให้ผู้เรียนได้สำรวจความสนใจและความถนัดในการช่างแขนงต่างๆ โดยผู้เรียนจะต้องเรียนการเขียนแบบและออกแบบ¹⁶² และเลือกเรียนหัวข้ออื่น ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา งานไม้ งานโลหะ งานถักทอ งานย้อมสี งานไม้ไผ่ เครื่องรัก เครื่องหนัง เครื่องเคลือบโลหะและงานหวาย

นอกจากนี้ยังมีการระบุรายวิชาที่มีความเฉพาะทางอาชีพอย่างวิชาพาณิชยศาสตร์ ซึ่งเป็นรายวิชาที่มีความสอดคล้องกับการเติบโตของสายงานธุรกิจอย่างเลขานุการ โดยผู้เรียนจะต้องมีความถนัดทางคณิตศาสตร์และระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เป็นอย่างดี เพื่อให้การทำงานเกี่ยวกับตัวเลขและการบัญชีเบื้องต้นมีความละเอียดถี่ถ้วนและเป็นระเบียบ ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับวิชาการเลขานุการ ที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนให้มีความเข้าใจคุณสมบัติทั่วไปและสร้าง

¹⁶² วิชาศิลปะหรือการช่าง ใน กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503* (ม.ป.ท.: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504), 46.

ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในสำนักงาน เช่น การประชาสัมพันธ์และการปฏิบัติงานติดต่อ และการพิมพ์ดีด รวมไปถึงวิชาชีพ¹⁶³ การกำหนดให้นักเรียนได้ศึกษาวิชาชีพนั้นสัมพันธ์กับการอาชีวศึกษา โดยมีแผนวิชาชีพที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางอุตสาหกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แผนช่างกล
2. แผนช่างโลหะ
3. แผนช่างเชื่อม
4. แผนช่างไฟฟ้า
5. แผนช่างวิทยุ
6. แผนช่างพิมพ์
7. แผนช่างโลหะรูปพรรณ
8. แผนช่างเครื่องยนต์
9. แผนช่างถ่ายรูป
10. แผนช่างสำรวจ
11. แผนช่างก่อสร้าง
12. แผนกพาณิชยกรรม
13. แผนช่างไม้ครุภัณฑ์
14. แผนช่างต่อเรือ
15. แผนช่างไม้ปลูกสร้าง
16. แผนกวิชาเลขานุการ
17. แผนกภาษาต่างประเทศ
18. แผนช่างตัดเสื้อ
19. แผนช่างหนัง
20. แผนกช่างสตรี
21. แผนกฝึกหัดครูประถมศึกษากรรม
22. แผนกเกษตรกรรม

นอกจากผู้เรียนสายสามัญจะได้รับการฝึกหัดให้มีความรู้ทางงานช่างในระดับประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้สอดคล้องกับการเลือกฝึกวิชาอาชีพในประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย จะเห็นได้ว่ารัฐได้ให้ความสำคัญต่อรูปแบบความรู้ในระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และการฝึกทักษะที่เหมาะสมต่อการพัฒนาไปเป็นแรงงานระดับกลาง ซึ่งถึงแม้ว่าผู้เรียนจะออกจากการศึกษาต่อประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายก็สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพส่วนตัวหรือการเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมได้ ดังจะเห็นได้ว่าแขนงงานที่เปิดสอนสอดคล้องกับภาคอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโตในขณะนั้น และสำหรับผู้เรียนที่มุ่งศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาก็จะเข้า

¹⁶³ รายละเอียดของแผนวิชาชีพต่างๆ คุ้ได้ในประมวลการสอนวิชาชีพของกรมอาชีวศึกษา

สู่การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นแรงงานระดับสูง จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาในสมัยพัฒนานี้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดีด้วยความมุ่งหมายว่าจะสามารถช่วยพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ความทันสมัยได้เร็วขึ้น โดยอิงรายวิชาจากกลุ่มวิชาบังคับและรายวิชาที่ส่งเสริมทางอาชีพ เช่น วิชาเลขคณิตธุรกิจ จะต้องอาศัยความรู้ทางคณิตศาสตร์และระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้การคิดและการคำนวณมีความละเอียดถี่ถ้วน¹⁶⁴ จะเห็นได้ว่าหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายได้มีการปรับแก้ไขเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพในอนาคต จึงมีการจัดทำหมวดวิชาชีพให้ผู้เรียนได้ศึกษาทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งขยายออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. วิชาเกษตรกรรม
2. วิชาคหกรรมศาสตร์
3. วิชาธุรกิจศึกษา
4. วิชาอุตสาหกรรมศึกษา
5. ศิลปหัตถกรรม

ทั้งนี้ด้วยรายละเอียดของรายวิชา¹⁶⁵ ไม่ได้มีความแตกต่างจากที่รัฐยังคงมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ที่เหมาะสมต่อการเข้าสู่การประกอบอาชีพในฐานะแรงงานระดับกลาง อย่างไรก็ตามท่ามกลางรายวิชาดังกล่าวได้ปรากฏความเฉพาะของรายวิชาที่มุ่งส่งเสริมความรู้และพัฒนาทักษะของผู้หญิง คือ วิชาคหกรรมศาสตร์¹⁶⁶ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักวิชาและมีเจตนาที่ดีต่อสัมมาอาชีพและสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้พอเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพแม่บ้านหรือตัดเย็บเสื้อผ้าหรือประกอบอาหารหรือทางการประดิษฐ์อื่นๆ ที่ใช้วิชาคหกรรมศาสตร์หรือพอไปศึกษาต่อได้ รวมถึงวิชาธุรกิจศึกษา¹⁶⁷ ให้มีความสามารถในการ

¹⁶⁴ วิชาเลขคณิตธุรกิจ ใน กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503, 49.

¹⁶⁵ ดูเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ก ตารางที่ ก.5

¹⁶⁶ โปรแกรมการศึกษาแบ่งออกเป็น 1) สาขาผ้าและเครื่องแต่งกาย 2) สาขาคหกรรมศาสตร์ทั่วไป 3) สาขาอาหารและโภชนาการ 4) สาขาศิลปหัตถกรรม – งานไม้ 5) สาขาศิลปหัตถกรรม – งานหนัง 6) สาขาศิลปหัตถกรรม – งานทอ 7) สาขาศิลปหัตถกรรม – โลหะรูปพรรณ 8) สาขาศิลปหัตถกรรม – เครื่องเคลือบดินเผา

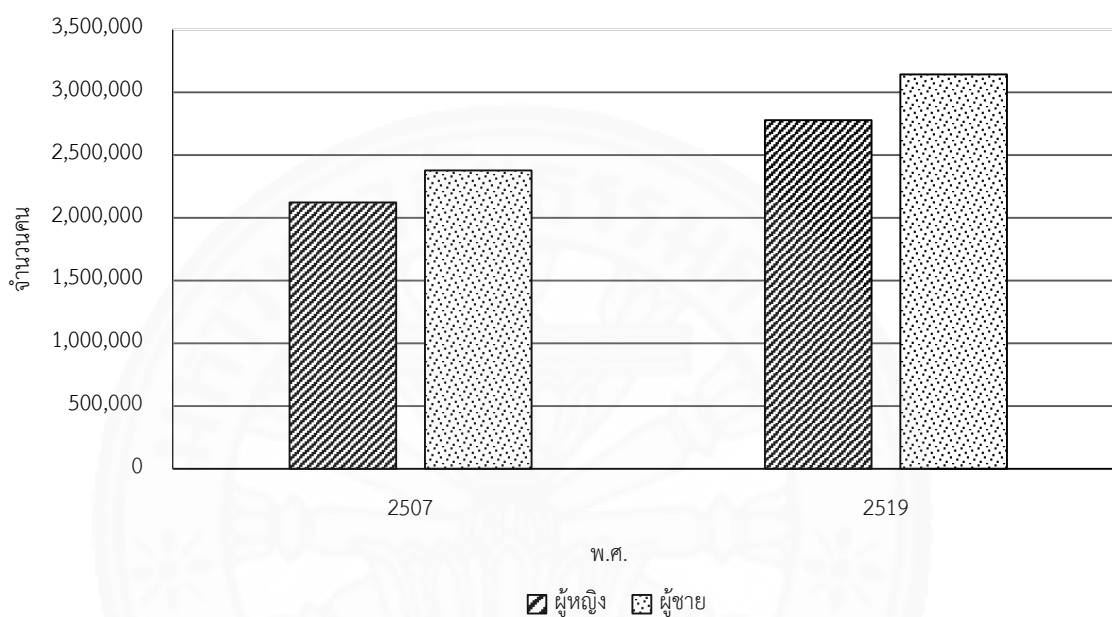
¹⁶⁷ แผนการศึกษาแบ่งออกเป็น 1) แผนกพาณิชยกรรม 2) แผนกธุรกิจ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ 3) แผนกธุรกิจ สาขาวิชาเลขานุการ 4) แผนกธุรกิจ สาขาวิชาการบัญชี

แก้ปัญหาด้วยการใช้ทักษะในด้านการคำนวณ การสื่อสารและติดต่อกับบุคคลอื่นในสังคมรู้จักอย่างมี วิจารณ์ญาณ อันจะช่วยให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพขั้นพื้นฐานได้ เพื่อให้เท่าทันกับเหตุการณ์ ในยุคสมัย ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาดังกล่าวเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็น การรู้จักนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์แขนงอื่นๆ และศิลปะมาประยุกต์ใช้ในทางคหกรรมศาสตร์ หรือ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เข้าใจใน รูปแบบทางธุรกิจที่เกิดขึ้น เป็นต้น

เมื่อพิจารณาการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 และ 2518 นั้นไม่ได้มีการระบุให้นักเรียนจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาสาระที่กำหนดแบ่งแยกตามเพศ อย่างชัดเจนเช่นที่เคยมีมาในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ด้วยความที่รัฐมุ่งพัฒนานโยบายการจัดการศึกษา ให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย อย่างไรก็ตามด้วยความต้องการทางตลาดในอาชีพ ของผู้หญิงได้แสดงให้เห็นว่าเด็กหญิงได้รับการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นมาตั้งแต่ในหลักสูตรประโยค มัธยมศึกษาตอนต้น ตลอดจนการแก้ไขหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 ให้รายวิชา ที่เกี่ยวข้องทางอาชีพของผู้หญิงรับเอาการประยุกต์ใช้วิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เข้ามา เพื่อ ส่งเสริมวิชาเหล่านั้นให้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มของผู้หญิงและนำไปสู่ความเข้าใจทางอาชีพของผู้หญิงที่ จำเป็นจะต้องอาศัยทักษะดังกล่าวในการเข้าสู่อาชีพสมัยใหม่ การพัฒนาทางการศึกษาของผู้หญิงที่ สำคัญจึงเกิดขึ้นท่ามกลางการอาศัยความรู้ในวิชาที่มีผลต่ออาชีพในการผลักดันผู้หญิงเข้าสู่สายอาชีพ ทั้งที่มีความเฉพาะสำหรับผู้หญิงและสายอาชีพที่เคยกำหนดไว้แก่ผู้ชาย อย่างไรก็ตามยังพบว่ามีการ วิชายังคงสะท้อนให้เห็นทัศนคติในการฝึกฝนทักษะและประสบการณ์ของเด็ก โดยกำหนดให้บทบาท ของผู้หญิงและผู้ชายแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของเพศอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น การ กำหนดให้วิชาอนุภาควิชา จะต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขศึกษาว่าด้วยเรื่องการรักษา อนามัยของตนเองและผู้อื่น คหกรรมศาสตร์ เคหะพยาบาล การเป็นพี่เลี้ยงเด็ก เพื่อให้มีความสามารถ ในการเลี้ยงดูและอภิบาลทารก รวมถึงการจัดการบ้านเรือน การกำหนดหลักสูตรด้วยเนื้อหาดังกล่าวมี ผลอย่างยิ่งต่อโอกาสในการประกอบอาชีพของผู้หญิงเมื่อจบการศึกษา โดยมีปัจจัยในหลายๆ ด้านที่ ส่งเสริมให้การกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาประสบความสำเร็จในการคงไว้ซึ่งค่านิยมและความ เชื้อของสังคมต่อบทบาทและหน้าที่ทางเพศ

3.4 ผลการจัดการศึกษาและใช้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2500 - 2520

ในช่วงของการประกาศใช้แผนการศึกษาที่ได้รับแนวคิดและนโยบายที่มุ่งหวังขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างเด็กหญิงและเด็กชายอย่างเท่าเทียมและเพื่อลดจำนวนคนไม่รู้หนังสือ ซึ่งทำให้อัตราของผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างปี พ.ศ. 2507 และพ.ศ. 2519 ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากและใกล้เคียงกับจำนวนของเด็กชาย

แผนภูมิที่ 3.1 จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษา (ป.1 – ป.7) จำแนกตามเพศ พ.ศ. 2507 และ 2519¹⁶⁸

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น แต่ยังคงมีปัญหาคือความไม่สมดุลของสถาบันการศึกษายังคงกระจุกอยู่ในเมืองหลวง ซึ่งส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาของผู้หญิงจำนวนมากที่อาศัยในภูมิภาคต่างต้องเดินทางเข้ามาเรียนในเขตเมืองอย่างเขตพระนครหรือเขตธนบุรี ตลอดจนนโยบายและสาระการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่มีการให้ความรู้ที่เพียงพอต่อการเข้าสู่ระบบแรงงานระดับกลางที่จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ระดับ

¹⁶⁸ สำนักงานสถิติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, รายงานภาคสมบูรณ สำนะโนโรงเรียนและสำมะโนครุ พ.ศ. 2507 (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน, ม.ป.ป.), 5. และ สำนักงานสถิติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, รายงานภาคสมบูรณ สำนะโนโรงเรียนและสำมะโนครุ พ.ศ. 2519 (พระนคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.).

มัธยมศึกษา จึงเป็นเหตุให้ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยต้องหยุดเรียนกลางคันและเข้าสู่ระบบแรงงานขั้นต่ำในเขตเมือง

3.4.1 การอุดมศึกษาของผู้หญิง

จากความสำเร็จของการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานทำให้ในทศวรรษ 2500 รัฐบาลสามารถผลิตนักเรียนได้ในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น และมีจำนวนนักเรียนที่มากพอที่จะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่ต้องการแรงงานรุ่นใหม่ที่จะมารองรับการพัฒนาทางอุตสาหกรรมและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ประกอบกับกระแสความเคลื่อนไหวของประชาชนชนชั้นกลาง¹⁶⁹ ซึ่งส่วนมากเป็นเด็กที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีต่างแสดงความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่สูงขึ้น จึงนำไปสู่การขยายชั้นอุดมศึกษาไปยังภูมิภาค 3 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2507) มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น (2509) และสถาบันพัฒนาการบริหารแห่งชาติ¹⁷⁰ นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2511) และมหาวิทยาลัยรามคำแหง (2514) เพื่อให้สถาบันเหล่านี้ทำหน้าที่ในการกระจายความเจริญทางความรู้ เศรษฐกิจและสังคมไปยังส่วนต่างๆ ของประเทศ และมีส่วนช่วยรองรับจำนวนนิสิตนักศึกษาหญิงที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ แม้ว่าอัตราจำนวนยังคงไล่ตามผู้ชายไม่ทันในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ก็ตาม

เมื่อพิจารณาจากจำนวนของนิสิตนักศึกษาหญิงแต่ละสถาบันที่มีการสำรวจในปี พ.ศ. 2500 – 2520 พบว่าสาขาวิชาที่มีจำนวนบัณฑิตหญิงจบน้อยกว่าบัณฑิตชาย คือ สาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สถาปัตยกรรมและแพทยศาสตร์ ในขณะที่สาขาพยาบาลศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ ศิลปศาสตร์ อักษรศาสตร์ เกษศาสตร์ ครุศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี และมนุษยศาสตร์ มีบัณฑิตหญิงจบมากกว่าบัณฑิตชาย สำหรับ

¹⁶⁹ ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจในทศวรรษ 2510 ได้แพร่กระจายไปสู่สังคมที่ต่ำกว่า ทำให้เกิดชนชั้นกลางขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ชนชั้นกลางสามารถส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศไทย และที่สำคัญยิ่งกว่าก็คือส่งเข้าศึกษามหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ทักษะเฉลิมเตียรณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, 399.

¹⁷⁰ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2.”

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วารสารศาสตร์ สังคมวิทยา พันธุแพทย์ ฯลฯ มีจำนวนบัณฑิตชายหญิงใกล้เคียงกัน¹⁷¹

ขณะเดียวกันนิสิตนักศึกษาหญิงต่างมีความเข้าใจต่อรูปแบบวิถีชีวิตของผู้หญิงในสังคมที่เปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยการพัฒนาทางการคมนาคมและการสื่อสาร ทำให้ผู้หญิงในช่วงเวลานี้สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายและรวดเร็ว ในช่วงต้นผ่านการเข้ามาของทหารสหรัฐฯ ที่นำเอาวัฒนธรรมอเมริกันเข้ามาเผยแพร่ อาทิ วัฒนธรรมการกินอยู่ สถานที่อยู่อาศัย เครื่องอุปโภคบริโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น รถยนต์ โทรทัศน์ เครื่องสุขภัณฑ์ ตู้เย็น เครื่องทำความเย็น วิทยุ ฯลฯ¹⁷² รวมถึงภาพยนตร์ที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอภาพแฟชั่นของผู้หญิงตะวันตก จึงทำให้การเปิดรับวัฒนธรรมและบริโภคสินค้าต่างประเทศเป็นไปได้ง่าย โดยเฉพาะกับกลุ่มชนชั้นนำและชนชั้นกลางมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยก็เป็นประเด็นที่นักศึกษาเห็นว่ามิสาเหตุจากการเข้ามาของตะวันตก ดังที่นักศึกษาคคนหนึ่งเขียนว่า “ภัยขาว” คือการเข้ามาของฝรั่งในเมืองไทยมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทย¹⁷³ ไม่ว่าจะเป็นการเห็นว่าวัฒนธรรมฝรั่งดีกว่าวัฒนธรรมไทย การนำเข้าทางวัฒนธรรมฝรั่งเพื่อผลประโยชน์ของบรรดาชนชั้นนำ และการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนไทย เช่น แบบแผนการบริโภค¹⁷⁴ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่นิยมอุปโภคบริโภคสินค้าจากต่างประเทศ

¹⁷¹ วนิตา พูนศิริวงศ์, นิสิต ชูโต และอาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา, *สถานภาพการศึกษาชั้นอุดมศึกษาของสตรีไทยในรอบ 3 ทศวรรษ พ.ศ. 2490 – 2519* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, 2522), ข.

¹⁷² สุพัตรา กอบกิจสุขสกุล, “การประกวดนางสาวไทย (พ.ศ.2477-2530),” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), 139

¹⁷³ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ : ความเคลื่อนไหวทางการเมือง วัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506-2516),” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), 264.

¹⁷⁴ จรัส ดิษฐาอภิชัย, “วัฒนธรรมฝรั่งในไทย,” ภัยขาว, 84-87 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 265

อย่างไรก็ตามบทบาทของนิสิตนักศึกษาต่อการวิพากษ์วิจารณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสังคมได้เริ่มปรากฏชัดเมื่อเกิดกระแสต่อต้านสงครามเวียดนามด้วยการคัดค้านและเปิดเผยความจริงที่ตรงข้ามกับนโยบายและการบริหารของรัฐบาลที่ต้องการพึ่งพาสหรัฐฯ ในการพัฒนาประเทศที่เป็นไปเพื่อการป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ประกอบกับการที่รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจรได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2511 ที่มีมาตรการกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิด ได้เกิดการจุดประเด็นเรียกร้องให้นักศึกษาและปัญญาชนสนใจและมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดจากการรับเอาแนวคิดทุนนิยม มีการออกหนังสือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีเนื้อหาปฏิเสศและวิพากษ์ค่านิยมและความคิดแบบเดิม ทำให้ประเด็นของนิสิตนักศึกษาหญิงมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับฐานะของผู้หญิงใหม่ในทุกมิติว่าจะทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ¹⁷⁵ โดยอยู่บนพื้นฐานของการเรียกร้องขอความเป็นธรรมในประเด็นระหว่างเพศ¹⁷⁶ ซึ่งสอดคล้องไปกับการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงกับนโยบายระดับนานาชาติตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเฉพาะการรณรงค์สิทธิทางการศึกษาของผู้หญิง

จากเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงระบบการศึกษาที่ล้าหลังและไม่ได้รับการแก้ไขมาตลอด 13 ปี จึงให้ผลทางการศึกษาที่ไม่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมในขณะนั้น ด้วยการขยายของเมืองอย่างรวดเร็วจากการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและเข้าแทนที่ภาคเกษตรกรรม ตลอดจนแผนการส่งเสริมการพัฒนาชนบทที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดการขยับเคลื่อนทางสังคมอย่างขนานใหญ่ด้วยการอพยพเข้าเมืองของคนชนบท เพื่อมาเป็นแรงงานตามเขตอุตสาหกรรมต่างๆ ในเขตเมืองและชานเมือง โดยเฉพาะแรงงานหญิงที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมต่างเป็นแรงงานชั้นต่ำ ด้วยความรู้และทักษะที่พอจะได้รับจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้แรงงานหญิงเหล่านี้ได้รับการกดขี่อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นค่าแรง สวัสดิการต่างๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันกับชาย การรวมตัวของนิสิตนักศึกษาหญิง จึงเปรียบเสมือนกระบอกเสียงให้กับแกนนำกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่ม

¹⁷⁵ สุจิตรา อรุณพิพัฒน์, “เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองว่าด้วยการผลิตนางงาม: กรณีศึกษาการประกวดนางสาวไทย,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), 50

¹⁷⁶ จิตติมา พรอรุณ, “การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489 – 2519,” 179.

กรรมกรหญิง โดยอาศัยความสัมพันธ์ของการเรียกร้องสิทธิทางการศึกษา เพื่อให้ผู้หญิงที่ไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาได้รับความรู้และทักษะที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในหลักสูตรการศึกษามีการระบุถึงการฝึกหัดทักษะทางอุตสาหกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เหล่านี้ลิตนศึกษาหญิงจึงใช้ความรู้ของตนในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ไม่ได้รับความเท่าเทียม เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพต่อไปได้

นิตินศึกษาหญิงยังให้ความสำคัญต่อการยกระดับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงด้วยทัศนคติต่อต้านค่านิยมเดิมของสังคมที่กำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงต่องานบ้าน ซึ่งยังคงปรากฏในหลักสูตรการศึกษา แบบเรียน หรือสื่อของผู้หญิงต่างๆ เช่น หนังสือสอนทำอาหารหรือหนังสือการฝีมือและการเป็นแม่บ้านแม่เรือน¹⁷⁷ ซึ่งเป็นค่านิยมของผู้หญิงที่อาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่และมีฐานะดีถึงปานกลางได้ส่งผลต่อการใช้ชีวิตของเด็กหญิงและผู้หญิงในเขตเมืองที่ให้ความสนใจต่อการบริโภควัตถุดิบและหลงเชื่อในโฆษณาสินค้าจากต่างประเทศและสินค้าฟุ่มเฟือยต่างๆ¹⁷⁸ ค่านิยมใหม่ของผู้หญิงในช่วงเวลานี้จึงมีแนวทางเป็นผู้หญิงที่มีการศึกษามากขึ้น

3.4.2 สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงที่ได้รับโอกาสทางอาชีพ

นับตั้งแต่สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงในช่วงปี พ.ศ. 2515 – 2517 ได้เกิดภาวะเงินเฟ้อและวิกฤตการณ์น้ำมันส่งผลให้ผู้หญิงจำนวนมากต้องออกจากกรเป็นแม่บ้านแม่เรือนอย่างเต็มเวลาและเข้ามามีบทบาทในการร่วมรับผิดชอบช่วยเหลือหารายได้ภายในครอบครัว โดยเฉพาะผู้หญิงในเขตเมืองที่มีตลาดแรงงานที่สามารถเปิดรับงานสาขาวิชาชีพต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ประกอบกับการขยายและส่งเสริมการศึกษาในทุกๆ ระดับ เพื่อสร้างแรงงานที่มีความรู้และทักษะในระดับกลางและระดับสูง ทำให้ผู้หญิงซึ่งเป็นประชากรจำนวนครึ่งหนึ่งของสังคมและที่เป็นหญิงชนชั้นกลางมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นและมีคุณภาพทางการศึกษาเท่าเทียมกับชาย ซึ่งกลายเป็นค่านิยมของผู้หญิงที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาว่าผู้หญิงควรจบการศึกษาระดับมัธยมหรือปริญญาตรี¹⁷⁹ และต่างเห็นว่างานนอกบ้านเป็นอาชีพอย่างหนึ่งที่ต้องการทำ เพื่อให้มีความสามารถในโลกของการทำงานนอกบ้านและได้รับการยอมรับจากเพศชายในทางเศรษฐกิจต่อ

¹⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, 204

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

¹⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 25.

การที่ภรรยาออกไปทำงานนอกบ้านและรวมไปถึงการที่ผู้หญิงไม่ได้มีบทบาทจำกัดอยู่แต่เพียงในบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงโสด ซึ่งสะท้อนให้เห็นรูปแบบทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป¹⁸⁰ อันก่อให้เกิดกระแสค่านิยมในการทำงานของผู้หญิงเพิ่มกว่าแต่ก่อน โดยผู้หญิงเห็นว่าการทำงานทำให้ตัวเองมีคุณค่ามากขึ้น

เมื่อพิจารณาจากความเติบโตทางการศึกษาของผู้หญิง โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่สำคัญต่อการเข้าสู่อาชีพด้วยการให้ผู้เรียนได้เริ่มฝึกฝนทางอาชีพตามความถนัดและสนใจมาตั้งแต่ในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ก็จำกัดอยู่แค่ในกลุ่มผู้หญิงเพียงบางกลุ่มเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาและการฝึกหัดให้มีความเชี่ยวชาญจะสามารถเข้าสู่อาชีพได้ง่ายกว่าและตอบสนองต่อความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงการเข้ามาลงทุนของธุรกิจของเอกชนอย่างบริษัทต่างชาติส่งผลต่อการเข้าทำงานของผู้หญิงอย่างเห็นได้ชัด จากงานศึกษาของปิยะพร จันวัน¹⁸¹ ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบงานของผู้หญิงกับสมัยพัฒนา ทำให้เกิดอาชีพใหม่อย่างพนักงานออฟฟิศ โดยสามารถประมาณได้เบื้องต้นว่ามีผู้หญิงประกอบอาชีพนี้อยู่ในสัดส่วนประมาณหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้สามารถสะท้อนทัศนคติการมองผู้หญิง โดยให้ความสำคัญกับผู้หญิงที่มีบุคลิกภาพเชื่อมั่นในตนเอง มีการศึกษาสูง เฉลียวฉลาด มีไหวพริบดี ตลอดจนการยกย่องความงามของผู้หญิงที่มีลักษณะเป็นสากลมากขึ้น

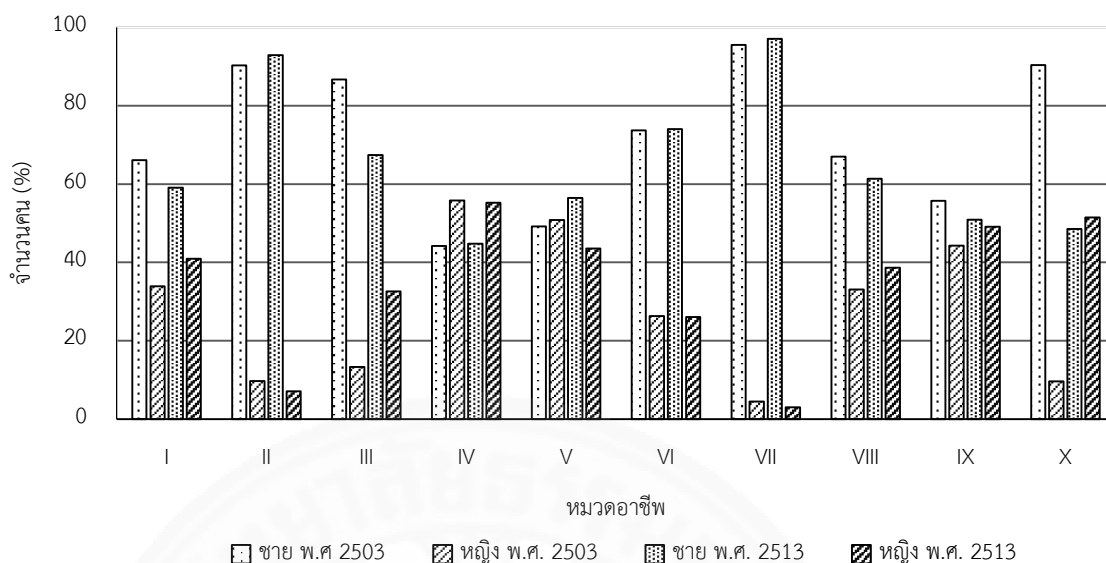
นอกจากนี้ผู้หญิงยังได้รับการยอมรับในสังคมด้วยพื้นฐานความรู้ที่มี ทำให้สามารถดำรงตำแหน่งงานที่สำคัญและเคยเป็นพื้นที่เฉพาะของผู้ชายมาก่อน การที่ผู้หญิงได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกันกับผู้ชายและมีการแก้ไขกฎหมายแสดงให้เห็นความพยายามที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นการรับอิทธิพลจากการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิเสรีภาพในระดับโลกที่นอกเหนือจากกรณีสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงทางการศึกษายังมีการเสนอให้ประเทศสมาชิกจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในการประกอบอาชีพ โดยรัฐจะต้องให้สิทธิที่เท่าเทียมกับผู้ชายไม่ว่าจะเป็นการเลือกอาชีพ ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเท่าเทียมแม้ว่าจะเกษียณอายุแล้วก็ตาม การป้องกันการถูกไล่

¹⁸⁰ ปิยะพร จันวัน, “ทัศนะของ ‘ผู้หญิงทำงาน’ ในสังคมไทย พ.ศ. 2500 – 2516,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), 40.

¹⁸¹ เรื่องเดียวกัน.

ออกจางานในกรณีที่มีการสมรสหรือคลอดบุตรและต้องมีมาตรการที่ใช้เพื่อปกป้องผู้หญิงในงานบางประเภท เนื่องจากเหตุผลทางกายภาพจะไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ¹⁸² การรับเอาประเด็นสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงในระดับนานาชาตินี้ ทำให้ไทยต้องพิจารณากฎหมายให้สอดคล้องกับนโยบายของสหประชาชาติ อันนำไปสู่ข้อเรียกร้องของสมาคมบัณฑิตสตรีให้แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเรื่อง ความยินยอมของสามีในการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตราที่ 1456 ให้ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพก่อนแต่งงานไม่ต้องขอความยินยอมจากสามี ทำให้ผู้หญิงมีสิทธิที่จะทำงานในสาขาอาชีพที่เปิดกว้างและหลากหลายมากขึ้นและนอกเหนือไปจากอาชีพที่เคยกำหนดไว้เฉพาะของผู้หญิงในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิต่อไปนี้

¹⁸² สหประชาชาติ, “มาตราที่ 10 ใน ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Declaration on the Elimination of Discrimination against Women).”

แผนภูมิที่ 3.2 ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ¹⁸³ และ เพศ พ.ศ. 2503 และ 2513¹⁸⁴

จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ส่งผลให้เกิดความต้องการของผู้หญิงที่จะ ประกอบอาชีพ เมื่อพิจารณาจากจำนวนของผู้หญิงที่ทำงานในปี พ.ศ. 2503 อยู่ที่ร้อยละ 52 และ ถึงแม้ว่าจะลดลงในปี พ.ศ. 2513 เป็นร้อยละ 48 ก็ยังคงแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของผู้หญิงไปสู่

¹⁸³ หมวดอาชีพ I ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง II ผู้ปฏิบัติงานบริหาร งานจัดการและข้าราชการที่มีได้ระบู่ไว้ที่อื่น III เสมียนพนักงานและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง IV ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า V ผู้ทำงานกสิกรรม เลี้ยงสัตว์ ทำงานป่าไม้ ชาวประมง นักล่าและดักจับสัตว์ VI ผู้ทำงานเหมืองแร่ ต่อยย่อยหิน ผู้ขุดเจาะบ่อและคนงานที่เกี่ยวข้อง VII พนักงานขับยานพาหนะและคนงานที่เกี่ยวข้อง VIII ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร IX ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการต่างๆ X ผู้ปฏิบัติงานที่จัดจำแนกเข้าอาชีพประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบประเภทอาชีพ โปรดดูรายละเอียดของหมวดอาชีพในภาคผนวก ข สถิติที่เกี่ยวข้อง ตารางที่ ข.1 และตารางที่ ข.2

¹⁸⁴ สำนักงานสถิติกลาง, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, *สำมะโนประชากร แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2503 ทิวราชอาณาจักร* (พระนคร: โรงพิมพ์บริษัทคณะช่าง, 2505), 28 - 35 และสำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 ทิวราชอาณาจักร* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 52 - 69.

อาชีพที่หลากหลาย โดยอาชีพที่มีผู้หญิงเข้าประกอบการเพิ่มขึ้น ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ เสมียนพนักงาน ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการ และกลุ่มอาชีพที่ไม่สามารถจำแนกได้หรือไม่ได้ประกอบอาชีพ จะเห็นได้ว่าการขยายการศึกษาในยุคของการพัฒนาได้ส่งผลต่อระดับความสัมพันธ์ของความรู้ในการเข้าสู่อาชีพของผู้หญิง โดยกลุ่มอาชีพข้างต้น เป็นสายอาชีพที่จะต้องอาศัยความรู้และทักษะที่ได้รับการฝึกหัดตามมาตรฐานสูงสุดของอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าสู่อาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าจะมีอัตราส่วนทั้งหมดจะยังคงน้อยกว่าผู้ชาย อยู่ก็ตาม

ขณะเดียวกันกับกระบวนการพัฒนาทางอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2500 ได้เน้นหนักไปทางด้าน การส่งออกสินค้าแทนการนำเข้าและการเข้ามาใช้พื้นที่ตั้งโรงงานในประเทศตามเขตเมือง เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานทอกระสอบ และโรงงานผลิตเหล็ก จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงานจำนวนมากในการผลิตสินค้า เมื่อพิจารณาจากการจัดทำหลักสูตรการศึกษา พบว่าการฝึกพื้นฐานทางอาชีพส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับรูปแบบงานของผู้ชาย แสดงให้เห็นว่าความต้องการทางอาชีพในภาคอุตสาหกรรมมีความต้องการผู้ชายเป็นแรงงานหลัก อย่างไรก็ตามด้วยความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างเขตเมืองและชนบท ซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการขยายการศึกษาเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ เช่นกัน แม้ว่ารัฐจะขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชาชนอย่างทั่วถึงแต่การจะส่งเสริมให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปอย่างลำบากเนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่เพียงพอที่จะส่งบุตรสาวให้ศึกษาต่อในระดับสูงได้ การอพยพเข้าเมืองของผู้หญิงส่วนหนึ่งเข้ามาเพื่อหางานทำ ซึ่งเป็นรูปแบบงานที่สอดคล้องกับความรู้และทักษะที่ได้เรียนมาจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเป็นเหตุสำคัญที่ผู้หญิงเข้าสู่การเป็นแรงงานขั้นต่ำตามโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ โดยเลือกจากรูปแบบของงานที่รัฐมีบทบาทสำคัญในการควบคุมเนื้อหาการศึกษาให้สอดคล้องกับทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อที่เหมาะสมกับผู้หญิงตามที่ได้ศึกษามาก่อนหน้า จากที่พบว่าบางวิชายังคงจำเป็นต่อการสร้างความตระหนักถึงภาระหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องให้ความสำคัญกับครอบครัวในการแม่บ้านที่ดี ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดทิศทางให้ผู้หญิงมีความรู้ที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพเช่นกัน อีกทั้งปรากฏว่าบางอาชีพยังคงสงวนไว้ให้กับผู้ชายและปิดกั้นไม่ให้ผู้หญิงได้มีโอกาสได้ประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างแท้จริง

ปัญหาทางการจัดการศึกษาดังกล่าวส่งผลให้ในช่วงการเติบโตทางเศรษฐกิจพบว่าผู้หญิงจำนวนไม่น้อยขาดความรู้และการศึกษา จึงต้องประกอบอาชีพใช้แรงงานแลกกับรายได้ขั้นต่ำ

เพราะโรงงานมักจ้างหญิงในอัตราค่าแรงต่ำกว่าชาย โดยทั่วไปค่าแรงของหญิงได้ราวร้อยละ 75 – 78 ของเงินเดือนชายที่ทำงานอย่างเดียวกันด้วยข้ออ้างว่าหญิงเป็นเพศอ่อนแอ¹⁸⁵ หรือแม้แต่ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงยังคงมีทัศนคติว่าอาชีพใดที่สังคมต้องการมักเป็นอาชีพที่มีเกียรติและมีรายได้สูง ตลอดจนความปรารถนาทางอาชีพของผู้ชายก็มีความแตกต่างจากของผู้หญิง สะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพในสังคมไทย ซึ่งคำนึงถึงความเหมาะสมระหว่างลักษณะอาชีพกับเพศ¹⁸⁶ แม้ว่าการกำหนดหลักสูตรการศึกษาจะแก้ไขให้เป็นสากลนิยมมากขึ้น เพื่อให้ผู้หญิงได้เข้าถึงทางอาชีพที่หลากหลายและเปิดกว้างหรือแม้แต่การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของผู้หญิงที่ขัดต่อการเลือกปฏิบัติของผู้หญิงและให้ความเสมอภาคทางโอกาสในการทำงาน โดยเรียกร้องให้เปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ห้ามนำเรื่องเพศมาเป็นเงื่อนไขในการรับจ้างเข้าทำงาน เช่น การไม่ต้องรับความยินยอมจากสามีในการประกอบอาชีพ

อย่างไรก็ตามแนวทางการในประกอบอาชีพของผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะมีอาชีพในตลาดแรงงานที่หลากหลายหรือผู้หญิงเองจะสามารถเข้าสู่สายอาชีพของผู้ชายได้จำนวนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น สายอาชีพทางการเมือง การจะผลักดันให้ผู้หญิงเข้าสู่อาชีพที่ใหม่ๆ ได้มากขึ้นนั้น ลักษณะการศึกษาจึงจะต้องมีความหลากหลายตามไปด้วย ซึ่งหมายความว่าหลักสูตรการศึกษาจะต้องมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้นด้วยนั่นเอง

¹⁸⁵ นภาพร โภคัลวัฒน์, “สภาพการทำงานของสตรีและเด็กในโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าในเขตนครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, ม.ป.พ.), 150. อ้างถึงใน จิตติมา พรอรุณ, “การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489 – 2519,” 153.

¹⁸⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เรื่อง เอกสารประมวลข้อคิดเห็นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2517).

3.4 สรุป

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงในระหว่างปี พ.ศ. 2500 – 2520 ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับในช่วงก่อนหน้า เนื่องจากการรับเอาแนวคิดและแผนนโยบายทางการศึกษาจากองค์การระหว่างประเทศมาปฏิบัติ โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการศึกษาของผู้หญิง ทำให้การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเพิ่มอัตราประชากรในวัยเรียน ทั้งหญิงและชายสามารถทำได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้การวางแผนทางการศึกษาได้จัดให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจที่ต้องการแรงงานระดับกลางในภาคอุตสาหกรรมและป้องกันปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ รวมถึงการควบคุมทางการเมืองและวัฒนธรรมการอุปโภคบริโภคที่เปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดแผนการศึกษาให้สอดคล้องกับทางสังคม ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาเนื้อหาวิชาในหลักสูตรการศึกษาให้มีความทันสมัยและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับเนื้อหาการเรียนการสอนในแขนงวิชาคหกรรมศาสตร์และวิชาศิลปปฏิบัติและหัตถศึกษาได้ช่วยให้ผู้หญิงได้ได้รับความรู้ในการใช้ชีวิตที่สนับสนุนและส่งเสริมบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิง โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับกิจกรรมภายในครอบครัวและทักษะต่อการประกอบที่หลากหลายแต่ยังคงรูปแบบการแบ่งงานตามเพศไว้

บทที่ 4

การศึกษาของผู้หญิง: หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงไทย พ.ศ. 2520 – 2540

จากเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้สะท้อนถึงปัญหาที่เรื้อรังของนโยบายการพัฒนาสังคมสู่ความทันสมัย ทำให้ในช่วงต้นทศวรรษ 2520 รัฐบาลได้หยิบเอาประเด็นปัญหาขึ้นมาพิจารณาและวางแผนที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ พร้อมกับการพัฒนาไปด้วย เมื่อพิจารณาจะพบว่ารัฐบาลได้เผชิญหน้ากับปัญหาภาวะเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ ตลอดจนการเพิ่มของประชากรที่ผ่านมามีได้สร้างปัญหาเกี่ยวกับระบบชุมชนระดับเมืองและปัญหาในกรุงเทพมหานครได้ทวีมากขึ้นเป็นลำดับ ทำให้การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในช่วงต้นนี้จึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากช่วงก่อนหน้าและวางรากฐานในการพัฒนาควบคู่กันไป

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จึงได้ปรับแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ “แนวใหม่” ซึ่งแตกต่างไปจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่แล้วๆ มา โดยถือว่าเป็น “แผนนโยบาย” ที่มีความชัดเจนพอที่จะแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติได้ด้วยการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถรับกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ขณะเดียวกันก็จะได้ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมให้มีการกระจายผลการพัฒนาให้ถึงมือชาวชนบท การพัฒนาต่างๆ ได้ให้ความสำคัญต่อโครงสร้างและกระจายบริการสังคมต่างๆ โดยเฉพาะการศึกษาให้สามารถสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและมีลักษณะของการแก้ไขปรับปรุงไปพร้อมๆ กับการพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4.1 บทบาทและสถานภาพทางสังคมของผู้หญิง

หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสถานภาพของผู้หญิงต่อเนื่องจากช่วงเวลาก่อนหน้าดูปรากฏว่ามีผลที่น่าพอใจต่อการที่สังคมยอมรับบทบาทของผู้หญิง แต่เมื่อพิจารณาแล้วอาจพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้มาจากบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงโดยตรง ทั้งนี้เกิดจากการที่ผู้หญิงได้รับโอกาสในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสทางการศึกษาและโอกาสในการประกอบอาชีพที่เปิดกว้างมากขึ้นสำหรับผู้หญิง จึงเป็นเหตุให้ดูเหมือนว่าบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงในบางด้านได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมก็ยังคงมีอยู่มาก และยังคงเห็นได้ชัดในการจัดการศึกษาที่แม้ว่าจะมีการสร้างความเท่าเทียมกันทางการศึกษาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายแล้วก็ตาม

4.2 แนวคิดในการจัดทำหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2521, 2524 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

นับตั้งแต่การใช้หลักสูตรการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2500 – 2520 สามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษาให้ผู้หญิงได้รับโอกาสทางการศึกษาและความรู้ที่เท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างตลอดเวลา จึงทำให้ต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขเนื้อหาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง โดยในช่วง พ.ศ. 2520 – 2540 รัฐบาลได้ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมมากขึ้น ประกอบกับนโยบายของสังคมโลกที่ส่งผลจำเป็นต้องปรับการศึกษาของผู้หญิงให้ได้รับความรู้ที่สอดคล้องกับเงื่อนไขการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ โดยมีเงื่อนไขในการแก้ไขหลักสูตรการศึกษา ดังนี้

4.2.1 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 - 2539

ภายหลังการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2512 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2518 เพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 3 แม้ว่าจะสามารถเพิ่มจำนวนประชากรในวัยเรียนได้มากขึ้นจากในปี พ.ศ. 2518 ประมาณ 7.8 ล้านคน หรือร้อยละ 44.5 ของประชากรในวัยเรียนทั้งสิ้น (อายุ 7 – 14 ปี) เมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละ 40.7 ในปี พ.ศ. 2513 ก็ตาม¹⁸⁷ ทั้งนี้ด้วยปัญหาจำนวนโรงเรียนและประชากรในวัยเรียนยังมีสัดส่วนที่แตกต่างกันอยู่มากในปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างผู้มีฐานะดีกับผู้มีฐานะยากจน ผู้อยู่ในชนบทกับตัวเมือง และผู้อยู่ในต่างจังหวัดกับผู้อยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่รัฐบาลจะต้องจัดโครงการในการดูแลและให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าศึกษาทุกระดับที่ยังมีความแตกต่างกัน¹⁸⁸ ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) จึงมุ่งให้ความสำคัญต่อการวางแผนการศึกษาในระยะยาวและเสริมสร้างพื้นฐานแห่งโอกาสและสิทธิในการได้รับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกันด้วยการกระจายบริการทางการศึกษา โดยการจัดแบ่งเขตโรงเรียนตามเมืองใหญ่ในส่วนภูมิภาคและท้องที่ต่างๆ ให้สอดคล้องกับการวางระบบโรงเรียนจากแบบ 4: 3: 3: 2 (3) เป็นแบบ 6: 3: 3 ในปีการศึกษา 2521 ประกอบกับการขยาย

¹⁸⁷ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524),” http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3779 (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

¹⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

การศึกษาภาคบังคับและมัธยมศึกษาสามัญให้รับนักเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงดำเนินการของแผนพัฒนาการศึกษาฉบับก่อนหน้า เพื่อหวังให้การศึกษาจะสามารถปรับปรุงคุณภาพและเสริมสร้างประสิทธิภาพของประชาชน เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานและรองรับแรงงานใหม่ที่จะเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง ซึ่งจะสามารถช่วยแก้ปัญหาของผู้หญิงชนบทที่เดินทางเข้ามาทำงานในเขตเมืองได้

อย่างไรก็ตามในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) สภาวะของเศรษฐกิจโลกและประเทศไทยตกต่ำ แต่ไทยก็ยังริเริ่มมีความคิดในการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Country) หรือการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นนิคส์ โดยอาศัยการนำเข้าความเจริญเติบโตตลอดจนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไปผูกติดอยู่กับความต้องการสินค้าในตลาดโลก ทำให้สภาวะการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อการจำกัดการขยายตัวของการศึกษาทางวิชาชีพต่างๆ ด้านและก่อให้เกิดความไม่สมดุลกันของระบบการศึกษา ทำให้จำนวนผู้ที่ศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษามีอัตราต่ำ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาการกระจายตัวของประชากรกับโครงสร้างการมีงานทำที่ไม่สัมพันธ์กัน การจะกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาในช่วงเวลานี้จึงต้องมุ่งเน้นให้เกิดการศึกษาเพื่ออาชีพและการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยอิงจากอัตราการลดลงของประชากรตั้งแต่กลางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ซึ่งมีผลต่ออัตราการขยายด้านปริมาณการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการประถมศึกษาที่จะทำให้จำนวนนักเรียนในระดับนี้เริ่มลดลงตั้งแต่ต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ซึ่งมีโอกาสที่อัตราการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตอนปลายและอุดมศึกษาจะมีแนวโน้มที่สูงขึ้น

การศึกษาได้กลายเป็นหัวข้อประเด็นการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) และ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและบริการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ภาคเอกชนเรียกร้องความต้องการกำลังคนที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นมาก¹⁸⁹ จึงนำไปสู่การมุ่งเน้นให้เกิดการจัดการศึกษาให้สัมพันธ์กับการพัฒนาแรงงานมากขึ้น โดยคำนึงถึงการศึกษาและอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพของแรงงานในฐานะทรัพยากรมนุษย์ และขยายการศึกษาขึ้น

¹⁸⁹ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539),” http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3782 (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

พื้นฐานจาก 6 ปีเป็น 9 ปี อย่างเป็นขั้นตอน โดยมีเป้าหมายให้อัตราการเรียนต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับเข้าสู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้มากที่สุดในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ซึ่งจะทำให้ปริมาณบุคลากรที่มีความรู้พื้นฐานเพียงพอที่จะศึกษาต่อด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี¹⁹⁰ โดยเฉพาะสายวิทยาศาสตร์ ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ ซึ่งรวมถึงสัดส่วนความต้องการนักศึกษาใหม่ในระดับอุดมศึกษา เพื่อผลิตกำลังคนในสาขาบริการต่างๆ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศมากขึ้น

4.2.2 แผนพัฒนาสตรีระยะยาว พ.ศ. 2525 - 2544

ท่ามกลางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงก่อนหน้าได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเทศหลายประการ และย่อมก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมหลายประการที่ทวีความรุนแรงและกลายเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศในเวลาต่อมา โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยตรง เช่น การอพยพเข้าเมืองเพื่อเป็นแรงงานหญิงตามโรงงานอุตสาหกรรมจากการที่ไทยได้มีส่วนร่วมในการประชุมนานาชาติที่เกี่ยวกับการพัฒนาสตรีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในช่วงปี พ.ศ. 2518 – 2528 ซึ่งถือเป็นทศวรรษสตรี รัฐบาลได้เข้ามามีบทบาทในการวางแผน โดยในการแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ได้พิจารณาถึงประเด็นปัญหาว่าด้วยสถานการณ์สถานภาพของผู้หญิงที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างเพียงพอ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผู้หญิงให้เกิดเสถียรภาพและส่งเสริมการแก้ไขความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักในความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายผ่านความร่วมมือกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับกรมการพัฒนสตรีและเด็กในการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะปานกลางและระยะยาว โดยพิจารณาจากแนวคิดสำคัญในประกาศอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2522 เพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติทั้งมวลต่อสตรีและให้หลักประกันว่าสตรีจะต้องได้รับสิทธิประโยชน์และโอกาสต่างๆ จากรัฐบนพื้นฐานของความเสมอภาคและการรับรองสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายโดยตรง รวมถึงครอบคลุมประเด็นสำคัญที่เป็นปัญหาสังคม ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงในหลายๆ ด้าน เช่น การศึกษา แรงงานและอาชีพ สุขภาพอนามัยของ

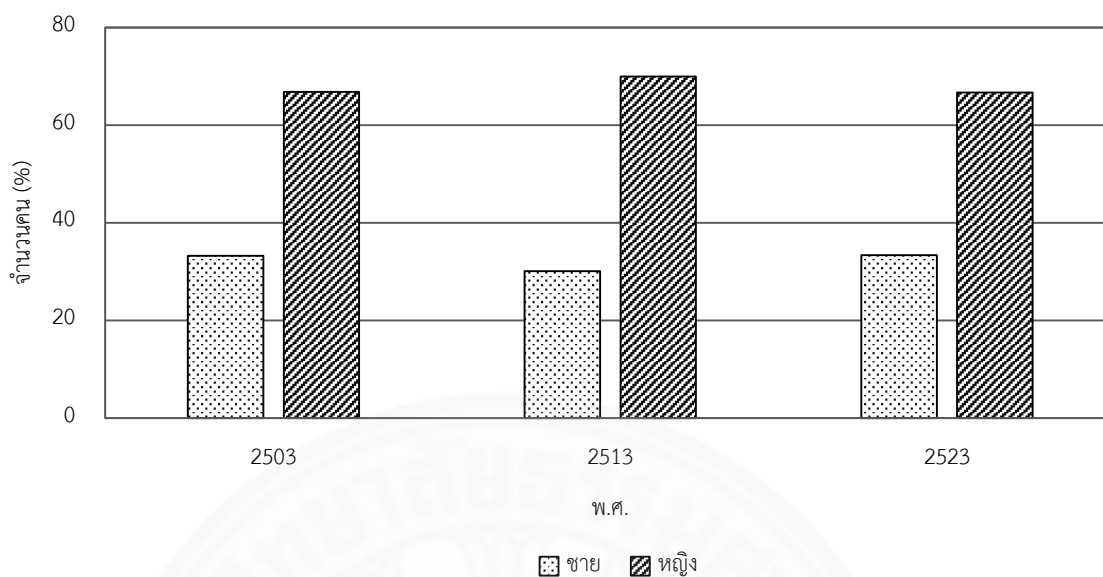
¹⁹⁰ สุธีรา ทอมสัน และเมทินี พงษ์เวช, *ผู้หญิง: กระแสหลักของการปรับเปลี่ยนสังคมใน 5 ปีข้างหน้า* (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2538), 3 – 4.

ผู้หญิง การค้ามนุษย์ การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการเมืองและการบริหาร ความเสมอภาคตามกฎหมาย ตลอดจนความสัมพันธ์ในครอบครัว¹⁹¹ และในปี พ.ศ. 2526 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติอย่างเป็นทางการ เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางประสานงานระหว่างภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเป็นหน่วยสนับสนุนการพัฒนาสตรีและเป็นผู้ดูแลกิจกรรมของตนเอง¹⁹² ในการวางแผนพัฒนาสตรีนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่มีการดำเนินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งปรากฏการกล่าวถึงการพัฒนาสตรีในฐานะกลุ่มเป้าหมายพิเศษที่ได้รับผลกระทบทางสังคมมากเป็นพิเศษ โดยรับเอาสาระเนื้อหาจากแผนพัฒนาสตรีระยะยาวมาใช้เป็นฐานในการทำแผนพัฒนาสตรีช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2525 – 2529) และปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) เพื่อให้การพัฒนาสตรีผ่านองค์กรหรือกลุ่มสตรีต่างๆ ได้มีแผนงานในการปฏิบัติงานที่เป็นเอกภาพและมีความต่อเนื่องมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา

แม้ว่าจะมีข้อกำหนดกำหนดในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับก่อนๆ แล้วก็ตาม ผู้หญิงได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน แต่กลับพบว่าสภาพการณ์ทางสังคมไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณีนิยม ตลอดจนสภาพความยากจนทางเศรษฐกิจ ทำให้เด็กชายมีโอกาสได้รับการศึกษามากกว่าเด็กหญิง ดังจะเห็นได้จากอัตราการไม่รู้หนังสือของผู้หญิงที่ยังคงสูงกว่าชาย

¹⁹¹ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 8 มีนาคม วันสตรีสากล (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2549), 18.

¹⁹² สุธีรา ทอมสัน, *ประเด็นบทบาทหญิงชายในการพัฒนาประเทศไทย*, แปลโดย กรวิภา บุญชื้อ และนิตยา ทิพานุรักษ์สกุล (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2533), 9 – 10.

แผนภูมิที่ 4.1 ประชากรอายุ 10 ปีขึ้นไปที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ จำแนกตามเพศ พ.ศ. 2503, 2513 และ 2523 ทิวราชอาณาจักร¹⁹³

จากสถิติข้างต้นแสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้หญิงที่ไม่รู้หนังสือในแต่ละช่วงการสำรวจมีอัตราที่สูงกว่าผู้ชายอยู่มาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบังคับใช้แผนการศึกษายังไม่ได้ผลมากเท่าไรนัก แม้ว่าจะลดลงในการสำรวจปี พ.ศ. 2523 แล้วก็ตาม ทำให้แนวทางการวางนโยบายแผนงานการศึกษาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 และ 5 ได้ตระหนักถึงจำเป็นจะต้องส่งเสริมผู้หญิงทุกวัยทั้งในเมืองและชนบทมีความรู้อย่างน้อยตามการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้มีโอกาสในการพัฒนาและเสริมสร้างสติปัญญาและทักษะในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาค่านิยมของสังคมให้ยอมรับคุณค่าของผู้หญิงและการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย เช่น การ

¹⁹³ สำนักงานสถิติกลาง, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, *สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2503 ทิวราชอาณาจักร* (พระนคร: โรงพิมพ์บริษัทคณะช่าง, 2505), 20. สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 ทิวราชอาณาจักร* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 29. และ สำนักงานสถิติกลาง, สำนักนายกรัฐมนตรี, *สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2523 ทิวราชอาณาจักร* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2537), 56 – 57.

แก้ไขกฎหมายแรงงานให้ผู้หญิงสามารถเข้าสู่อาชีพที่หลากหลาย ซึ่งผู้หญิงจะกลายเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้เต็มความสามารถมากขึ้น¹⁹⁴

นอกจากนี้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงด้านอื่นๆ ไม่ได้มีการระบุถึงวิธีการและระยะเวลาในการแก้ไขปัญหอย่างชัดเจน ทำให้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 มีการกล่าวถึงการแก้ไขปัญหาของผู้หญิงอย่างประปรายและไม่ได้มีการระบุแยกไว้พิเศษ

4.2.3 แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และ 2535

ภายหลังเหตุการณ์การปะทะกันของอุดมการณ์ทางการเมืองที่รุนแรง ตลอดจนกระแสการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคที่กระจายไปทั่วในขณะนั้น จนเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่หลายครั้ง¹⁹⁵ บรรยากาศทางการเมืองดังกล่าว มีผลให้นโยบายของแต่ละรัฐบาลล้วนเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายและวิธีการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงสถานการณ์ต่างๆ ให้กลับคืนสู่ความสงบเรียบร้อย การศึกษาจึงจะต้องเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อสร้างความมั่นคงแก่เยาวชนของชาติ¹⁹⁶ และอบรมพลเมืองให้มีสำนึกความเป็นไทย ภูมิใจในวัฒนธรรมไทยและเห็นคุณค่าของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ส่วนความรู้ให้มี

¹⁹⁴ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524).”

¹⁹⁵ ภายหลังเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ดังนี้ รัฐบาลชุดที่ 34 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี (14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 – 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2517) รัฐบาลชุดที่ 35 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี (27 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 – 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518) รัฐบาลชุดที่ 36 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี (15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 – 18 มีนาคม พ.ศ. 2518) รัฐบาลชุดที่ 37 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี (19 มีนาคม พ.ศ. 2518 – 20 เมษายน พ.ศ. 2519) รัฐบาลชุดที่ 38 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี (20 เมษายน พ.ศ. 2519 – 24 กันยายน พ.ศ. 2519) รัฐบาลชุดที่ 39 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี (25 กันยายน พ.ศ. 2519 – 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519)

¹⁹⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สบ.5.2.2.1/9 เรื่อง การประชุมเบื้องต้นก่อนการสัมมนาเรื่องแผนการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2517).

ความสำคัญรองลงมา¹⁹⁷ ตลอดจนข้อเรียกร้องที่ปฏิเสธได้ยากเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา จึงมีการยกเลิกแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับก่อนที่ล้าสมัยและแก้ไขให้แผนการศึกษาแห่งชาติมีส่วนในการสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาในด้านต่างๆ ที่จะต้องจัดทำอย่างต่อเนื่อง ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียนให้ทันต่อการขยายตัวของสังคม เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์¹⁹⁸

อย่างไรก็ตามด้วยแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 นับเป็นแผนที่มุ่งให้ความสำคัญต่อสังคมและการเมืองในแง่ความมั่นคงอยู่สูง เพื่อคอยรับสถานการณ์สับสนทางการเมืองและความมั่นคงในขณะนั้น การวางแผนจัดการศึกษาจึงไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจแม้ว่าจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันอยู่ก็ตาม จึงทำให้การวางแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ได้เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2531 ภายใต้การแก้ไขปัญหาสภาวะภาคเศรษฐกิจของประเทศที่เจริญเติบโตไม่เท่ากันยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง ในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่นี้จึงต้องเน้นเหตุผลทางเศรษฐกิจให้มากขึ้น เพราะมีการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาประเทศเน้นทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเป็นหลัก ทั้งนี้ได้มีการคำนึงถึงการจัดการศึกษาที่หลากหลายและสามารถปรับเข้ากับลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ดังนั้นในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 จึงมีทิศทางที่สอดคล้องกับกระแสความคิดการจัดการศึกษาเพื่อคนทั้งมวล และเตรียมรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกและของประเทศในอนาคตอันใกล้

เมื่อพิจารณาอย่างต่อเนื่องถึงผลที่เป็นจริงของการจัดการศึกษาที่ผ่านมาจะพบว่าการศึกษามีหน้าที่สำคัญในการผลิตกำลังคนเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จทั้งด้านคุณภาพที่ไม่เพียงพอและปริมาณไม่เหมาะสม ระบบการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติทุกลฉบับที่ผ่านมาประสบความสำเร็จเพียงการเพิ่มปริมาณของผู้เข้าศึกษาการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น

¹⁹⁷ ณรงค์ คงกิจ, “พัฒนาการของหลักสูตรมัธยมศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2527,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), 53.

¹⁹⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สบ.5.2.2.1/7 เรื่อง เอกสารประมวลข้อคิดเห็นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2517).

4.3 หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2520 - 2533

สืบเนื่องจากปัญหาการจัดการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2500 – 2520 ได้นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ถึงแนวทางการจัดการศึกษาที่ไม่เหมาะสมต่อบริบทของสังคม จึงทำให้รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2535 มีความพยายามที่จะคำนึงถึงบริบทในการแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นโยบายกระจายความเจริญออกจากกรุงเทพมหานคร อีกทั้งการสะกิดการอพยพเข้าของประชากรเข้ามาในกรุงเทพมหานครและชะลอการขยายตัวของกรุงเทพมหานครให้อยู่ในอัตราที่ต่ำลง จึงสอดคล้องไปกับการที่รัฐบาลได้ปรับปรุงเนื้อหาสาระสำคัญและกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาที่เชื่อมโยงและสอดคล้องกับความเป็นจริงในแต่ละท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนตลอดชีวิตและเสริมสร้างความมั่นใจที่จะเรียนให้สำเร็จแก่ผู้เรียนทั้งทางด้านวิชาการและการอาชีพ ให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจของตนเอง เพื่อก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานตามสติปัญญาและความสามารถทางเศรษฐกิจ ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกันทุกระดับและสามารถผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีหลักสูตรการศึกษาที่ได้รับการปรับปรุงและประกาศใช้ ดังนี้

4.3.1 โครงสร้างและหลักการของหลักสูตรการศึกษา

เมื่อพิจารณาหลักสูตรการศึกษาที่ประกาศใช้ในช่วง พ.ศ. 2520 – 2540 ได้มีการแก้ไขโครงสร้างลำดับชั้นในการศึกษาด้วยการขยายระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและมีหลักการของหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในแนวทางและนโยบายทางการศึกษาในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งส่งผลต่อการใช้หลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

4.3.1.1 หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช

2521

จากการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 กระทรวงศึกษาธิการได้มีการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาทั่วไปเพื่อปวงชนที่ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต กำหนดให้มีเนื้อหาที่ต่อเนื่องและสนับสนุนกันกับการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนที่จบการศึกษา

ในแต่ละระดับมีโอกาสมากขึ้นที่จะหาความรู้เพิ่มเติมตามความสนใจและความถนัดของตนเอง โดยอิงกับการเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้าและให้ผู้เรียนที่จบการศึกษาสามารถเป็นแรงงานในท้องถิ่นนั้นๆ ได้ หลักสูตรการศึกษาที่มีการประกาศใช้ประกอบด้วยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และยังคงใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 เช่นเดิม

ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษาฉบับนี้ได้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมและให้ต่อเนื่องตลอดกันตั้งแต่ระดับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ซึ่งไม่ได้มีการแยกออกเป็นประถมตอนต้นและตอนปลายเช่นที่ผ่านมา ด้วยการนี้จะสามารถช่วยลดปัญหาการเรียนซ้ำชั้นและทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการอ่านออกเขียนคิดคำนวณได้ขึ้นพื้นฐาน¹⁹⁹ และมีประสบการณ์เพียงพอที่จะเรียนต่อในชั้นสูงต่อไป โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นระดับชั้นที่ได้รับการคาดหวังที่จะสามารถเพิ่มจำนวนผู้เรียนให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางการศึกษา พร้อมทั้งมุ่งแก้ไขสิ่งที่บกพร่องให้ดีและเหมาะสมขึ้นตามหลักการพัฒนากำลังคนของประเทศ²⁰⁰ จึงมีการออกแบบหลักสูตรการศึกษาให้มีเนื้อหาที่จับในตัวเองและสามารถเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ จึงมีการกำหนดให้หลักสูตรการศึกษาเป็นพื้นฐานสำหรับความรู้วิชาสามัญและวิชาอาชีพตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียน²⁰¹

4.3.1.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

จากการประกาศใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 เพื่อแก้ปัญหาการส่งเสริมและสนับสนุนการเข้าสู่อาชีพที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้

¹⁹⁹ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521,” <http://lib.obec.go.th/e-book/100288/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

²⁰⁰ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, *นโยบายการศึกษาของประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524), 83.

²⁰¹ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521,” <http://lib.obec.go.th/e-book/100214/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

เหมาะสมกับความต้องการที่จะพัฒนาทรัพยากรแรงงานเฉพาะด้านมากขึ้น อย่างไรก็ตามด้วยรูปแบบการศึกษาที่ใช้มาอย่างยาวนานและเริ่มล้าสมัยและขณะเดียวกันได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 จึงจำเป็นที่จะต้องจัดทำหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ขึ้น เพื่อเป็นหลักสูตรการศึกษาทั่วไปหลังหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยมีการปรับโครงสร้างและจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเลือกเฟ้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการพัฒนาท้องถิ่นและกำหนดให้ผู้เรียนได้เลือกกลุ่มวิชาตามความถนัดความสามารถและความสนใจ จนนำไปสู่ความชำนาญในทักษะนั้นๆ และสามารถจะยึดเป็นอาชีพที่มีความสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม

ทั้งนี้ด้วยการเป็นการศึกษาระดับชั้นสูงสุดของสายสามัญจึงยังคงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้และการฝึกทักษะในวิชาอาชีพเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามด้วยการออกแบบหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาได้มีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะพลเมืองมากกว่าหลักสูตรการศึกษาระดับอื่น การป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองเหมือนปี พ.ศ. 2516 การกำหนดจุดมุ่งหมายในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 นี้ยังคงให้ความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่ที่ผู้เรียนจะต้องมีสำนึกทางการเมืองด้วยความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติและปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ รู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนเข้าใจพื้นฐานและปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกปัจจุบัน²⁰²

4.3.1.3 หลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2521 และพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533)

ในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงทั้ง 3 ระดับพร้อมๆ กัน ทั้งนี้ได้เกิดจากการพิจารณาเห็นว่าหลักสูตรการศึกษาฉบับก่อนยังไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคมและความเจริญก้าวหน้าทาง

²⁰² กรมสามัญศึกษา, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (กรุงเทพฯ: กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2524), 7.

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้อย่างแท้จริง²⁰³ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและต่อไปในอนาคต โดยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับท้องถิ่นมากขึ้น จึงมีกรอบการกำหนดจุดมุ่งหมายที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น จนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการพึ่งพาตนเองและใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม โดยแต่ละหลักสูตรการศึกษาได้รับการแก้ไขและปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ดังนี้

1. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างประถมศึกษา ผู้เรียนจะได้รับความรู้ ทักษะ ค่านิยมและการจัดการผ่านกระบวนการศึกษามากกว่าเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และมีทักษะที่จะสามารถคิดและปรับใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันได้²⁰⁴

2. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) การศึกษาต่อขึ้นมาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้เรียนจะได้รับการเรียนการสอนผ่านกระบวนการทางด้านความคิดและการปฏิบัติควบคู่กันไป จึงอาจกล่าวได้ว่าในระดับชั้นนี้ได้พิจารณาถึงความสำคัญของการสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพมากขึ้น²⁰⁵

3. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าการกำหนดโครงสร้างและหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการแรงงานจะอยู่แค่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น ทั้งนี้ด้วยหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายได้มีการปรับแก้ไขและให้ความยืดหยุ่น สามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่ต่างๆ ตาม

²⁰³ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533),” <http://lib.obec.go.th/e-book/100284/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

²⁰⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁰⁵ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533),” <http://lib.obec.go.th/e-book/100442/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

นโยบายและเป้าหมายของการพัฒนาและความต้องการของท้องถิ่น²⁰⁶ ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณภาพชีวิตและทักษะเฉพาะด้านตามศักยภาพอย่างพอเพียงที่จะเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพในอนาคตและสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมตามความรู้ ความสามารถและบทบาทหน้าที่ของตนด้วยแนวทางและวิธีการใหม่ๆ

ภายหลังจากปัญหาทางการเมืองได้มีความพยายามที่จะปรับปรุงสถานการณ์ให้กลับคืนสู่ความสงบเรียบร้อย การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตรการศึกษาจึงเกิดขึ้น เพื่อให้การศึกษา สร้างระเบียบวินัยด้วยการกำหนดให้มีเนื้อหาที่เน้นส่งเสริมความจงรักภักดีในสถาบันหลักของประเทศ เร่งฝึกรบระเบียบวินัยและคุณธรรมต่างๆ ตลอดจนกระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้ได้มากที่สุดและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจและได้สำรวจความถนัดของตนเองมากขึ้นกว่าหลักสูตรการศึกษาฉบับก่อนหน้า ดังจะเห็นได้จากการกำหนดกลุ่มวิชาประสบการณ์พิเศษและการลดจำนวนคาบลง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาสามัญและวิชาอาชีพได้อย่างกว้างขวาง²⁰⁷ อย่างไรก็ตามการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นยังคงให้ความสำคัญต่อโครงสร้างวิชาพื้นฐาน โดยมีความยากและซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับชั้นและจัดแบ่งเป็นกลุ่มวิชา แต่ยังคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของเนื้อหาวิชาให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้อย่างรวดเร็วเมื่อมีพื้นฐานที่เพียงพอ โดยคำนึงถึงการศึกษาเป็นไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้เรียนให้มากที่สุด ในระดับมัธยมศึกษาสายสามัญจึงไม่ได้มีการแยกสาย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัยและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม จึงเปิดหลักสูตรการศึกษาให้กว้างขวาง เพื่อหวังให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนตามความถนัด และได้รับความเสมอภาคทางการศึกษาให้เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของแต่ละท้องถิ่น และหลักสูตรการศึกษาจะต้องจบในตัวเอง เป็นมัธยมศึกษาแบบไม่แยกสาย เพื่อให้ผู้เรียนได้

²⁰⁶ หอสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533),” <http://lib.obec.go.th/e-book/100252/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

²⁰⁷ โปรดดูอัตราเวลาเรียนของหลักสูตรการศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้ในภาคผนวก ก ตารางที่ ก.8, ก.9 และ ก.10

เรียนทั้งวิชาการและวิชาชีพ แม้ว่าจะต้องออกจากการศึกษากลางคันก็สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้

4.3.2 วิชาพื้นฐานทั่วไป

จากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและหลักการของหลักสูตรการศึกษาในแต่ละฉบับได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาต้องมีการกำหนดเนื้อหาให้สอดคล้องกับแนวทางหรือนโยบายทางการศึกษาดังกล่าว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตามประเภทของเนื้อหาพบว่า ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดหมวดหรือรายวิชาพื้นฐานทั่วไป โดยยังคงไว้ซึ่งสาระสำคัญ 5 วิชา ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา และศิลปศึกษา²⁰⁸ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับพื้นฐานความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนวิชาอื่นๆ ตลอดจนเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไป

²⁰⁸ ในแต่ละหลักสูตรการศึกษามีการจัดกลุ่มและประเภทแตกต่างกันออกไป ดูเพิ่มเติมได้ในอัตราเวลาเรียนของหลักสูตรการศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้ในภาคผนวก ก ตารางที่ ตารางที่ ก.8, ก.9 และ ก.10

ตารางที่ 4.1 หมวดวิชาในหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2521, 2524 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2533

กลุ่มวิชา	หลักสูตรการศึกษา							
	2521		2524		2533		มีแผนศึกษาต่อปลาย	
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย		
ภาษาไทย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ภาษาต่างประเทศ	(เฉพาะ ป.5 - 6)	✓	✓	(เฉพาะ ป.5 - 6)	✓	✓	✓	✓
สังคมศึกษา	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓
วิทยาศาสตร์	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓
คณิตศาสตร์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
พลศึกษา / พลานามัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ศิลปะศึกษา	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
การงาน	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
อาชีพ	(เฉพาะ ป.5 - 6)	✓	-	(เฉพาะ ป.5 - 6)	✓	✓	✓	✓
วิชาพื้นฐานอาชีพ	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓
สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-
ลักษณะนิสัย	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-
จริยศึกษา	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-
ดนตรีและนาฏศิลป์	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-
กิจกรรมสร้างลักษณะนิสัย*	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-

หมายเหตุ: *กิจกรรมสร้างลักษณะนิสัย ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ กิจการรมยูวกาชาตและกิจการรณรงค์บำเพ็ญประโยชน์

เมื่อพิจารณาถึงหลักการของเนื้อหาสาระแต่ละรายวิชาของวิชาพื้นฐานทั่วไปพบว่าไม่ได้มีความแตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาในช่วงก่อนหน้า เพราะด้วยการกำหนดแต่เพียงให้ผู้เรียนทั้งหญิงและชายได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามเนื่องจากแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่จะต้องสอดคล้องไปกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างฉับพลัน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ภัยจากอาชญากรรม ปัญหาเด็กและเยาวชน การขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการป้องกันตน ทำให้รัฐต้องให้ความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่ในบางรายวิชาที่สอดคล้องจำเป็นที่จะต้องรับผิดชอบในการจัดเนื้อหาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหาและวิธีการแก้ไข เช่น วิชาสุขศึกษารับผิดชอบในการเผยแพร่เรื่องพิษภัยของยาเสพติดและการป้องกัน เพื่อให้ผู้เรียนทั้งหญิงและชายจึงจำเป็นจะต้องมีความรู้ที่ถูกต้องและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้นและหาหนทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม

4.3.3 วิชาของผู้หญิง

เช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2500 – 2520 ปรากฏว่าในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2520 – 2540 มีบางรายวิชากำหนดเนื้อหาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงอย่างเห็นได้ชัด เพื่อให้ผู้หญิงได้รับความรู้ที่ทันสมัยและเข้ามามีส่วนร่วมต่อการแก้ไขปัญหาในสังคม ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากรายวิชาดังต่อไปนี้

4.3.3.1 วิชาประชากรศึกษา

จากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นถึงแนวทางการพัฒนาประเทศในช่วง พ.ศ. 2520 – 2540 นอกจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รัฐยังให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดจากการพัฒนาในช่วงก่อนหน้า โดยเฉพาะการขยายตัวทางเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมและการกระจุกของความเจริญทางสาธารณูปโภคและบริการต่างๆ ได้ดึงดูดให้ประชากรวัยหนุ่มสาวเป็นจำนวนมากอพยพเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมเข้าสู่เมืองหลวงเป็นจำนวนมากขึ้น อีกทั้งนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้มีอัตราการเพิ่มของประชากรที่สูงอย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นจากประมาณ 26 ล้านคนในปี พ.ศ. 2504 เป็น 52 ล้านคนในปี พ.ศ. 2529 ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงปัญหาจำนวนประชากรให้เห็นตั้งแต่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 แต่ด้วยการขาดการควบคุมที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราการ

เกิดของประชากรในช่วงของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจริงได้ส่งผลต่อการกระตุ้นให้เกิดปัญหา ได้แก่ ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาการพัฒนาคุณภาพประชากร ปัญหาการศึกษา ปัญหาการแพทย์และอนามัย ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมและปัญหาหายาเสพติด ผลกระทบดังกล่าวได้กลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีนโยบายกำหนดเป้าหมายที่จะลดอัตราการเพิ่มของประชากรไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมาจำเป็นที่ต้องเร่งแก้ไขเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาคือขึ้นอย่างจริงจัง

ทั้งนี้รัฐได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา โดยพิจารณาว่าการศึกษามีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์อย่างใกล้ชิด การให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประชากรศึกษาเป็นการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปรวมทั้งเด็กและเยาวชนตระหนักถึงภาวะและปัญหาประชากรที่มีต่อครอบครัว ชุมชน ประเทศและโลกในด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนรู้วิธีแก้ไขและมีความเข้าใจถึงปัญหาและเท่าทันต่อการแก้ไขในฐานะของผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องและกำหนดขนาดครอบครัวของตนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะมีผลในการลดอัตราเพิ่มประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นยังไม่ได้รับการสนใจและสนับสนุนให้มีการดำเนินงานอย่างจริงจัง²⁰⁹ รัฐจึงได้มีการบูรณาการวิชาประชากรศึกษาสอดแทรกไปในวิชาสังคมศึกษาของหลักสูตรการศึกษาทุกระดับชั้น มีความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีความสามารถที่จะรับมือกับปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพตามความคาดหวังของรัฐบาล เพื่อให้เกิดความสุขและเกิดคุณภาพชีวิตร่วมกันในสังคม

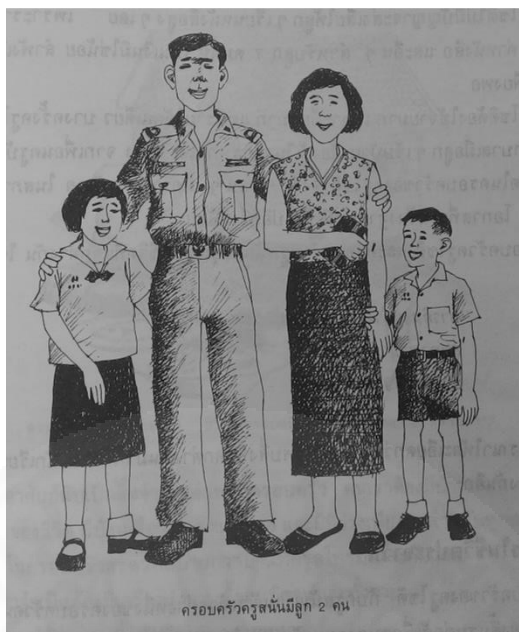
จากการศึกษาเนื้อหาของวิชาประชากรศึกษาในแบบเรียนและหลักสูตรการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2520 – 2540 พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระกับคุณลักษณะทางเพศเกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยตรง เมื่อพิจารณาจากการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงต่อการดูแลเด็กและครอบครัว ในแต่ละระดับผู้เรียนจะได้รับความรู้ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับผู้หญิงที่อยู่ในวัยมีประจำเดือนและสามารถที่จะให้กำเนิด (ประมาณช่วงอายุ 15 – 45 ปี) ทำให้ระดับมัธยมศึกษาจะให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นแม่ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และความสามารถที่จะให้กำเนิดหรือลดจำนวนเด็ก

²⁰⁹ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524).”

ทารกและเด็กได้ด้วยการรับเอาความรู้ที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยแม่และเด็กทางโภชนาการและหลักการปฏิบัติดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง ซึ่งจะสอดคล้องกับวิชาคหกรรมศาสตร์และงานบ้านที่ผู้หญิงจะต้องได้รับการพัฒนาความรู้และทัศนคติที่ทันสมัย ขณะเดียวกันความรู้เกี่ยวข้องกับการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิดของผู้หญิงก็จำเป็นที่จะต้องให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและไม่ใช้ความเชื่อที่ขัดกับหลักการที่ทันสมัย ดังจะเห็นได้จากการยกตัวอย่างอธิบายถึงคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันของจำนวนสมาชิกในครอบครัวในแบบเรียน ดังนี้

... เมื่อนักเรียนลองมองลึกลงไปอีกจะเห็นความแตกต่างของครูทั้งสองคนนี้มากยิ่งขึ้น ครอบครัวของครูโชติเป็นคนค่อนข้างหัวโบราณ ถือว่าการมีลูกเป็นเรื่องของบุญและกรรมมาแต่ชาติก่อน เป็นเรื่องที่เราไม่ควรจะกำหนดขึ้นเอง ในที่สุดครูโชติและภรรยา ก็มีลูกด้วยกันทั้งหมด 7 คน ส่วนครูสนั่นเป็นคนค่อนข้างทันสมัย รู้สึกเป็นห่วงอนาคต ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวมากอยู่สักหน่อย เกรงว่าถ้ามีลูกมากจะไม่มีปัญญาเลี้ยง จึงมีลูกเพียง 2 คน ครูสนั่นตัดสินใจไปทำหมันเองเสียที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ²¹⁰

²¹⁰ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษา
ประชากร ปัญหาที่ท้าทาย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525), 38.

ภาพที่ 4.1 ครอบครัวครูสอน²¹¹

จะเห็นได้ว่าปัญหาของความจำเป็นที่จะต้องมีลูกจำนวนมากจากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทัศนคติหรือความเชื่อแบบเก่าไม่สอดคล้องกับรูปแบบทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจนส่งผลต่อสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวหรือแม้แต่การแต่งงานเมื่ออายุน้อยมีผลสืบเนื่องหลายประการ ได้แก่ เสี่ยงต่อการตายตอนคลอด ลูกตกและสร้างฐานะยาก การแต่งงานตั้งแต่เด็กๆ ยังไม่ทันมีฐานะเป็นหลักฐาน ย่อมเกิดปัญหา เพราะเมื่อมีบุตรต้องมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น รายได้ที่เหลือเพื่อสร้างฐานะก็หมดไป กว่าจะสร้างฐานะได้ก็ต้องใช้เวลานาน²¹² ค่านิยมและความเชื่อแบบเก่าจึงยังปรากฏอยู่มากในสังคมเกษตรกรรมที่มีความจำเป็นจะต้องมีลูกมาก เพื่อคอยช่วยเหลืองานไม่สามารถใช้ได้กับสังคมเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่องที่กำลังทางเศรษฐกิจของครอบครัวกลายเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการพิจารณาอย่างมากขึ้น

เมื่อพิจารณาในทางอ้อมจะเห็นว่าการกระจายความเสมอภาคทางการศึกษาของรัฐที่มุ่งให้ผู้หญิงได้รับการศึกษา เมื่อผู้หญิงมีความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาและการมีสุขภาพที่ดี จะสามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ด้วยตนเองจากการ

²¹¹ เรื่องเดียวกัน, 39.

²¹² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษา ประชากร ปัญหาที่ท้าทาย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525), 47.

ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยให้ช่วยตัดสินใจอย่างมีเหตุผลต่อภาวะการณ์ต่างๆ ได้แก่ โอกาสในการเข้าสู่ อาชีพ โครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ซึ่งจะช่วยให้ ผู้หญิงมีศักยภาพและทัศนคติที่ดีต่อการการตัดสินใจในการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดของ ผู้หญิง

จากการบรรจุเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประชากรศึกษา เพื่อให้ผู้หญิง ได้รับความรู้และความเข้าใจต่อการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิด โดยเฉพาะสำหรับผู้หญิง จากการสำรวจพบว่าผู้หญิงที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับภาคบังคับประถมศึกษาปีที่ 4 ในเขตเมืองจะมี ภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าในชนบทและสำหรับผู้หญิงที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจะมีภาวะเจริญ พันธ์ุต่ำมากและมีแนวโน้มที่จะชะลอการมีบุตรไว้จนกว่าจะมีอายุ 30 ปีขึ้นไป²¹³ นอกจากนี้งานวิจัย อื่นๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันต่างให้ความสนใจต่อความสำคัญของการศึกษากับทัศนคติของ ผู้หญิงกับการเจริญพันธ์ุ จะเห็นได้ว่าผู้หญิงที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีทัศนคติที่จะแต่งงาน ช้า ซึ่งจะช่วยลดการเปิดรับโอกาสในการตั้งครรภ์และป้องกันไม่ให้เกิดการเกิดได้ อีกทั้งถ้าผู้หญิงได้รับ การศึกษาที่สูงขึ้นจะมีความต้องการที่จะทำงานมากกว่าและต้องการขนาดของครอบครัวที่เล็ก และ จะต้องป้องกันถ้าสังคมใดมีผู้หญิงที่สมรสแล้วอยู่ในวัยดังกล่าวเป็นจำนวนมาก และหากไม่มีการ คุมกำเนิดอย่างมีประสิทธิภาพ โอกาสที่สังคมจะมีเด็กเกิดมากย่อมมีความเป็นไปได้สูง โอกาสที่จะ อพยพย้ายถิ่นก็จะเพิ่มขึ้น²¹⁴ อย่างไรก็ตามความพยายามในการควบคุมอัตราการเกิดของประชากร ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้หญิงต่อประเด็นนี้เป็นหลัก จึงก่อให้เกิดการเรียกร้องให้มีความ เสนอภาคทางเพศต่อการให้การศึกษาเกี่ยวกับประชากรศึกษา การแก้ไขหลักสูตรการศึกษาภายหลัง การจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาวจึงมีแนวทางการให้ข้อมูลที่แตกต่างออกไป ประกอบกับงานวิจัย ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในการควบคุมอัตราการเกิดของประชากรไม่ใช่หน้าที่ ของผู้หญิงเพียงฝ่ายเดียว การให้การศึกษาเกี่ยวกับการคุมกำเนิดและการวางแผนครอบครัวควรเป็น ความร่วมมือกันระหว่างหญิงและชาย ซึ่งจะช่วยให้การควบคุมอัตราประชากรเป็นไปได้

²¹³ กองสำรวจประชากร, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรีน, *ภาวะเจริญ พันธ์ุ (Fertility)* โดยหน่วยสำมะโนประชากรและเคหะ (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2521), 14.

²¹⁴ เนาวรัตน์ พลายน้อย และ ศุภวรัญญา พลายน้อย, *หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส082 ประชากรกับคุณภาพชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2533), 11.

ประสิทธิภาพ ตลอดจนการพัฒนาการศึกษาที่ให้ผู้เรียนอยู่ในระบบการศึกษานานขึ้นจะช่วยให้เกิดการแต่งงานช้าลงหรือแม้แต่ระดับการศึกษาของสามีก็จะมีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์เช่นกัน²¹⁵

4.3.4.2 วิชาการงานและอาชีพ²¹⁶

เช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาในช่วงก่อน พ.ศ. 2520 ที่มีความมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามความแตกต่างที่สำคัญในนโยบายทางการศึกษาและหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2520 - 2540 ด้วยแนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งแก้ปัญหาการว่างงานและการอพยพเข้าเมือง จึงให้ความสำคัญกับประยุกต์ใช้ความรู้ในพื้นที่ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเมืองเอกและเมืองรองในภูมิภาคให้สามารถรองรับแรงงานใหม่จำนวนมากที่จะจบการศึกษาแทนการอพยพเข้าเมือง เมื่อพิจารณาจากวิชาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รายวิชา ดังนี้

1) วิชาการงาน

เมื่อพิจารณาถึงจุดประสงค์ของวิชาการงานที่นอกเหนือจากการวางพื้นฐานในการทำงาน โดยสามารถเลือกเรียนรายวิชาได้ตามความถนัดและความสนใจของตนเอง ยังมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ที่จำเป็นกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน²¹⁷ เนื่องด้วยรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ส่งผลต่อการดำรงชีวิตอย่างเห็นได้ชัดในช่วง พ.ศ. 2520 - 2540 อันส่งผลให้การผลิตและการอุปโภคและบริโภคมีความทันสมัยและหลากหลายมากขึ้น จากการศึกษาพบว่ารัฐยังคงให้ความสำคัญต่อความรู้ที่จำเป็นต่อผู้หญิงในการใช้ชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว โดยยังคงไว้ซึ่งกระบวนการเรียนรู้วิชาที่สอดคล้องกับผู้หญิงอยู่ ได้แก่ งานบ้านและการจัดการในบ้าน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนต่อพื้นที่ดังกล่าว แม้ว่าหลักสูตรการศึกษาจะกล่าวจุดประสงค์ไว้อย่างกว้าง ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็น

²¹⁵ กองสำรวจประชากร, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรีน, *ภาวะเจริญพันธุ์ (Fertility) โดยหน่วยสำมะโนประชากรและเคหะ* (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2521), 15.

²¹⁶ เนื่องด้วยการเรียกรวิชากรงานและอาชีพมีความแตกต่างกันในแต่ละหลักสูตรการศึกษา ผู้ศึกษาจึงขอเลือกใช้คำดังกล่าวเพื่อให้ง่ายต่อการแบ่งรายวิชา

²¹⁷ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).”

การศึกษาของทั้งเด็กหญิงและเด็กชายที่จะต้องเข้าใจหน้าที่ของตนเองในการช่วยเหลือและแบ่งเบา
งานภายในครอบครัว ดังจะเห็นได้จากภาพ ดังนี้

ภาพที่ 4.2 ช่วยกันขัดพื้น ลอกท่อ ตัดหญ้า ในไม่ช้าก็จะนำเดิน²¹⁸

ภาพที่ 4.3 หน้าปกคู่มือการเรียนการสอนวิชางานบ้าน²¹⁹

อย่างไรก็ตามค่านิยมของสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
วัฒนธรรมได้ส่งผลให้ครอบครัวมีความคาดหวังต่อลูกชายและลูกสาวที่ต่างกันด้วยการนำเสนอ

²¹⁸ รุจิรี สารระ และคนอื่นๆ, *แบบเรียนครบวงจร ชุดทักษะกระบวนการกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2533), 18.

²¹⁹ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือการเรียนการสอนวิชาการทำงาน ง011 งานบ้าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535).

ภาพลักษณ์ของเด็กหญิงในฐานะผู้ตามและช่วยดูแลงานบ้านในครอบครัว ตัวอย่างเช่น ภาพของการเด็กหญิงที่รับผิดชอบในการช่วยเหลืองานบ้านที่สอดคล้องกับหน้าที่ของแม่

ภาพที่ 4.4 การให้อาหารน้องหรือเด็กเล็ก²²⁰

ภาพที่ 4.5 การช่วยเหลือแม่ขณะกำลังทำงาน²²¹

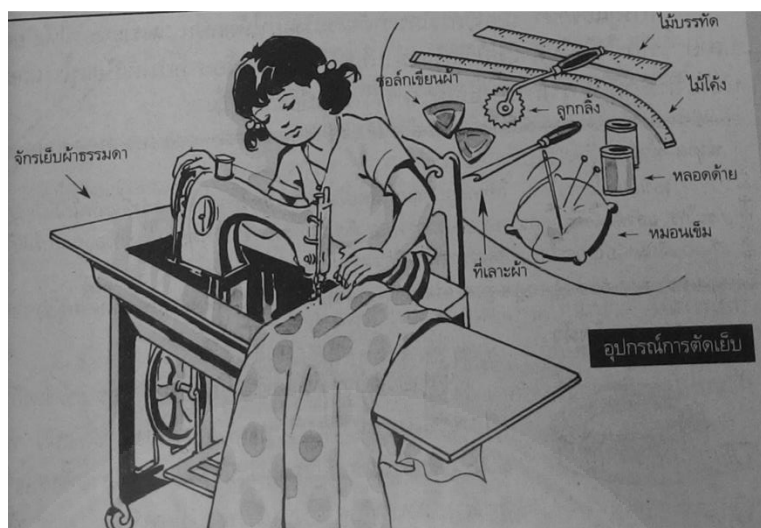
²²⁰ รุจิรี ภูสาระ และคนอื่นๆ, *แบบเรียนครบวงจร ชุดทักษะกระบวนการกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2* (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2533), 40.

²²¹ เรื่องเดียวกัน, 30.

ภาพที่ 4.6 การปฏิบัติงานที่ถูกต้อง²²²

²²² กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการเรียนการสอนวิชาการงาน ง011
งานบ้าน ระดับมัธยมศึกษา, 7.

ภาพที่ 4.7 เย็บผ้าสะตอก ซ่อมแซมผ้าได้ ถ้ารู้จักใช้อุปกรณ์²²³

จากภาพจะเห็นได้ว่ารูปแบบของวิชาชีพงานบ้าน ทำให้เด็กหญิงยังคงมีภาพลักษณ์ที่สัมพันธ์กับการรับค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทันสมัยมาปรับใช้และเชื่อมโยงให้เข้ากับการจำกัดการเข้าถึงทางการศึกษา เพื่อขัดเกลาความคาดหวังให้ผู้หญิงตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ต่องานบ้านในการกลับเข้าสู่บทบาทและหน้าที่ของการเป็นเมียและแม่²²⁴ มากกว่าฝึกพื้นฐานทางอาชีพ ซึ่งจะเห็นจากการพิจารณาถึงความแตกต่างของหญิงและชายเกิดจากหน้าที่ของพ่อแม่ทำให้หญิงและชายไทยแตกต่างกันไปด้วย การเลี้ยงดูบุตรมักจะอยู่ในความรับผิดชอบของหญิง²²⁵ การฝึกฝนให้เด็กหญิงมีความเข้าใจต่อลักษณะงานบ้าน ดังจะเห็นได้จากการยกตัวอย่างการวางแผนงาน

²²³ รุจิรี สาระ และคนอื่นๆ, แบบเรียนครบวงจร ชุดทักษะกระบวนการกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 83.

²²⁴ Faculty of Social Administration, Thammasat University, *Evaluation of Women in Development Programme in Thailand, with emphasis on income generating activities* (Bangkok: Faculty of Social Administration, Thammasat University, 1980), 88.

²²⁵ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือการสอนวิชาการทำงาน การดูแลรักษาบ้าน 305 - 306 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3)* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525), 110.

ของเด็กหญิงในวันหยุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นรูปแบบของงานบ้านที่เด็กหญิงได้ปฏิบัติสำหรับวันหยุดหนึ่งวัน²²⁶

เวลา	กิจกรรม
06.30	ตื่นนอน อาบน้ำแต่งตัว เก็บเครื่องนอนตากแดด
07.00	รับประทานอาหารเช้า ล้างจาน
07.30	จัดและทำความสะอาดห้องส่วนตัว
08.30	พักผ่อน
08.45	ทำการบ้าน
10.00	กรอกน้ำใส่ขวด
10.20	ช่วยคุณแม่เตรียมอาหารกลางวัน
12.00	รับประทานอาหารกลางวัน
12.45	ล้างจาน
13.00	พักผ่อน ซ่อมแซมเสื้อผ้า เก็บเครื่องนอนและปูที่นอน
15.30	ช่วยคุณแม่เตรียมอาหารเย็น
17.00	อาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้า
18.00	รับประทานอาหารเย็น ทำความสะอาดโต๊ะอาหาร พักผ่อนร่วมกัน ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
19.30	เตรียมเสื้อผ้าและหนังสือสำหรับการเรียนวันต่อไป
20.30	เข้านอน

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะเห็นได้ว่าหลักการบริโภคของคนไทยยังมีปัญหาทางโภชนาการอยู่มาก ทั้งนี้เพราะความเชื่อต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่นได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการบริโภคอาหารไม่ถูกต้อง อีกทั้งคนส่วนมากยังมีความเข้าใจว่าการบริโภคอาหารแต่ละวันเพียงพอให้อิ่มท้องเท่านั้น การจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงมีการกำหนดความรู้เรื่องการใช้และบริโภคอาหารที่ถูกต้อง เพื่อให้สอดคล้องกับความทันสมัยของลักษณะการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล ตลอดจนการรักษา

²²⁶ เสวนีย์ จักรพิทักษ์ และ สุมาลา ดาวงาม, *หนังสือประกอบกรเรียน วิชาการงาน 203 ง204 การดูแลรักษาบ้าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2)*, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2534), 4.

สุขภาพด้วยการอนามัยและการบริโภคที่ดีจะช่วยให้ประชาชนสุขภาพแข็งแรง จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเป็นหลักการบริโภคเบื้องต้นที่ทุกคนไม่ว่าจะเพศหรือวัยใดก็สามารถปฏิบัติตามได้ แต่ด้วยลักษณะหน้าที่ทางสังคมจึงปรากฏการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงในการรับบทบาทและหน้าที่ในการดูแลสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กที่ได้รับความสำคัญเป็นพิเศษ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการระบุโภชนาการแม่และเด็กเป็นส่วนหนึ่งในแผนนโยบายทางด้านสาธารณสุขตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นการให้ความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะของผู้ที่ดูแลสุขภาพของเด็กวัยต่างๆ จึงได้รับการศึกษาเกี่ยวกับหลักโภชนาการแม่และเด็กเช่น ความรู้เกี่ยวกับน้ำนมแม่ การอบรมเลี้ยงดูทารกและการอบรมเด็ก เช่น อาหารเสริมของทารกตามช่วงวัย การพักผ่อน ความสะอาดของร่างกายและเครื่องนุ่งห่ม การรักษาสุขภาพและให้ทารกมีภูมิคุ้มกันของโรค²²⁷

ตลอดจนการดูแลรักษาบ้านเรือนเป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงจะต้องจัดการให้เรียบร้อยและเป็นระเบียบ จึงจำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องเรือนประเภทต่างๆ และเทคโนโลยีที่จะสามารถช่วยทุ่นแรงผู้หญิงจากการทำงานบ้านได้ นอกจากการใช้จักรเย็บผ้าเพื่อทุ่นแรงในการปักเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้าด้วยมือ เด็กหญิงจะได้เรียนรู้และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับงานบ้านในฐานะเครื่องทุ่นแรง ดังเช่นคำอธิบายเกี่ยวกับเทคโนโลยีในครัวเรือนอย่างตู้เย็น

... ผู้ใช้จะต้องมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการทำงานของตู้เย็นและการถนอมอาหารที่ถูกต้อง เนื่องจากในตู้เย็นที่ใช้ตามบ้านจะมีระดับอุณหภูมิต่างๆ กัน ซึ่งในการซื้อตู้เย็นควรจะได้อ่านคู่มือให้ทราบและเก็บอาหารตามชนิดที่เหมาะสมกับอุณหภูมิต่างกล่าวโดยมากนิยมเก็บพวกเนื้อสัตว์สดไว้ในช่องที่อุณหภูมิต่ำสุดคือช่องน้ำแข็ง หรือช่องที่ทำไว้เก็บเนื้อสัตว์โดยเฉพาะ ส่วนนมสด ไข่สด ก็เก็บในอุณหภูมิเย็นรองลงมา ผลไม้นั้นจะไว้ในชั้นที่ไม่เย็นสู้ชั้น ส่วน

²²⁷ สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ และคณะ, *หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ สปช. สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* (กรุงเทพฯ: สำนักงานวัฒนาพานิช, 2529), 83.

ฝักนิยมไว้ในช่องสำหรับใส่ฝัก ซึ่งมีฝาปิดกั้นการระเหยของน้ำในใบฝักของพวกที่มีใบให้สดได้นาน²²⁸

และ

... การใช้ตู้กับข้าวในการเก็บอาหารควรหมั่นเช็ดถูและเก็บอาหารในตู้ให้เป็นหมวดหมู่ ในที่ที่มีมดควรหล่อน้ำที่ขาตู้ แม่บ้านไม่ควรซื้ออาหารเก็บตุนไว้มาก เพราะถ้ารับประทานไม่ทันอาจเน่าเสียได้²²⁹ ตู้เย็นไม่ใช่สิ่งสิ้นเปลือง การมีตู้เย็นไว้ในบ้านช่วยให้แม่บ้านมีเวลาทำงานอื่นมากขึ้นไม่ต้องไปจ่ายกับข้าวทุกวัน ประหยัดทั้งเวลา แรงงานและเงินทอง อาหารบางชนิดหากซื้อจำนวนมากจะราคาถูกกว่าการซื้อปลีก อาหารสดที่เก็บในตู้เย็นจะคงความสดได้นานกว่าเก็บในห้องธรรมดา²³⁰

²²⁸ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการสอนวิชาการงาน การดูแลรักษาบ้าน ง305 – ง306 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3), 82.

²²⁹ เสาวนีย์ จักรพิทักษ์ และ อุไร ต้นสกุล, งานอาหารและโภชนาการ ง101 – ง102 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2533), 7.

²³⁰ เรื่องเดียวกัน, 9.

ภาพที่ 4.8 การเก็บรักษาเนื้อสัตว์²³¹

จึงอาจกล่าวได้ว่าการพิจารณาจากหลักสูตรการศึกษา ผู้ศึกษาไม่สามารถสรุปได้โดยตรงว่าวิชาดังที่กล่าวมาข้างต้นได้กำหนดเนื้อหาหรือรายวิชา เพื่อให้ผู้หญิงเรียน โดยเฉพาะ เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาไม่ได้มีการบังคับหรือระบุเฉพาะเจาะจงว่าให้ผู้หญิงเรียนเท่านั้น แต่สิ่งที่สามารถพิจารณาได้ คือ การที่รัฐมุ่งสร้างการรับรู้ อันก่อให้เกิดการยอมรับในบทบาทที่ต่างกันระหว่างหญิงและชาย ด้วยการทำให้พฤติกรรมระหว่างเด็กหญิงและเด็กผู้ชายต่างกันผ่านเนื้อหาและรูปภาพที่แสดงให้เห็นโดยจุดเน้นของเด็กผู้หญิงอยู่ที่การนำเสนอการเป็นเมียและแม่ที่ดี ความรู้ทางโภชนาการที่สัมพันธ์ระหว่างบทบาทของแม่กับเด็ก แม่กับครอบครัว หรือแม้แต่การเป็นลูกที่ดีด้วยภาพเสนอการช่วยงานบ้านมากกว่าเด็กชาย จึงพออนุมานได้ว่าผู้หญิงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับผู้หญิงที่ยังคงอยู่กับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงแบบดั้งเดิม จึงทำให้รูปแบบของการงานได้วางรากฐานทางอาชีพให้ผู้หญิงอย่างสอดคล้องกับรูปแบบทางอาชีพที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2520 – 2540 ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มงานผลิต งานบริการ ต่างมีอาชีพที่ผู้หญิงได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้และทักษะที่จำเป็นและเหมาะสมมาโดยตลอด ดังจะพิจารณาได้จากการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับงานบ้านไม่ได้ช่วยให้ผู้ชายเข้าสู่บทบาทและหน้าที่ในงานบ้านมากขึ้น แต่

²³¹ เสนอ อินทรสุขศรี และคณะ, หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2525), 210.

ยังคงแสดงให้เห็นว่าเป็นอุปกรณ์ดังกล่าวได้ช่วยผ่อนแรงให้กับผู้หญิงในการทำงานบ้าน เพื่อให้มีเวลาเหลือไปทำงานบ้านส่วนอื่นหรือการประกอบอาชีพนอกบ้านได้ จึงทำให้วิชาอื่นๆ ในกลุ่มวิชาการงานอย่างวิชาเกษตรและงานช่าง ได้นำเสนอภาพของเด็กชายที่สอดคล้องกับพัฒนาทางร่างกายที่สามารถใช้กำลัง เพื่อการฝึกทักษะทางอาชีพมากกว่าผ่านบทบาทและหน้าที่ในการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในบ้านมากกว่าที่จะทำงานบ้าน

ภาพที่ 4.9 หน้าปกคู่มือการเรียนการสอนวิชางานช่างพื้นฐาน²³²

²³² กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือการเรียนการสอนวิชากรงาน ง013 งานช่างพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535).

ภาพที่ 4.10 หน้าปกคู่มือการเรียนการสอนวิชางานเกษตรพื้นฐาน²³³

2) วิชาอาชีพ

นอกจากการวางพื้นฐานให้ผู้เรียนมีความสนใจและมีอุปนิสัยรักการทำงาน รายวิชายังกำหนดจุดมุ่งหมายต่อเนื้อเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ทางพื้นฐานในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น แม้ว่าจะมีการกำหนดจุดประสงค์อย่างกว้างเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ในหลักของวิชาอาชีพและสามารถนำความสามารถในสาขาต่างๆ มาส่งเสริมกันไปปรับปรุงการดำรงชีวิตและรู้ช่องทางที่จะไปริเริ่มประกอบอาชีพเพียงพอที่จะเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภคและผู้ให้บริการและความร่วมมือในการประกอบกิจการและธุรกิจ²³⁴ โดยอาศัยทักษะจากวิชาการงาน สามารถแบ่งรูปแบบของงานออกได้เป็น 4 กลุ่มได้แก่

1. งานผลิต
2. งานบริการ

²³³ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือการเรียนการสอนวิชาการงาน ง014 งานเกษตรพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535).

²³⁴ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521,” <http://lib.obec.go.th/e-book/100214/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

3. งานเสริมงานผลิตและงานบริการ

4. งานอาชีพอิสระระหว่างเรียน

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องของลักษณะวิชาการงาน สามารถสนับสนุนทางอาชีพได้จะเห็นได้ว่าการศึกษาของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับงานบ้านและการจัดการในบ้านสามารถประกอบอาชีพได้ในกลุ่มของงานผลิตและงานบริการ²³⁵ จึงอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ของรายวิชาการงานและอาชีพมีความสอดคล้องกัน ซึ่งจะสามารถช่วยส่งเสริมและผลักดันให้ผู้หญิงได้รับการเรียนรู้และฝึกหัดทักษะที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพที่มีความเหมาะสมทางเพศมากขึ้น

4.4 ผลการจัดการศึกษาและใช้หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิง พ.ศ. 2520 - 2540 และสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงที่ได้รับโอกาสทางอาชีพจากการศึกษา

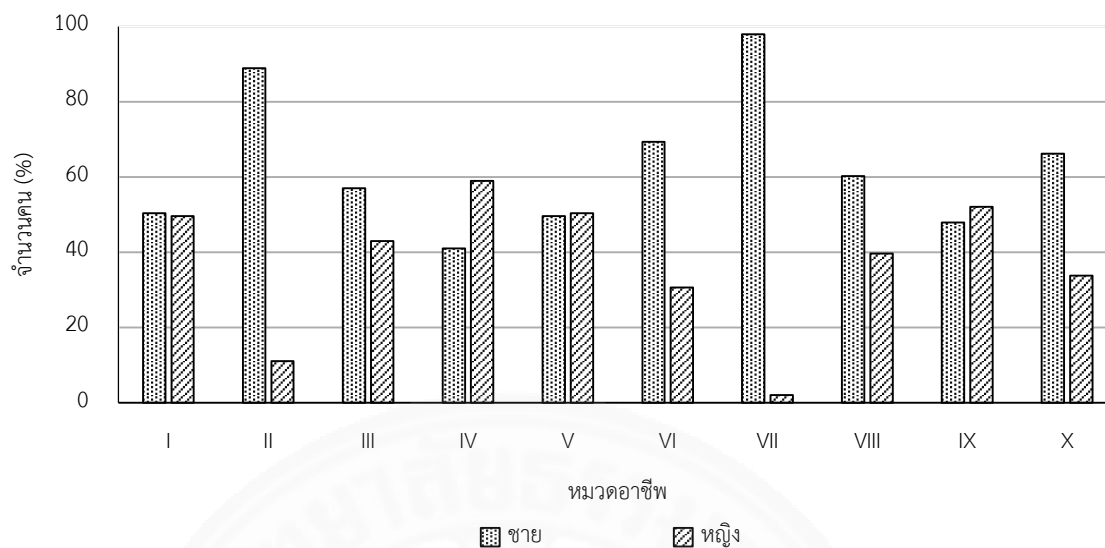
หากพิจารณาจากแนวทางและนโยบายทางการศึกษาของผู้หญิงในช่วง พ.ศ. 2520 - 2540 พบว่า การมุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมจะสามารถช่วยขยายโอกาสให้ผู้หญิงเข้าถึงการศึกษาและด้วยโครงสร้างและหลักการของแผนงานทางการศึกษาจะสามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้หญิงอยู่ในระบบการศึกษาภาคบังคับได้นาน และสามารถเข้าสู่อาชีพที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพที่สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติยังคงปรากฏให้เห็นว่ารัฐยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาความแตกต่างระหว่างคุณภาพของการศึกษาในเขตเมืองและชนบทหรือแหล่งเสื่อมโทรมได้อย่างจริงจัง จึงส่งผลกระทบต่อส่วนของผู้หญิงที่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษายังมีอัตราต่ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการรองรับและเข้าถึงความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับรูปแบบทางอาชีพอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2520 - 2540 จึงมีการกำหนดให้เนื้อหาสาระสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้หญิงจะต้องนำเสนอด้วยความรู้ที่ทันสมัยและมีความสอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

²³⁵ กลุ่มงานผลิต ได้แก่ ช่างอาหารไทย ช่างอาหารอบ ช่างอาหารพื้นเมือง ช่างอาหารนานาชาติ การผลิตเครื่องดื่ม ช่างถนอมอาหาร กลุ่มงานบริการ ได้แก่ ช่างเสื้อผ้าสตรีเบื้องต้น ช่างเสื้อผ้าสตรี การประกอบอาหารและการบริการอาหาร ช่างซักกรีด การรักษาความสะอาด งานแม่บ้านโรงแรม

เพื่อให้ความรู้และทักษะดังกล่าวช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในบทบาทและสถานภาพในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสในการประกอบอาชีพ

เมื่อพิจารณาจากการเข้าสู่อาชีพของผู้หญิงในช่วงต้นทศวรรษ 2520 พบว่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเป็นผลจากการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแผนงานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อการลดปัญหาและรักษาระดับการว่างงานให้อยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้ จึงเป็นเหตุให้ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาส่วนมากมีโอกาสเข้าสู่อาชีพที่หลากหลายมากขึ้น สามารถพิจารณาได้จากแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 4.2 ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ²³⁶ และเพศ พ.ศ. 2523²³⁷

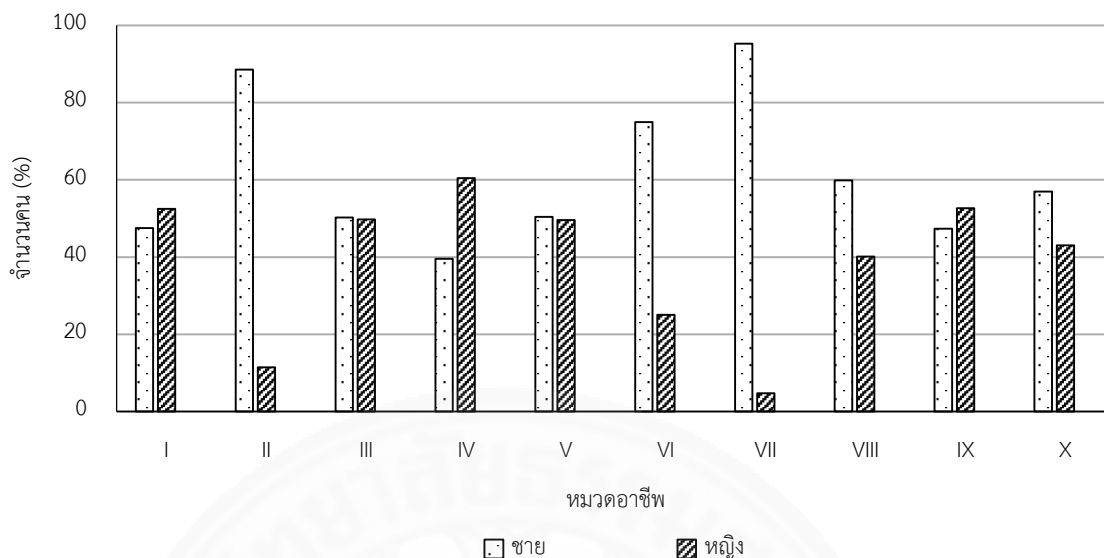
จากสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษ 2520 ผู้หญิงสามารถเข้าสู่หมวดอาชีพบางอาชีพได้มากขึ้นได้เกือบทุกหมวด ยกเว้นหมวดอาชีพผู้ปฏิบัติงานที่จัดจำแนกเข้าอาชีพประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบประเภทอาชีพที่มีจำนวนลดลง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถพิจารณาให้เห็นถึงหมวดอาชีพที่ผู้หญิงเข้าสู่อาชีพมากกว่าผู้ชาย ได้แก่ อาชีพเกี่ยวกับการค้า จึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษได้ส่งเสริมมีความรู้และทักษะเพื่อให้ผู้หญิงเข้าสู่อาชีพได้อย่างมีนัยยะสำคัญดังจะพิจารณา

²³⁶ หมวดอาชีพ I ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง II ผู้ปฏิบัติงานบริหาร งานจัดการและข้าราชการที่มีได้ระบุไว้ที่อื่น III เสมียนพนักงานและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง IV ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า V ผู้ทำงานนกลีกรรม เลี้ยงสัตว์ ทำงานป่าไม้ ชาวประมง นักล่าและดักจับสัตว์ VI ผู้ทำงานเหมืองแร่ ต่อยย่อยหิน ผู้ขุดเจาะบ่อและคนงานที่เกี่ยวข้อง VII พนักงานขับยานพาหนะและคนงานที่เกี่ยวข้อง VIII ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร IX ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการต่างๆ X ผู้ปฏิบัติงานที่จัดจำแนกเข้าอาชีพประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบประเภทอาชีพ โปรดดูรายละเอียดของหมวดอาชีพในภาคผนวก ข สถิติที่เกี่ยวข้อง ตารางที่ ข.1 และตารางที่ ข.2

²³⁷ สำนักงานสถิติกลาง, สำนักนายกรัฐมนตรี, *สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2523 ทิวาราชาอาณาจักร* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 151 - 153.

ได้จากอัตราการเพิ่มขึ้นของแรงงานภายหลังการประกาศใช้แผนการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าว

ทั้งนี้เมื่อการจัดการศึกษามีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจแล้วอัตราของการเข้าสู่แรงงานก็จะเพิ่มขึ้น แม้ว่าการเข้าสู่อาชีพของผู้หญิงจะมีอัตราที่เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในแต่ละหมวดอาชีพ แต่ที่มีอัตราจำนวนผู้หญิงเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของผู้ชาย ได้แก่ อาชีพที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่เดียวกันกับที่บางหมวดอาชีพผู้หญิงยังคงจำนวนที่สูงกว่าผู้ชายอยู่ตามลำดับ ดังนี้ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า และผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการต่างๆ และหมวดอาชีพที่ผู้หญิงเข้าร่วมน้อยลง คือ ผู้ทำงานกลสิกรรม เลี้ยงสัตว์ ทำงานป่าไม้ ชาวประมง นักล่าและดักจับสัตว์ แต่ก็ยังแสดงให้เห็นถึงการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าสู่อาชีพที่หลากหลาย ดังจะเห็นได้จาก

แผนภูมิที่ 4.3 ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ²³⁸ และเพศ พ.ศ. 2533²³⁹

เมื่อพิจารณาการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้หญิงที่เข้าสู่ระบบแรงงานในปี พ.ศ. 2533 ได้สะท้อนให้เห็นความนิยมทางอาชีพของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงเมื่อเปรียบเทียบหมวดอาชีพงานระหว่างปี พ.ศ. 2503 และปี พ.ศ. 2533 พบว่าหมวดอาชีพการค้า งานบริการและวิชาชีพยังคงมีผู้หญิงเข้าทำงานสูงขึ้นอย่างมาก ทั้งนี้ได้เกิดจากภาพลักษณะของบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษายังคงขัดเกลาผู้หญิงให้มีความรับผิดชอบตามลักษณะทางเพศของตนเอง จึงเป็น

²³⁸ หมวดอาชีพ I ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง II ผู้ปฏิบัติงานบริหาร งานจัดการและข้าราชการที่มีได้ระบุไว้ที่อื่น III เสมียนพนักงานและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง IV ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า V ผู้ทำงานกลสิกรรม เลี้ยงสัตว์ ทำงานป่าไม้ ชาวประมง นักล่าและดักจับสัตว์ VI ผู้ทำงานเหมืองแร่ ต่อย่อยหิน ผู้ขุดเจาะบ่อและคนงานที่เกี่ยวข้อง VII พนักงานขับยานพาหนะและคนงานที่เกี่ยวข้อง VIII ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร IX ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการต่างๆ X ผู้ปฏิบัติงานที่จัดจำแนกเข้าอาชีพประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบประเภทอาชีพ โปรดดูรายละเอียดของหมวดอาชีพในภาคผนวก ข สลิตติที่เกี่ยวข้อง ตารางที่ ข.1 และตารางที่ ข.2

²³⁹ สำนักงานสถิติกลาง, สำนักนายกรัฐมนตรี, *สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2533 ทั่วราชอาณาจักร* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2537), 186 – 188.

เหตุให้รูปแบบทางอาชีพของผู้หญิงส่วนมากยังเน้นอาชีพที่เกี่ยวกับการค้าและงานบริหาร และถึงแม้ว่าด้วยค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ยังมองว่าผู้หญิงไม่มีความสามารถที่จะประกอบอาชีพในสายงานที่มีผู้ชายเป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมด ทั้งๆ ที่ในบริบทความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจต่างส่งผลให้ผู้หญิงมีโอกาสศึกษาหาความรู้ ออกไปประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้ในการจับจ่ายใช้สอยวัตถุดิบต่างๆ ซึ่งเป็นค่านิยมของสังคมเมืองที่ทันสมัย แต่ในขณะเดียวกันสังคมยังคงกำหนดกรอบให้ผู้หญิงมีพฤติกรรมหรือบทบาทที่จำกัดในการดูแลและทำงานในบ้าน รวมทั้งการดูแลลูก อันเป็นแนวทางปฏิบัติดั้งเดิมของผู้หญิงที่มีค่านิยมหรือความเชื่อของสังคมทางเพศกำหนดไว้ และถึงแม้ว่าจะมีการเรียกร้องสิทธิสตรีให้ผู้หญิงมีสิทธิในการเลือกเรียนวิชาสามัญเช่นเดียวกับชาย ซึ่งเป็นผลให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้าเรียนในวิชาชีพต่างๆ นอกเหนือจากการเรียนหรือภาควิชาการบ้านการเรือน ก็ยังปรากฏว่าในสายงานที่เคยเป็นของผู้ชายมีผู้หญิงแค่จำนวนน้อยที่สามารถเข้าทำงานได้

ถึงแม้ว่าจะพิจารณาจากแนวทางการศึกษาพบว่าเนื้อหาของการศึกษาได้ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้หญิงมากกว่าที่จะนำไปสู่ความต้องการพัฒนาสถานภาพหญิงให้เท่าเทียมกับชาย จะเห็นว่าการพิจารณาเนื้อหาและการฝึกหัดทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหญิงชายในกระบวนการเรียนการสอนไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ว่าผู้หญิงมีความสามารถเช่นเดียวกับกับชาย ดังที่มีข้อเรียกร้องต่างๆ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในแผนพัฒนาสตรี การจัดการเรียนการสอนจึงเป็นเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อการสร้างค่านิยมและความเชื่อที่จะให้เกิดความเสมอภาคได้ โดยเฉพาะการกำหนดเนื้อหาการเรียนการสอนที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับต่อการทำงาน จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องทำให้ทั้งคุณภาพของการศึกษาและทักษะที่ได้รับการพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกเหนือจากนั้นเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติดั้งเดิมเกี่ยวกับสาขาวิชาที่สังคมมองว่าเหมาะสมกับเพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะ ควรจะมีการชักจูงให้ผู้หญิงหันไปเลือกเรียนวิชาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีหรือวิชาอื่นๆ ให้มากขึ้น²⁴⁰

²⁴⁰ สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช, ผู้หญิง: กระแสหลักของการปรับเปลี่ยนสังคมใน 5 ปีข้างหน้า (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2538), 31.

4.5 สรุป

อาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงในช่วง พ.ศ. 2520 – 2540 ด้วยปัญหาที่เกิดจากการการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองและรูปแบบอุปโภคบริโภคทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้แนวทางและนโยบายทางการศึกษาจะต้องปรับแก้ไขให้สอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้น รวมถึงหลักสูตรการศึกษาได้กำหนดโครงสร้างและหลักการจัดการศึกษาให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยการให้เนื้อหาการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ความแตกต่างในระบบของสังคมยังมีอยู่มาก เช่น ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น ยังคงทำให้ผู้หญิงประสบกับปัญหาความไม่เท่าเทียมในหลายๆ ด้าน การเรียกร้องให้ผู้หญิงได้รับความเสมอภาคจึงปรากฏอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากการวางแผนสตรีระยะยาว เพื่อช่วยต่อการวางแผนด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสทางการศึกษายังคงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้หญิงจะต้องได้รับความเท่าเทียมเช่นผู้ชายและจะสามารถช่วยให้ผู้หญิงหลุดพ้นจากปัญหาในสังคมได้ การกำหนดเนื้อหาของวิชาประชากรศึกษาในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2520 – 2540 จึงปรากฏการเรียนการสอนที่จะช่วยสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากอัตราประชากรจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมต่างๆ ในเนื้อหาจึงให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะส่วนหนึ่งของประชากรและจะต้องมีบทบาทร่วมในการแก้ไขและช่วยเหลือสังคม โดยพิจารณาว่าการศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ผู้หญิงได้รับความรู้ที่ทันสมัยและสามารถลดอัตราประชากรลงได้ เช่นเดียวกันกับวิชาการงานและอาชีพที่ยังคงแสดงให้เห็นค่านิยมทางเพศต่อการกำหนดเนื้อหาการเรียนการสอนที่ทันสมัย เพื่อให้เด็กหญิงและผู้หญิงมีความเข้าใจต่อบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายในครอบครัว ตลอดจนการเข้าสู่อาชีพของผู้หญิงในสาขาที่หลากหลาย อันเกิดจากการที่ผู้หญิงได้เข้าเรียนในสายสามัญและต่ออุดมศึกษาได้มากขึ้น การเข้าเรียนและประกอบอาชีพในสายงานที่เคยเป็นของผู้ชายจึงมีโอกาสมากขึ้นเช่นเดียวกัน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500 – 2540 โดยศึกษาบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการกำหนดแนวทางหรือนโยบายทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าสู่การศึกษามากขึ้นและเนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาที่มีส่วนต่อการพัฒนาผู้หญิงให้ได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของผู้หญิงพบว่าการเข้าสู่ความทันสมัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ดังกล่าวได้ช่วยผลักดันให้เกิดการศึกษาของผู้หญิงขึ้น โดยอาศัยการรับเอาแนวคิดทางการศึกษาของผู้หญิงจากตะวันตกในการปรับปรุงการศึกษาของผู้หญิงให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ด้วยการกำหนดหลักสูตรการศึกษาที่มีเนื้อหาสาระความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิง ซึ่งส่งผลต่อบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่เพิ่มมากขึ้นในสังคมสมัยใหม่ เช่น การเข้าสู่อาชีพ

หลังจากได้ศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงในช่วง พ.ศ. 2500 – 2540 พบว่าแนวทางและนโยบายทางการศึกษามีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิมด้วยการระบุความสำคัญของการจัดการศึกษาในแผนงานพัฒนาประเทศด้านต่างๆ เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากรของประเทศเข้าสู่ความทันสมัยได้ตามความต้องการของรัฐ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดแผนการจัดการศึกษาตามแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. แผนงานนโยบายทางการศึกษาระหว่างประเทศ เมื่อพิจารณานโยบายทางการศึกษาของไทยในช่วงต้น พ.ศ. 2500 แสดงให้เห็นถึงการรับเอาแนวคิดในการจัดการศึกษาผ่านองค์การระหว่างประเทศเช่นเดียวกับนโยบายอื่นๆ ทั้งนี้ได้ปรากฏการรับเอานโยบายว่าด้วยสิทธิของผู้หญิงทางการศึกษาจากการเข้าร่วมการประชุมนานาชาติที่เกี่ยวกับการพัฒนาสตรีมาเป็นแบบแผนในการแก้ไขนโยบายทางการศึกษา เพื่อมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกันระหว่างเด็กหญิงและเด็กชายในทุกๆ ด้าน การยึดเอาแนวทางการศึกษาและหลักการปฏิบัติตามมาตรการขององค์การอย่างเคร่งครัดจะนำไปสู่การเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้ใช้ความรู้จากการศึกษาในการยกระดับความเสมอภาคของผู้หญิงทางสังคมให้เท่าเทียมกับผู้ชาย

2. แผนงานนโยบายทางการศึกษาในประเทศ เช่นเดียวกับการวางแผนงานนโยบายทางการศึกษาระหว่างประเทศ โดยรัฐยังคงมีบทบาทต่อการพิจารณาและประสานนโยบายจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาเข้าด้วยกันในช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา เพื่อมุ่งขยายอัตราส่วนประชากรในวัยเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการทรัพยากรแรงงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละระยะ ตลอดจนทิศทางการเมืองจะช่วยให้ได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมทางการศึกษาเหล่านี้มีบทบาทในการ

จากการศึกษาแนวคิดในแผนงานนโยบายทางการศึกษาดังกล่าวถือได้ว่าเป็นปัจจัยประการสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษาของผู้หญิงด้วยการพิจารณาถึงความเสมอภาคระหว่างเพศ จึงนำไปสู่การขยายโอกาสทางการศึกษาและความรู้ให้กับผู้หญิงอย่างเทียบเท่ากับผู้ชาย ทั้งนี้ได้มีการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาด้วยการกำหนดสาระในหลักสูตรการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับความรู้และการฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตประจำวันและดำเนินไปในทิศทางเดียวกันกับการพัฒนาประเทศและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไปพร้อมๆ กัน

สำหรับความรู้ของผู้หญิง นอกเหนือจากความรู้ในวิชาพื้นฐานทั่วไปที่จะได้รับการศึกษา เช่นเดียวกับเด็กชาย ภายใต้ความหลากหลายทางวิชาดังกล่าวได้ปรากฏว่ามีรูปแบบความรู้ที่จะต้องอาศัยลักษณะเฉพาะตามความเหมาะสมของเพศหญิงในการศึกษาและเป็นรายวิชาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย โดยมีรายวิชาดังนี้

1. วิชาคหกรรมศาสตร์ เมื่อรูปแบบการใช้ชีวิตและการอุปโภคบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมทางสังคมในช่วง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาได้ส่งผลต่อความรู้ในการใช้ชีวิตพื้นฐาน โดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงที่ยังคงแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมต่อการสร้างวัฒนธรรมถึงภาระหน้าที่ที่สัมพันธ์กับงานภายในบ้านและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก จึงมีการกำหนดเนื้อหาที่มุ่งนำเสนอความรู้และการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนการสร้างรูปแบบการอุปโภคบริโภคที่สอดคล้องกับความทันสมัยที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้หญิงที่มีการศึกษา

2. วิชาประชากรศึกษา การให้การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาอัตราประชากรจะสามารถความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบและพัฒนาประเทศ การวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิดจึงเป็นสิ่งที่รัฐให้ความสำคัญต่อการควบคุมอัตราประชากร อย่างไรก็ตามกลับพบว่าบทบาทและการทำ

หน้าที่ดังกล่าวเป็นของผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ดังนั้น จึงได้สร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับบริบทแวดล้อมต่อความรู้และความเข้าใจโดยตรงในการให้ผู้หญิงมีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคม

3. วิชาการงานและอาชีพ หรือวิชาศิลปศึกษาและหัตถศึกษา ยังคงเน้นและให้การ สนับสนุนผู้เรียนให้ได้รับความรู้ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่องและในขณะเดียวกันกับที่ สภาพทางเศรษฐกิจได้มีส่วนผลักดันให้ผู้หญิงเข้าร่วมบทบาทในการหารายได้ภายในครอบครัวและมี บทบาทในสังคมนอกบ้านมากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงงานบางประเภทที่สามารถประกอบ อาชีพที่สอดคล้องกับการแบ่งงานตามเพศ

อาจกล่าวได้ว่ารายวิชาทั้งสามเป็นตัวอย่างสำคัญต่องานศึกษาขึ้นนี้ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในโลกสมัยใหม่ที่จะต้องมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ความรู้และทักษะจากการศึกษาก็จะส่งผลต่อ สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในสังคม โดยเฉพาะสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจในเขตเมืองได้ผลักดัน ให้ผู้หญิงเข้าร่วมบทบาทในการหารายได้ภายในครอบครัวและมีบทบาทในสังคมนอกบ้านมากขึ้น การ ประกอบอาชีพของผู้หญิงได้ช่วยแสดงให้เห็นความสำเร็จของการขยายโอกาสให้ผู้หญิงได้รับการศึกษา ขึ้นพื้นฐาน นอกจากนี้การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของผู้หญิงได้ช่วยส่งเสริมให้ ผู้หญิงมีสิทธิที่จะทำงานในสาขาอาชีพที่เปิดกว้างและหลากหลายมากขึ้น โดยระดับความสัมพันธ์ของ ความรู้และทักษะที่ผู้หญิงได้รับจะช่วยให้ผู้หญิงเข้าสู่อาชีพอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

อย่างไรก็ตามเนื่องด้วยช่วงเวลาของการทำวิทยานิพนธ์นี้ได้ประสบกับข้อจำกัดและ ปัญหาในการเข้าถึงเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นข้อสนับสนุนสำคัญในการเสนอประเด็นการศึกษาจึงไม่ครบถ้วนและเพียงพอที่จะสามารถ วิเคราะห์ให้เห็นความแตกต่างในการศึกษาของผู้หญิงและผู้ชายได้อย่างชัดเจนในบางรายวิชา จึงขอ เสนอแนะให้กับผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นเรื่องการศึกษาของผู้หญิงกับหลักสูตรการศึกษาหรือประเด็น อื่นๆ ที่ใกล้เคียงได้มีส่วนช่วยเหลือในการตอบคำถาม เพื่อก่อให้เกิดความสมบูรณ์ขององค์ความรู้ เกี่ยวกับการศึกษาของผู้หญิงไทยมากขึ้น ดังนี้

1. การเลือกศึกษาวิชาอื่นๆ ในหลักสูตรการศึกษา ถือได้ว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจและยัง สามารถศึกษาต่อไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายวิชากับพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง เช่น การ พิจารณากลุ่มวิชาพื้นฐานทั่วไป โดยศึกษาเฉพาะบางวิชาที่มีส่วนสนับสนุนความรู้และทักษะที่จำเป็น

ต่อพื้นฐานในการประกอบอาชีพสมัยใหม่ เช่น วิชาภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาวิทยาศาสตร์

2. การเลือกใช้แบบเรียนที่เกี่ยวข้องจะช่วยแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของเนื้อหาวิชาในแต่ละระดับชั้นเป็นอย่างดี ภายหลังจากงานศึกษานี้ ผู้เขียนหวังว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเปิดให้บริการเอกสารดังกล่าวได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจะช่วยให้สามารถตอบคำถามที่ต่อเนื่องหรือขาดหายไปในงานศึกษานี้ได้อย่างเหมาะสม

3. การขาดการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของผู้หญิงอย่างรอบด้าน ทำให้งานศึกษานี้มีลักษณะเพียงแค่การนำเสนอเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิงเท่านั้น หากมีความสนใจที่จะใช้เป็นแนวทางทำการศึกษาต่อ ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อผู้หญิงไทยให้มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาหรือเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของผู้หญิงในเชิงประวัติศาสตร์ เนื่องด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้หญิงทันสมัยหรือสมัยใหม่ยังมีอยู่น้อยในแง่ของงานวิชาการ ผู้ที่สนใจสามารถอาศัยแนวทางดังกล่าว ในการต่อยอดและร่วมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้หญิงไทยต่อไปได้

รายการอ้างอิง

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กร.5 ศ/3 เรื่อง โรงเรียนราชกุมารและโรงเรียนราชกุมารี (24 กุมภาพันธ์ 2452 – 1 ตุลาคม 2461).

_____. ศ2/5 เรื่อง โครงการศึกษา (21 มิ.ย. 117 – 29 ก.ย. 129)

_____. ศ2/6 เรื่อง แผนการจัดการศึกษา (31 ก.ค. ร.ศ.117 – 17 ก.ย. ร.ศ.127)

_____. ศ.2/11 เรื่อง ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา (1 พ.ย. 2464).

_____. ศ2/15 เรื่อง คำอธิบายเพิ่มเติมข้อที่เกี่ยวแก่ความมุ่งหมายและวิธีดำเนินการแห่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ฉบับที่ 2 (1 พ.ค. 2466).

_____.เรื่อง รายงานนายสนั่นตรวจการศึกษาในประเทศอินเดีย ร.ศ. 117 (27 ตุลาคม 117 – 20 มิถุนายน 122).

_____. ร.6 ม. 1.3/119 เรื่อง ร่างพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา (1 มกราคม 2460)

_____. สบ.5.2.2.6/5 เรื่อง คณะกรรมการโครงการพัฒนาการศึกษาตามแผนการการาจี (พ.ศ. 2505).

_____. สบ.5.2.2.6/1 เรื่อง การประชุมเรื่อง “การขยายการศึกษาภาคบังคับ” (พ.ศ. 2505).

_____. สบ.5.2.2.6/4 เรื่อง การขยายการศึกษาภาคบังคับตามแผนการการาจี (พ.ศ. 2505).

_____.สบ.5.2.2.5/1 เรื่อง เชิญประชุมกรรมการอำนวยการโครงการจัดโรงเรียนมัธยมแบบ ประสม (พ.ศ. 2507).

_____. สบ.5.2.2.1/7 เรื่อง เอกสารประมวลข้อคิดเห็นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2517)

_____. สบ.5.2.2.1/9 เรื่อง การประชุมเบื้องต้นก่อนการสัมมนาเรื่องแผนการศึกษา

หนังสือและบทความในหนังสือ

กรมการฝึกหัดครู. ตำราโฆษณาการ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร.: กรม, 2514.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าจอมมารดาทิบพิม รัชกาลที่ 5 และสุภาวดีทศกคตะ
สอนบุตร. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2481.

_____ . ความทรงจำ. กรุงเทพฯ: มติชน, 2546.

กรมวิชาการ. ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ, 2504.

กรมศึกษาธิการ. หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ. 130. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2455.

กรมสามัญศึกษา. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524. กรุงเทพฯ: กรมสามัญศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ, 2524.

กระทรวงธรรมการ. ประมวลศึกษา ภาค 2 หลักสูตรชั้นมัธยมต้นและปลาย พ.ศ. 2480. พระนคร:
โรงพิมพ์ช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2480.

กระทรวงศึกษาธิการ. 200 ปี ของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2526.

_____ . งานพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เล่ม 3. พระนคร: โครงการ
พัฒนาการศึกษา, 2504.

_____ . หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2491. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2491.

_____ . หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2493. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2493.

_____ . หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503. พิมพ์ครั้งที่ 20.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2516.

_____ . หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,
ม.ป.ป..

_____ . หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503. พิมพ์ครั้งที่ 12. นคร
หลวงกรุงเทพธนบุรี: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2515.

_____. *หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503*. ม.ป.ท.: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

_____, กรมตำรา. *หลักสูตรประถมศึกษาสามัญชายและหญิงจากประมวลศึกษาภาค 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2467.

_____, กรมวิชาการ. *คู่มือการสอนวิชาการทำงาน การดูแลรักษาบ้าน ง305 – ง306 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525.

_____. *คู่มือการเรียนการสอนวิชาการทำงาน ง011 งานบ้าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. *คู่มือการเรียนการสอนวิชาการทำงาน ง013 งานช่างพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. *คู่มือการเรียนการสอนวิชาการทำงาน ง014 งานเกษตรพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. *คู่มือครู ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาศิลปปฏิบัติ คหกรรมศิลป์ เล่ม 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. กรุงเทพฯ: คุรุสภาพระสุเมรุ, 2515.

_____. *หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษา ประชากร ปัญหาที่ท้าทาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. 8 มีนาคม วันสตรีสากล. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2549.

กุหลาบ สายประดิษฐ์, อศนี พลจันทร, และ จิตร ภูมิศักดิ์. *ประวัติศาสตร์สตรีไทย*. กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือแสงดาว, 2519.

คณะกรรมการจัดทำสารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2524.

คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว. รายงานการศึกษาเพื่อการจัดทำ แผนพัฒนาสตรีระยะยาว.
กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2526.

จอร์จ บรัดเลย์, แมคฟาร์แลนด์, เอ็ม. ดี.. *หนึ่งศตวรรษในสยาม ค.ศ.1828 – ค.ศ.1928: ประวัติ
สังเขปของพันธกิจคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในสยาม*. แปลโดย จิตรารักษ์ ดันรัตน์กุล.
กรุงเทพฯ: อินเตอร์ พับลิชชิง เอ็นเตอร์ไพรส์, 2555.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ม.ร.ว.
ประกายทอง สิริสุข และจรัสศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.

ณรงค์ เทียนส่ง. *แบบเรียนสังคมศึกษา ส032 ประชากรศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช, 2519.

เนาวรัตน์ พลายน้อย และ ศุภวัลย์ พลายน้อย, *หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส082 ประชากรกับ
คุณภาพชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2533.

ประจักษ์ ปราพิทยากร. *ประเพณีและไสยเวทวิทยาในชุมชนข้างชุมชนแผน*. กรุงเทพฯ: cursa, 2525.

पालเลกัวซ์. *เล่าเรื่องเมืองสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร: ก้าวหน้า, 2506.

พั้ว อนุรักษ์ราชมณเฑียร, ท่านผู้หญิง. *ปกलिปีที่ผ่านมาของท่านผู้หญิงพั้ว อนุรักษ์ราชมณเฑียร*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.

ฟอง เกิดแก้ว. *ประวัติพลศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร, 2526.

รุจิรุ้ ภูสาระ และคนอื่นๆ. *แบบเรียนครบวงจร ชุดทักษะกระบวนการกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2533.

_____. *แบบเรียนครบวงจร ชุดทักษะกระบวนการกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2533.

โรงเรียนราชินี. *ศตวรรษราชินีสถาน ที่ระลึกร้อยปีแห่งการพระราชทานกำเนิดโรงเรียนราชินี*.
กรุงเทพมหานคร: ดาวฤกษ์ คอมมิวนิเคชั่น, 2547.

วนิดา พูนศิริวงศ์, นิตา ชูโต และ อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา, *สถานภาพการศึกษาชั้นอุดมศึกษาของสตรีไทยในรอบ 3 ทศวรรษ พ.ศ. 2490 – 2519*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, 2522.

วรรณพร บุญญาสถิตย์. *จอมนางแห่งสยาม: ในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6 กับกระแสวัฒนธรรมตะวันตก*. กรุงเทพฯ: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2552.

วิเชียร กุลตันท์. *แบบเรียน บก011 หลักการบริโภคเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2519.

ศิริธร ทัดดี และ พุฒิสาร์ อัครกะพู่. *รวมนโยบายการศึกษาของรัฐ ปี 2475 – 2535*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการของระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษา กองสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542.

สภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย). *336 ปี การศึกษาคาทอลิกไทย*. กรุงเทพฯ: สภาการศึกษาคาทอลิก, 2545.

สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2524.

เสนอ อินทรสุขศรี, นายแพทย์ และคณะ. *หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2525.

เสาวนีย์ จักรพิทักษ์ และ อุไร ต้นสกุล. *งานอาหารและโภชนาการ ง101 – ง102 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2533.

เสาวนีย์ จักรพิทักษ์ และ สุมาลา ดาวงาม. *หนังสือประกอบการเรียน วิชาการงาน ง203 ง204 การดูแลรักษาบ้าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2)*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2534.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. *สัมภาษณ์หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สยาม, 2555.

สุธีรา ทอมสัน. *ประเด็นบทบาทหญิงชายในการพัฒนาประเทศไทย*. แปลโดย กรวิภา บุญเชื้อ และ นิตยา ทิพยานุรักษ์สกุล. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2533.

_____ . และเมทีนี พงษ์เวช. ผู้หญิง: กระแสหลักของการปรับเปลี่ยนสังคมใน 5 ปีข้างหน้า.

กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2538.

สุดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. “การศึกษาของสตรีไทย 2411 – 2475.” การประชุมสัมมนาระหว่างผู้วิจัย
และผู้ใช้งานวิจัย เรื่อง ความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย: 2411 – 2519
ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21 สิงหาคม 2527.

สมศักดิ์ สีนุระเวช และคณะ. หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ สปช. สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.

กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาพานิช, 2529.

สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, กองสำรวจประชากร. ภาวะเจริญพันธุ์ (Fertility) โดย
หน่วยสำมะโนประชากรและเคหะ. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2521.

_____ . สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, กองแผนงานการศึกษา. รายงาน
ติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนมัธยมแบบประสม 2510 – 2516.

กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2517.

สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานสถิติกลาง. สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2523 ทัว
ราชอาณาจักร. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป..

_____ . สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2533 ทัว ราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์อักษรไทย, 2537.

สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานสถิติ. รายงานภาคสมบูรณ์ สำมะโนโรงเรียนและสำมะโนครู พ.ศ.
2507. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน, ม.ป.ป..

_____ . รายงานภาคสมบูรณ์ สำมะโนโรงเรียนและสำมะโนครู พ.ศ. 2519. พระนคร: โรง
พิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป..

_____ . สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 ทัวราชอาณาจักร. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป..

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, สำนักงานสถิติกลาง. สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย
พ.ศ. 2503 ทัวราชอาณาจักร. พระนคร: โรงพิมพ์บริษัทคณะช่าง, 2505.

สมศักดิ์ สีนุระเวช และคณะ. หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ สปช. สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.
กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาพานิช, 2529.

อาร์เธอร์นีล, เฟรเดอริก. *ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2383-2384 (ค.ศ. 1840-1841)*. แปลโดย เรือเอกหญิงลินจง รุวรรณโกคิน. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2525.

เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511.

Bradley McFarland, George, eds.. *Historical sketch of Protestant missions in Siam 1828 – 1928*. Bangkok: White Lotus, 1999.

Bressan, Luigi. *A Meeting of Worlds: The Interaction of Christian Missionaries and Thai Culture*. Bangkok: Assumption University Press, 2000.

Faculty of Social Administration. *Thammasat University, Evaluation of Women in Development Programme in Thailand, with emphasis on income generating activities*. Bangkok: Faculty of Social Administration, Thammasat University, 1980.

Fry, Ruth. *It's Different for Daughters: A History of the Curriculum for Girls in New Zealand Schools, 1900-1975*. Wellington, N.Z.: New Zealand Council for Educational Research, 1993.

Garnett Smith, Alexander. *History of Church Growth in Thailand: An Interpretive Analysis (1816 - 1980)*. Ann Arbor, Mich.: University Microfilms International, 1985..

Purvis, June. *A history of women's education in England* (Milton Keynes: Open University Press, 1991).

Watson, Keith. *Educational development in Thailand*. Hong Kong: Heinemann Asia, 1980.

Suksod – Barger, Runchana P. *Religious Influences in Thai Female Education (1889 – 1931)*. Cambridge: Pickwick Publications, 2014.

บทความในวารสาร

สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. “กว่าจะถึงอุดมศึกษา: การศึกษาของสตรีไทยสมัยปฏิรูป.” *วารสารอักษรศาสตร์* 39, ฉ.1 (มกราคม – มิถุนายน 2553): 302 – 337.

A. Ajasa, Folorunso and A. Salako, Adebayo. “Educational Gender – Equality and Women Empowerment as Determinants of National Transformation: Implication for Curriculum Development.” *IFE Psychologia : An International Journal* 23, no. 1 (1 January 2015): 150-156.

Chanana, Kurana. “The Dialectics of tradition and Modernity and Women’s Education in India.” *Sociological Bulletin* 3, no. 1 / 2 (March – September 1990): 75 – 91.

Hsiao – Chin, Hsieh and Shu – Ching, Lee. “The Formation of Gender Education Policies in Taiwan, 1995 – 1999.” *Chinese Educational and Sociology* 47, no. 4 (July – August 2014): 5 – 13.

วิทยานิพนธ์

จิตติมา พรอรุณ. “การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489 – 2519.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ณรงค์ คงกิจ. “พัฒนาการของหลักสูตรมัธยมศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2527.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

นันทิรา ขำภิบาล. “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. “ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ: ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506-2516).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

ปิยะพร จันวัน. “ทัศนคติของผู้หญิง ‘ผู้หญิงทำงาน’ ในสังคมไทย พ.ศ. 2500 – 2516.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

พรพิมล สุนทรอาจารย์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกเรียนต่อสาขาวิศวกรรมศาสตร์ของนักเรียนสตรี.” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

พรศิริ บุรณเขตต์ “นางใน: ชีวิตทางสังคมและบทบาทในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 5.” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขามนุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

พรธณี วิชากรกุล. “วิวัฒนาการทางการศึกษาของหญิงไทย.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาครุศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์, 2500.

พึงพิศ ภูมิจิตร. “พัฒนาการของโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ (พ.ศ. 2450 - 2547).” สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

มานอชญ์ มุลทรัพย์. “การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของสตรีไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 - 2453).” สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2555.

ยานี ภาณุรักษ์. “บทบาทงานพัฒนาและกระบวนการสร้างศักยภาพเสริมพลังของนักบวชหญิงคาทอลิกในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา), สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ยุพา โชติเกียรติ. “ความนิยมอ่านวรรณกรรมร่วมสมัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

ยุพาภรณ์ แจ้งเจนกิจ. “การศึกษาของสตรีไทย: ศึกษากรณีเฉพาะของโรงเรียนราชินี (พ.ศ. 2447 – 2503).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

รัชนีนารถ มณีพงษ์. “การสำรวจความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2527 ในภาคกลาง.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ระพีพรรณ หุ่นพานิช. “การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการทำงานของสตรีไทยในเขตเมืองและชนบท.” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, แผนกวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

วันทนา เลิศสินไทย. “นโยบายการจัดการศึกษาและการขยายการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย พ.ศ. 2503 – 2520.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

วารุณี โอสถารมย์. “การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 – 2475.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ศศิธร อารยเวชกิจ. “ศึกษาบุคลิกภาพของแพทย์ เกสัชกรและทันตแพทย์ที่ประสบความสำเร็จในงานอาชีพ.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

ศานต์ศรี อินทวงษ์. “การเปรียบเทียบทักษะการคำนวณในการเรียนวิชาพีลิกส์ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

ศิริพันธ์ นันสุนานนท์. “ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของมิชชันนารีอเมริกันช่วง ค.ศ.1820-1914: การสำรวจเอกสารเกี่ยวกับมิชชันนารีเพรสไบทีเรียนที่ปฏิบัติงานในภาคเหนือของประเทศไทย.” สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ศุภดา ประังประโคน. “ผู้หญิงกับงานช่าง กรณีศึกษา : นักศึกษาหญิงภาควิชาก่อสร้างและงานไม้ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ป.ว.ช.) วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร.” สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

- สิริยา จุลปานนท์. “การจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วงพุทธศักราช 2438 – 2475.” วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2533.
- สุจิรา อรุณพิพัฒน์. “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการผลิตนางงาม: กรณีศึกษาการประกวดนางสาว
ไทย.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะ
เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สุนันทา นิตยจินต์. “การศึกษาของสตรีไทยระหว่างพุทธศักราช 2411 ถึง 2475.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2530.
- สุธิดา แสนสุข. “บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคม.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สุพรรณิ กาญจนัญญิตติ. “บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507.
- สุพัตรา กอบกิจสุขสกุล. “การประกวดนางสาวไทย (พ.ศ.2477-2530).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- สุรีย์ สุวรรณภาค. “บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ: ศึกษาจากนวนิยายในช่วง พ.ศ. 2444 ถึง
พ.ศ. 2501.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสาน
มิตร, 2529.
- อุ๋นใจ ปฎิมาประกร. “บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันในการจัดการศึกษาสตรีไทย : กรณีศึกษา
โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ระหว่าง พ.ศ. 2417 – 2500.” สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต,
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

คลังสารสนเทศของสภานิติบัญญัติ. “การประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ.” รัฐสภาสาร 7, ฉ.14 (ตุลาคม 2502): 128 - 130
<http://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/viewer.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

สหประชาชาติ. “ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Declaration on the Elimination of Discrimination against Women).” UN Documents Gathering a body of global agreement.

<http://www.un-documents.net/a22r2263.htm> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

ราชกิจจานุเบกษา. “ประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2476.”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/40.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

_____. “ประกาศ เรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503.”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2503/A/086/1.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

_____. “ประกาศ เรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2.”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2512/A/006/1.PDF> (สืบค้นเมื่อ วันที่ 7 สิงหาคม 2560)

_____. “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464.”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2464/A/246.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

_____. “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478.”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/1591.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)

- _____. “พระราชบัญญัติประถมศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2505.”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2505/A/067/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)
- ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
 “หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้หญิง ร.ศ.126.”
<http://lib.obec.go.th/e-book/100331/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560)
- _____. “หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518.”
<http://www.lib.obec.go.th/e-book/100446/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).
- _____. “หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521.”
<http://lib.obec.go.th/e-book/100288/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).
- _____. “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521.”
<http://lib.obec.go.th/e-book/100214/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).
- _____. “หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533).”
<http://lib.obec.go.th/e-book/100284/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).
- _____. “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).”
<http://lib.obec.go.th/e-book/100442/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).
- _____. “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).”
<http://lib.obec.go.th/e-book/100252/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).
- สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 1) พ.ศ. 2504 – 2506.”
http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3776 (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).
- _____. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 2) พ.ศ. 2507 – 2509.”
http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5806 (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

_____. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2.”

http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3777 (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

_____. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524).”

http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3779 (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

_____. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529).”

http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780 (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

_____. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534).”

http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3781 (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

_____. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539).”

http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3782 (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

Costa, Leeray. “Exploring the History of Women’s Education and Activism in Thailand.” *A Journal of the Southeast Asian Studies Student Association* 1, no. 2 (Fall 1997) ภายใต้,

<https://pdfs.semanticscholar.org/7b28/01cd842dccc898c660814f2f9709c632ecac.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2560)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
อัตราเวลาเรียนของหลักสูตรการศึกษา

ตารางที่ ก.1 อัตราเวลาเรียนหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พ.ศ. 2503²⁴¹

หมวดวิชา	จำนวนชั่วโมงในรอบสัปดาห์	
	ประถมศึกษาตอนต้น	ประถมศึกษาตอนปลาย
ภาษาไทย	7	4
ภาษาอังกฤษ	-	3 หรือ 5
สังคมศึกษา	5	4
วิทยาศาสตร์เบื้องต้น	3	3
คณิตศาสตร์	3	4
พลานามัย	3	2
ศิลปศึกษา	3	2
กิจกรรมพิเศษ	3	-
หัตถศึกษา	-	8 หรือ 6
รวม	25	30

²⁴¹ ดัดแปลงจาก กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503*, พิมพ์ครั้งที่ 20 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2516), 4. และ กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 4.

ตารางที่ ก.2 อัตราเวลาเรียนหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2503²⁴²

หมวดวิชา	จำนวนชั่วโมงในรอบสัปดาห์	
	สายสามัญ	สายอาชีพ
ภาษาไทย	4	3
ภาษาอังกฤษ	4 หรือ 6	4
สังคมศึกษา	4	2
วิทยาศาสตร์	3	3
คณิตศาสตร์	5	3
พลานามัย	2	1
ศิลปศึกษา	2	2
ศิลปปฏิบัติ	6 หรือ 4	-
วิชาอาชีพ	-	17
รวม	30	35

²⁴² ดัดแปลงจาก กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503, พิมพ์ครั้งที่ 12 (นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2515), 3.

ตารางที่ ก.3 อัตราเวลาเรียนประโยชน์มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. 4 – 5 – 6) พุทธศักราช 2503²⁴³

หมวดวิชา	สายสามัญ							สายอาชีพ	
	แผนกวิทยาศาสตร์		แผนกศิลปะ		แผนกทั่วไป				
	วิชา บังคับร่วม	วิชาบังคับ เฉพาะแผนก	วิชา บังคับร่วม	วิชาบังคับ เฉพาะแผนก	วิชา บังคับร่วม	วิชาบังคับ เฉพาะแผนก	วิชาเลือก เฉพาะแผนก	วิชา บังคับร่วม	วิชาบังคับ เฉพาะแผนก
ภาษาไทย									
ภาษาไทย ก.	3	-	3	-	3	-	-	3	-
ภาษาไทย ข.	-	-	-	2	-	-	2*	-	-
ภาษาอังกฤษ									
ภาษาอังกฤษ ก.	4	-	4	-	4	-	-	4	-
ภาษาอังกฤษ ข.	-	2	-	2	-	-	2*	-	-
ภาษาอังกฤษ ค.	-	-	-	2	-	-	2*	-	-
สังคมศึกษา									
สังคมศึกษา ก.	3	-	3	-	3	-	-	3	-
สังคมศึกษา ข.	-	-	-	2	-	-	2*	-	-
วิทยาศาสตร์									
วิทยาศาสตร์ทั่วไป	-	-	-	4	-	4	-	-	-
ฟิสิกส์, เคมี, ชีววิทยา	-	8	-	-	-	4°	-	-	-
วิทยาศาสตร์ภาคปฏิบัติ	-	2	-	-	-	-	-	-	-
คณิตศาสตร์									
คณิตศาสตร์ ก.	2	-	2	-	2	-	-	2	-
คณิตศาสตร์ ข.	-	4	-	4	-	-	4*	-	-
ภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2	-	-	-	4	-	-	4*	-	-
ศิลปะหรือการช่าง	-	2	-	2	-	2	-	-	-
พานิชยศาสตร์	-	-	-	-	-	-	4*	-	-
เลขานุการ	-	-	-	-	-	-	4*	-	-
วิชาอาชีพ	-	-	-	-	-	-	4*หรือ8*	-	18หรือ23
รวม	12	18	12	18	12	6	12	12	18หรือ23
รวมทั้งสิ้น	30		30		30			30 หรือ 35	

หมายเหตุ: 1. แผนกศิลปะ วิชาที่มีเครื่องหมาย t คือวิชาที่ให้เลือกเรียนแทนกันได้

2. แผนกทั่วไป

(ก) วิชาที่มีเครื่องหมาย * คือวิชาที่ให้เลือกเรียนตามถนัด และต้องเลือกเรียนรวมกัน 12 ชั่วโมง แต่สำหรับผู้ที่เลือกเรียนวิชาอาชีพ อาจเลือกเรียนวิชาที่มีเครื่องหมาย ° เพียงสองแขนง แทนวิทยาศาสตร์ทั่วไปได้

(ข) โรงเรียนที่จัดสอนแผนกนี้ อาจขอสอนวิชาอาชีพใดๆ แทนวิชาสามัญที่เลือกนั้นได้ ทั้งนี้ โดยได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นรายๆ ไป แต่ต้องสอนวิชาสามัญไม่น้อยกว่าเกณฑ์ที่บังคับ

3. การวัดผลให้เป็นไปตามระเบียบของกรมเจ้าสังกัด

²⁴³ ดัดแปลงจาก กระทรวงศึกษาธิการ, *หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503* (ม.ป.ท.: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504), 3.

ตารางที่ ก.4 จำนวนหน่วยกิตรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518²⁴⁴

วิชา	หน่วยกิต
วิชาภาษาไทย	12
วิชาสังคมศึกษา	12
วิชาวิทยาศาสตร์	6
วิชาพลานามัย	4
รวม	34
หมวดวิชาภาษาไทย	16
หมวดวิชาสังคมศึกษา	16
หมวดวิชาวิทยาศาสตร์	44
หมวดวิชาคณิตศาสตร์	24
หมวดวิชาชีพ	72
หมวดวิชาพลานามัย	12
หมวดวิชาภาษาอังกฤษ	40
หมวดวิชาภาษาต่างประเทศที่สอง	16
หมวดวิชาศิลปศึกษา	12
หมวดวิชาอื่น	8
หมวดกิจกรรมพิเศษ	4
รวม	100

²⁴⁴ ดัดแปลงจาก ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518,” <http://www.lib.obec.go.th/e-book/100446/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560).

ตารางที่ ก.5 อัตราเวลาเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2521²⁴⁵

กลุ่มสาระ	เวลาเรียน (ร้อยละของเวลาเรียนทั้งหมด)		
	ป. 1 – 2	ป.3 – 4	ป. 5 – 6
กลุ่มที่ 1. กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้	50	35	21
กลุ่มที่ 2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	15	20	21
กลุ่มที่ 3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย	25	25	17
กลุ่มที่ 4. กลุ่มทำงานและพื้นฐานอาชีพ	10	20	25
กลุ่มที่ 5. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ	-	-	16
รวม	100	100	100

²⁴⁵ ดัดแปลงจาก ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521,” <http://lib.obec.go.th/e-book/100288/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560).

ตารางที่ ก.6 อัตราเวลาเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521²⁴⁶

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อปี					
	ม.1		ม.2		ม.3	
	บังคับ	เลือก (ไม่เกิน)	บังคับ	เลือก (ไม่เกิน)	บังคับ	เลือก (ไม่เกิน)
1. ภาษา						
ภาษาไทย	4	-	4	2	4	4
ภาษาอังกฤษ	-	6	-	6	-	8
2. วิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์						
วิทยาศาสตร์	4	-	4	-	4	-
คณิตศาสตร์	4	-	4	-	-	6
3. สังคมศึกษา	5	2	5	2	5	4
4. พัฒนาบุคลิกภาพ						
พลานามัย	3	2	3	2	3	4
ศิลปศึกษา	2	2	2	4	-	6
5. การงานและอาชีพ						
การงาน	4	-	4	-	4	-
อาชีพ	-	6	-	6	-	12
รวม (ไม่น้อยกว่า)	26	6	26	6	20	12
	32		32		32	
กิจกรรม แนะแนว และ สอน ซ่อมเสริม	3		3		3	
รวมทั้งสิ้น (ไม่น้อยกว่า)	35		35		35	

²⁴⁶ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521,”

<http://lib.obec.go.th/e-book/100214/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

ตารางที่ ก.7 อัตราเวลาเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524²⁴⁷

วิชา	หน่วยการเรียนรู้
1. วิชาบังคับ	
1.1 วิชาสามัญ	
ภาษาไทย	6
สังคมศึกษา	6
พลานามัย	6
วิทยาศาสตร์	6
1.2 วิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ โดยเลือกสาขาใดสาขาหนึ่งต่อไปนี้	
ช่างอุตสาหกรรม	12
เกษตรกรรม	12
คหกรรม	12
พาณิชยกรรม	12
ศิลปหัตถกรรม	12
ศิลปกรรม	12
<i>หมายเหตุ</i> วิชาพื้นฐานอาชีพสาขาต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นยกเว้นสาขาศิลปกรรมเป็นวิชาที่ตรงกันกับวิชาแกนวิชาชีพของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2524	

2. วิชาเลือก**2.1 วิชาเลือกเรียนตามแผนการเรียน** ให้เลือกจากหมวดวิชาต่างๆ ต่อไปนี้ ให้เป็นไปตามแผนการเรียน

ภาษาไทย	ศิลปกรรม
สังคมศึกษา	ช่างอุตสาหกรรม
พลานามัย	เกษตรกรรม
วิทยาศาสตร์	คหกรรม
คณิตศาสตร์	พาณิชยกรรม
ภาษาต่างประเทศ	ศิลปหัตถกรรม

2.2 วิชาเลือกเสรี ให้เลือกเพิ่มเติมเพื่อเสริมวิชาเลือกตามแผนการเรียนหรือเพื่อสนองความสนใจพิเศษ ทั้งนี้โดยเลือกจากหมวดวิชาที่ระบุไว้ในข้อ 2.1

หมายเหตุ รายวิชาในกลุ่มวิชาช่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม คหกรรม พาณิชยกรรม และศิลปหัตถกรรม ให้เลือกจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2524 และหลักสูตรอื่นๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติ

3. การประสานสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายกับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายและหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีสาระสำคัญและรายวิชาสอดคล้องกันในวิชาบังคับตามข้อที่ 1.1 และข้อ 1.2

3.2 ผู้เรียนสามารถโอนผลการเรียนระหว่างหลักสูตรการทั้ง 2 ได้ ทั้งในส่วนที่เป็นวิชาบังคับและวิชาเลือก

²⁴⁷ ดัดแปลงจาก กรมสามัญศึกษา, *หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524* (กรุงเทพฯ: กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2524), 9 – 10.

ตารางที่ ก.8 อัตราเวลาเรียนหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)²⁴⁸

มวลประสบการณ์	อัตราเวลาเรียนโดยประมาณ					
	ป.1 – 2		ป.3 – 4		ป.5 – 6	
	ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี
1. กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้	50	1,500	35	1,050	25	750
2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	15	450	20	600	25	750
3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย	25	750	25	750	20	600
4. กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ	10	300	20	600	30	900
รวม	100	3,000	100	3,000	100	3,000
5. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ	-	-	-	-	-	600

²⁴⁸ ดัดแปลงจาก ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533),” <http://lib.obec.go.th/e-book/100284/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

ตารางที่ ก.9 อัตราเวลาเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)²⁴⁹

วิชา	หน่วยการเรียนรู้
1. วิชาบังคับ จำนวน 57 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่รายวิชาดังต่อไปนี้	
1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 39 หน่วยการเรียนรู้	
ภาษาไทย	12
วิทยาศาสตร์	9
คณิตศาสตร์	6
สังคมศึกษา	6
พลานามัย	3
ศิลปศึกษา	3
1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้	
สังคม	6
พลานามัย	6
การงาน	6
2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่างๆ ต่อไปนี้	
2.1 กลุ่มวิชาภาษา	
ภาษาไทย	
ภาษาอังกฤษ	
2.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์	
วิทยาศาสตร์	
คณิตศาสตร์	
2.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา	
2.4 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ	
พลานามัย	
ศิลปศึกษา	
2.5 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ	
อาชีพ	
3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้	
3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค และกิจกรรมอื่นๆ อีก 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค	
3.2 กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค	
3.3 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 2 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค	

²⁴⁹ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533),” <http://lib.obec.go.th/e-book/100442/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

ตารางที่ ก.10 อัตราเวลาเรียนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)²⁵⁰

วิชา	หน่วยการเรียนรู้
1. วิชาบังคับ จำนวน 30 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่รายวิชาดังต่อไปนี้	
1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 15 หน่วยการเรียนรู้	
ภาษาไทย	6
สังคมศึกษา	6
พลานามัย	3
1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้	
พลานามัย	3
วิทยาศาสตร์	6
พื้นฐานวิชาอาชีพ	6

2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 45 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่างๆ ต่อไปนี้

- 2.1 กลุ่มวิชาภาษา
 - ภาษาไทย
 - ภาษาอังกฤษ
- 2.2 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา
- 2.3 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ
 - พลานามัย
 - ศิลปศึกษา
- 2.4 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์
 - วิทยาศาสตร์
 - คณิตศาสตร์
- 2.5 กลุ่มวิชาอาชีพ

3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้

- 3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2532 จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค
- 3.2 กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค
- 3.3 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน

หมายเหตุ

ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธให้เลือกรายวิชาพระพุทธศาสนา ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอด 3 ปี

²⁵⁰ ห้องสมุดสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533),” <http://lib.obec.go.th/e-book/100252/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560).

ภาคผนวก ข
สถิติที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ ข.1 หมวดอาชีพที่กำหนดไว้ในสำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2503 ทัวราชอาณาจักรและสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513, 2523 และ 2533

หมวดอาชีพ	อาชีพ
I ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	วิศวกร นักเคมี ฟิสิกส์ ธรณีวิทยาและนักวิทยาศาสตร์กายภาพอื่นๆ สัตวแพทย์ นักชีววิทยา นักวิทยาศาสตร์การเกษตรและนักวิทยาศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อายุรแพทย์และศัลยแพทย์ ทันตแพทย์ บุรุษพยาบาลและผู้ช่วย เกษีกร ผู้ตรวจสายตาและพนักงานวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ แพทย์แผนโบราณและพนักงานฝ่ายการแพทย์ซึ่งมีได้จำแนกไว้ในหมวดอื่น อาจารย์และครู นักกฎหมายและผู้พิพากษา ช่างเขียน ช่างปั้นและช่างประดิษฐ์ศิลปะที่เกี่ยวข้องกัน นักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ นักแสดง นักดนตรีและนักลีลาศ นักสำรวจ ช่างเขียนแบบ พนักงานวิทยาศาสตร์สาขาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ที่ไม่ได้จำแนกไว้ในหมวดอื่น นักบัญชี นักวิชาการ นักวิชาชีพและคนงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีได้จำแนกไว้ในหมวดอื่น
II ผู้ปฏิบัติงานบริหาร งานจัดการและข้าราชการที่มีได้ระบุไว้ที่อื่น	นักรัฐประศาสนศาสตร์และเจ้าหน้าที่บริหาร ผู้อำนวยการและผู้จัดการ
III เสมียนพนักงานและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	พนักงานบัญชีและพนักงานรับเงิน - จ่ายเงิน พนักงานชวเลขและพนักงานพิมพ์ดีด พนักงานธุรการอื่นๆ
IV ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า	ผู้ทำธุรกิจของตนเองในการค้าส่ง ผู้ทำธุรกิจของตนเองในการค้าย่อย ตัวแทนและนายหน้า คนขายแร่และคนเร่ขายหนังสือพิมพ์ พนักงานขายและผู้ช่วยซึ่งมีได้ระบุไว้ที่อื่น
V ผู้ทำงานกลสิกรรม เลี้ยงสัตว์ ทำงานป่าไม้ ชาวประมง นักล่าและดักจับสัตว์	กลสิกร คนงานเกษตร นักล่าสัตว์ ชาวประมง คนตัดฟันต้นไม้และคนงานป่าไม้อื่นๆ
VI ผู้ทำงานเหมืองแร่ ต่อยย่อยหิน ผู้ขุดเจาะบ่อ และคนงานที่เกี่ยวข้อง	-
VII พนักงานขับยานพาหนะและคนงานที่เกี่ยวข้อง	พนักงานปากเรือ พนักงานจักรกลและพนักงานนำร่อง คนงานปากเรือ ลูกเรือและคนเดินเรืออื่นๆ นักบิน พนักงานเดินอากาศและวิศวกรการบิน พนักงานขับรถจักร รถไฟและช่างไฟประจำรถ ผู้ขับขียานยนต์ทางบก ผู้ขับขียานพาหนะที่เคลื่อนด้วยตนเองหรือแรงสัตว์ พนักงานรักษารถและพนักงานเดินรถไฟ ผู้ตรวจการ ดูแลและควบคุมจราจรทางขนส่ง พนักงานโทรศัพท์ โทรเลขและโทรคมนาคมที่เกี่ยวข้อง บุรุษไปรษณีย์และนักการ คนกระเป่ารถและคนประจำรถ คนงานขนส่งและคมนาคมอื่นๆ

ตารางที่ ข.1 หมวดอาชีพที่กำหนดไว้ในสำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2503 ที่วราชาณาจักรและสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513, 2523 และ 2533 (ต่อ)

หมวดอาชีพ	อาชีพ
VIII ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร	<p>คนปั้นด้าย ทอผ้า ทอถักและย้อมผ้า ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างตัดเย็บรองเท้าและผลิตภัณฑ์หนังสัตว์ คนคุมเตาเผาและหลอมโลหะ ช่างทำเครื่องมือวัดความเที่ยงตรงและนาฬิกา ช่างทำเครื่องเพชรพลอยและเครื่องทองเงิน ช่างพิต ช่างกลและช่างฝีมือโลหะอื่นๆ ช่างซ่อมต่อและติดตั้งท่อ ช่างเชื่อมตัดโลหะด้วยเปลวไฟฟ้า ช่างและคนงานชุบโลหะ คนทำงานเกี่ยวกับโลหะและเครื่องโลหะที่มีได้ระบุไว้ที่อื่น ช่างไฟฟ้าและคนงานไฟฟ้า ช่างต่อตู้ เตียงและเครื่องแต่งบ้านด้วยไม้ ช่างเลื่อย ช่างติดตั้งและเดินเครื่องจักรเลื่อยไม้ ช่างไม้ ซึ่งมีได้ระบุไว้ที่อื่น ช่างทาสีและช่างติดกระดาษปิดผนัง ช่างอิฐ ช่างปูน ช่างปูกระเบื้องและคนฉาบปูน ช่างติดบานกระจกและคนงานก่อสร้างซึ่งมีได้ระบุไว้ที่อื่น ช่างเรียงตัวพิมพ์และช่างพิมพ์ ช่างทำแม่พิมพ์ กัดบล็อกแม่พิมพ์และแกะลายบนพิมพ์หิน ช่างเย็บเล่มทำปกและคนงานที่เกี่ยวกับการพิมพ์ ช่างปั้นหม้อ คนงานในโรงงานทำแก้วและเครื่องปั้นดินเผา ช่างไฟและคนคุมเตาเผาดิน แก้วและเครื่องกระเบื้องเคลือบ ช่างตกแต่งเครื่องแก้วและเครื่องกระเบื้องเคลือบ คนงานคุมเครื่องสีข้าว โม่แป้งและเมล็ดพืช คนทำลูกกวาดและขนมหวานต่างๆ คนงานต้มเบียร์ ไวน์และคนงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คนฆ่าสัตว์และคนชำแหละเนื้อสัตว์ คนงานทำอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งมีได้ระบุไว้ที่อื่น คนทำงานทางกรรมวิธีเคมีและกรรมวิธีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คนปฏิบัติงานหัตถกรรมยาสูบและคนงานที่เกี่ยวข้อง ช่างจักสานและทอเสื่อ ช่างฝีมือและคนปฏิบัติงานในการผลิตซึ่งมีได้ระบุไว้ที่อื่น คนบรรจุห่อประทับตราและคนงานที่เกี่ยวข้อง คนงานคุมเครื่องยกและคนงานที่เกี่ยวข้อง กรรมกรท่าเรือบรรทุกกระวางและกรรมกรขนส่งอื่นๆ กรรมกรซึ่งมิได้จำแนกไว้ที่อื่น</p>
IX ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการต่างๆ	<p>ตำรวจ นักสืบและเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย คนยาม คนครัวและคนใช้ คนรับใช้และคนเดินโต๊ะในร้านอาหาร คนดูแลอาคาร ภารโรง คนทำความสะอาดและคนงานที่เกี่ยวข้อง ช่างตัดผม ตัดผมและเสริมสวย คนซักรีด นักกีฬา นักกายกรรมและคนงานที่เกี่ยวข้อง ช่างถ่ายรูป คนงานให้บริการ ซึ่งมีได้ระบุไว้ที่อื่น</p>
X ผู้ปฏิบัติงานที่จัดจำแนกเข้าอาชีพประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบประเภทอาชีพ	-

ตารางที่ ข.2 ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพและเพศ พ.ศ. 2503, 2513, 2523 และ 2533

(จำนวนร้อยละ)

หมวดอาชีพ	2503		2513		2523		2533*	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	66.09	33.90	59.06	40.94	50.41	49.59	47.5	52.50
ผู้ปฏิบัติงานบริหาร งานจัดการ และข้าราชการที่มีได้ระบุไว้ที่อื่น	90.30	9.69	92.95	7.05	88.89	11.11	88.56	11.44
เสมียนพนักงานและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	86.67	13.33	67.42	32.58	57.03	42.97	50.24	49.76
ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า	44.21	55.79	44.79	55.21	41.05	58.95	39.52	60.48
ผู้ทำงานกลสิกรรม เลี้ยงสัตว์ ทำงานป่าไม้ ชาวประมง นักล่าและดักจับสัตว์	49.2	50.8	56.48	43.52	49.58	50.42	50.39	49.61
ผู้ทำงานเหมืองแร่ ต่อยย่อยหิน ผู้ขุดเจาะบ่อและคนงานที่เกี่ยวข้อง	73.68	26.32	73.99	26.01	69.33	30.67	74.95	25.05
พนักงานขับยานพาหนะและคนงานที่เกี่ยวข้อง	95.57	4.43	97.05	2.95	97.93	2.07	95.27	4.73
ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร	66.96	33.04	61.35	38.65	60.29	39.71	59.86	40.14
ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการต่างๆ	55.72	44.28	50.92	49.08	47.91	52.09	47.38	52.62
ผู้ปฏิบัติงานที่จัดจำแนกเข้าอาชีพประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบประเภทอาชีพ	90.34	9.65	48.55	51.45	66.18	33.82	56.96	43.04

หมายเหตุ * ในรอบปี พ.ศ. 2523 ได้กำหนดสำรวจประชากรที่มีงานทำอายุ 13 ปี ขึ้นไป

ที่มา : สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2503 ที่วราชอาณาจัก, สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513, 2523 และ 2533 ที่วราชอาณาจัก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวจิตตมาศ จิระสถิตย์พร
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2535
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2556 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่ง	นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลงานทางวิชาการ

จิตตมาศ จิระสถิตย์พร. “จักรเย็บผ้า: การตัดเย็บสมัยใหม่ในการศึกษาของผู้หญิงไทย.” วารสาร
ราชพฤกษ์ 16, 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2561).

